

НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

ХАРКІВ

В УКРАЇНСЬКІЙ КНИЖКОВІЙ ПАЛАТІ

Доставка видань до Української Книжкової Палати. З початку 1925 р. Українською Книжковою Палатою запроваджено нового засобу доставки обов'язкових примірників видань. Всі друкарні в УРСР надсилають свої видання поштою безпосередньо (цеб-то без передачі через які-небудь місцеві установи). Органами Центрального Управління по справах друку одержано наказу давати дозвіл на випуск видання з друкарні тільки за пред'явленням друкарнею поштового квитка про надіслання обов'язкових примірників до Книжкової Палати.

Обов'язковий примірник. За постановою ЦВК СРСР і Колегії Наркомосвіти УРСР в число книг, схованок, які одержують обов'язкові примірники всіх видань УРСР, внесено Інститут К. Маркса та Ф. Енгельса при ЦВК СРСР в Москві.

Обов'язкова попередня індексація. Українською Книжковою Палатою в Харкові провадиться т. з. попередня індексація всіх книг та журналів, які друкуються друкарнями м. Харкова. В Києві така сама робота провадиться Інститутом Книгознавства. Це кожне видання виходить з друку з шифром за міжнародною десятковою системою бібліографічної класифікації. В такий спосіб, бібліотекарі, що користуються десятковою системою, позбавляються від марнування часу на класифікацію книжок, які до них поступають. Українська Книжкова Палата звернулася до Одеської Центрально-Наукової та Катеринославської Державної Бібліотек з проханням про переведення подібного засобу в цих містах, після чого не менш як 80% найбільш цінного друкованого матеріалу по всій Україні буде виходити з готовими бібліотечно-бібліографічним шифром. Досвід введення індексації в обов'язковому порядку є першим у світі.

Колегією Наркомосвіти УРСР ухвалено організувати при Українській Книжковій Палаті центральне бюро статистики друку. Завданням Бюро є статистика друкованого виробництва (книг, журналів, нот, газет,

графіки й т. и.), що її найголовнішим матеріалом є видання, які одержує УКПалата від усіх друкарень УРСР, і статистика книжкового торгу. Матеріалом для останньої будуть служити звіти книговидавництва і контрагентств в друку, а також спеціальні обсліди, які будуть провадитися в контакті з Центральним Статистичним Управлінням і Наркоматом внутрішньої торгівлі.

Перехід до Укрголовліту. За постановою Президії Укрголовнауки Українська Книжкова Палата, як центральний відділ Наркомосвіти по державній бібліографії та статистиці друку, приєднується до центрального апарату Наркомосвіти, яко відділ Головного Управління по справах літератури та видавництва. Колегія Наркомосвіти цю постанову ухвалила. Сполучення з Укрголовлітом забезпечує контроль за вчасністю та повнотою поставання УКПалати й дає можливість з'єднати роботу що-до учоту видавничої продукції й регулювання видавничого діла на Україні.

«Літопис Українського Друку». З 1925 року часопис Української Книжкової Палати—«Літопис Українського Друку»—буде видаватися як двоотижневик. Бібліографічний матеріал, в інтересах тих, що їм користуються, буде розподілено по групах, які мають бути зв'язаними з основними галузями радянської наукової, просвітньої та інформаційної роботи. За згодою з бібліотечною частиною Головполітосвіти до бібліографічного опису подається короткий індекс, який відповідає скороченим таблицям Головполітосвіти, та кетеровський шифр. Як досвід, заводиться предметний показник до кожного №. Журнал буде надсилатися безкоштовно (за рахунок Української Книжкової Палати) до всіх центральних бібліотек губерніяльних та округових міст, а також до найзначніших книгосхованок і бібліографічних організацій всього світу в обмін на їх видання.

Помешкання для Української Книжкової Палати. Перед Вищою Житловою Комісією при ВУЦВК порушено питання що-до необхід-

ности закріплення за Палатою спеціального будинку. Є думка в цьому-ж будинкові розмістити Укрголовліт і «Будинок Друку», де мають організуватися доповіді по питаннях друку, зібрання Секції робітників друку, робкорів, книжкові виставки, курси журналістики, літературні гуртки, студії, то-що.

Експедиційна праця Української Книжкової Палати. В зв'язку з загальним зростом видавничої справи на Україні, а також зі збільшенням зв'язку з місцями Українською Книжковою Палатою (Палата провадить листування зі 120 поліграфічних підприємствами УРСР безпосередньо) значно збільшилася експедиційна праця УКПалати що-до по-

стачання книгосхованок. Такі цифри характеризують зріст цієї роботи:

Розіслано УКПалатою (в друкарських одиницях):

в 1922 р.	100.000
в 1923 р.	195.905 (96%)
в 1923/4 опер. р.	347.896 (248%)

Таке збільшення матеріалу, який прибуває до УКПалати, викликає необхідність перегляду складу комплектів обов'язкових примірників. Так, де-які бібліотеки не мають потреби в одержанні газетного, аркушового матеріалу. За рахунок зменшення числа обов'язкових примірників цього матеріалу, УКПалата вживає заходів що-до регулярної надсилки книжок та журналів.

СЕРЕД ЖУРНАЛІВ І КНИГ

* Видання журналу «Червоний Друк». Відділ преси ЦК КП(б)У порушив справу про утворення Всеукраїнського журналу «Червоний Друк» українською мовою, в якому буде даватися оцінка газетам та журналам, що виходять на Україні. У цьому журналі газети будуть знаходити не тільки оцінку кожного конкретного випадку. Базуючись на конкретних дефектах відділ преси буде давати загальні вказівки принципового характеру. Крім того, в журналі буде даватися оцінка книжок особливого масового характеру, що видають наші українські видавництва. У цих бібліографіях міститиметься оцінку не окремих авторів, а, головним чином, цілих серій літератури. Необхідність в такому журналі безумовно велика. Журнал вийде в найближчому часі в 3-4 друкованих аркушах. Тираж журналу—1000 прим. Редагування журналу доручено відділові преси.

* Новий роман В. Винниченка. В. Винниченко звернувся до Держвидавду з пропозицією видати останній його твір—утопічний роман, розміром на 45 друкованих аркушів, під назвою «Соняшна машина». Роман малює боротьбу праці з капіталом в майбутньому.

Державне Видавництво гадає видати всі твори В. Винниченка в останній редакції автора.

* Конкурс українських п'єс. На оголошений Головополітсвітою конкурс укрїнських п'єс для сільських театрів прислано біля 120 п'єс. До складу конкурсу притягнуто представника ЦКНС та інших громадських організацій. Наслідки конкурсу буде оголошено найближчими днями.

* Мільйон букварів для села. Всеукраїнська надзвичайна комісія лікнепу взялася до видання мільйону бу-

кварів для села. Букварі продаватимуться по 5 коп. і призначені для поширення при ліквідації неписьменності.

* Видання етнографічної мапи. Президія ЦКНацмену ухвалено прохати президію ВУЦВК'у про видачу коштів на видання етнографічної мапи нацменшостей.

* До ювілею селянської преси. 20 березня 6. р. газета «Селянська Правда» орган ЦККП(б)У та ЦКНС святкувала 5-річний ювілей свого існування. Її історія—це історія всієї української селянської преси.

З приводу цього ВУЦВК'ом ухвалив відзначити ювілей «Селянської Правди», як ювілей всієї селянської преси, для чого перевести з 20 по 27 березня тиждень селянської преси. В цей тиждень повинно на місцях перевести широку агітаційну кампанію, підкреслити значіння та вагу селянської преси на Україні, де 95% сільського населення, та сприяти поширенню через сельбуди, хати-читальні, то-що, «Селянської Правди» й інших селянських газет.

* Література для національних меншостей. Тов. Буценко зробив доклад про наслідки обслідування членом центральної комісії нацменшостей т. Саулевичем стану культурно-освітньої роботи серед польського населення Правобережжя. У зв'язку з поставленою на обговорення справою, президія ВУЦВК дала ЦК нацменшостей загальну директиву про видання декретів і постанов уряду, а також різної керуючої літератури мовами національних меншостей. Одночасно, Наркомосвіті запропоновано подати на найближче засідання президії доклад про свою діяльність у всіх галузях освіти серед національних меншостей.

* Українські курси журналістики. Почалися українські чотирьохмісячні курси журналістики. З усіх місцевостей України прибуло 30 чоловік. Більшість з них газетні робітники, секретарі редакцій, зав. відділами, які відчувають потребу в перепідготовці. Є також сількорі й робкори. Програм курсів складається із загально-освітніх, теоретичних та спеціальних предметів (як ось газетна техніка

та инш.). Одночасно з цим курсанти будуть практично працювати в місцевих газетах і друкарнях. Для викладення на курсах запрошені кращі лекторські сили м. Харкова. Після закінчення курсів курсантів буде відкомандировано на місцевих попередньої роботи, а деяким буде дана самостійна відповідальна праця в окружних газетах. Курси працюють під безпосереднім доглядом та керуванням відділу преси ЦК КП(б)У.

У СПІЛКАХ ПИСЬМЕННИКІВ

* Поворот гартованців з Західної Європи. Спочатку місяця повернулись до Харкова командировані «Гартом» і Наркомосвітою УСРР в поїздку по Західній Європі т. т. Валеріян Поліщук, Олесь Досвітній і Павло Тичина, які побували в Німеччині, Чехословаччині і Франції. Подорож продовжувалась три місяці. За той час зібрано багато матеріялів, придбано книжок нової європейської літератури, малюнків, фотографій і т. ин. Завязані стосунки з лівими письменницькими групами, як, напр., з групою німецьких письменників-комуністів, як Вехер й ин., з художниками «Ротте груп», куди входять Грос, Шліхтер, Клейн й ин. З чеськими письменниками-комуністами групи «Руде право» та «Дев'ять сил», з франц. гупою «Clarté» й инш.

Досвітній, Поліщук і Тичина готують низку статтів про подорож, та мають зробити прилюдні виступи в різних містах УСРР.

* З'їзд «Гарту». З огляду на технічні перешкоди, «З'їзд» гартованських організацій розпочався 10 березня 1925 р. і тривав п'ять днів.

* Студія «Гарту» в Луганську. В Луганську склався літературно-робкорівський гурток, що побажав прийняти статут «Гарту».—ЦБ ухвалило заснувати Луганську студію «Гарт». Для налагодження

праці студії в Луганських робітничих клубах делеговано Ц. Бюром, представник «Гарту», в Луганськ.

* Літ. гурток «Гарту» в Краматорівці. З огляду на заяву деяких робкорів з краматорівського металургійного заводу про бажання закласти літгурток «Гарту».—ЦБ «Гарт» делегувало в цій справі в Краматорівку представника.

* 2-й з'їзд «Плугу». 3 квітня в м. Харкові відбудеться II-й Всеукраїнський з'їзд спілки селянських письменників «ПЛУГ».

З'їзд вважається загальними зборами всіх членів спілки, тому нічого модусу не встановлюється. Мають право прибути на з'їзд всі дійсні члени «ПЛУГУ».

Літгуртки «Плуга» посилають по одному представників.

Порядок денний З'їзду намічається такий:

1. Відчит ЦК.

2. «ПЛУГ» на ідеологічному фронті.

3. Організаційні питання:

а) взаємовідносини з іншими організаціями;

б) внутрішні організаційні справи «ПЛУГУ»;

в) співдоклади секцій і студій.

4. «ПЛУГ» і сількори.

5. художня політика партії;

6. доповідь відділу мистецтв Г.П.О. про стан і перспективи мистецьких справ на Україні.

ТЕАТР І МУЗИКА.

* Держдрама. Театр Держдрами пробуде в Харкові до 15 квітня. По закінченні зимового сезону театр гадає зробити гастрольну подорож за кордон, відвідавши такі місця, як Відень, Прага, Берлін і Париж. Коли з технічних причин це буде неможливо, то театр об'їде найбільші центри України й Росії, почавши з Москви.

* Авторське право. Секробрмист при НКПпраці УСРР має на думці взяти на себе стягання авторського гонорару за п'єси, що йдуть в театрах України, бо до цього часу ще не має пильного догляду за його стяганням.

* У товаристві ім. Леонтовича. Під головуванням П. Козицького відбулися організаційні збори музичних діячів Харківщини, на яких зосновано музичне товариство ім. Леонтовича в Харкові.

Зібрання було присвячено організаційним справам.

Обрано організаційне бюро в складі членів: П. Козицького, т. Туркельтауба, композиторів Богуславського й Ступницького та тов. Лазаренка, а також двох кандидатів—проф. Дремцова і композитора Костенка.

* Вечір народньої пісні в аранжировці М. Леонтовича. З нагоди 4-х роковин смерті М. Леонтовича. «Дух» 20 лютого улаштував концерт, присвячений творчості небіжчика.

Три нових випуски пісень Леонтовича (до 25 пісень), видані «Книгоспілкою», дали можливість продемонструвати на цьому концерті нові, ще неспівані в Харкові гармонізації. До програми входили також кращі, відомі вже пісні М. Л. і в'язанка з його пісень на поетичному тлі В. Поліщука.

* Перший радіо-концерт капели «Дух». З ініціативи адміністрації ДУХу в неділю 1 березня б. р., хвиля журналу «Радіо-Полум'я», ч. 12, передала

по Україні перший хоровий радіо-концерт у виконанні капели «Дух».

У виступному слові від редакції зазначено було, що «Дух» в справі передачі хорових радіо-концертів на Україні є піонер.

По наведених редакцією справах перша спроба передачі хорового співу по радіо була задовольняючою. Програма концерту складався з революційних та народніх українських пісень.

Р І Ж Н І

* Всеукраїнський музей революції. Президія ВУЦВК'у ухвалила реорганізувати виставку Істпарту в «Музей революції УСРР». Необхідні для цього кошти будуть асигновані.

К И Ї В

ВСЕНАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

В лютому місяці Всенародня Бібліотека святкувала шості роковини свого існування.

За цей рік продовжувався інтенсивний рост книжкового її фонду: прибуло за рік 58.42 книжки й журналу та 106088 газет і листівок. А з попередніми на 1 січня 1925 року книжковий фонд Всенародньої Б-ки—такий: в Києві—1124000 кн. одиниць. Філія у Вінниці—100000 кн. одиниць, а разом до 1224000 книжкових одиниць. Опріч того, б-ка має до 300000 газет і до 100000 листівок.

Всенародня Бібліотека існує всього 6 років, хоч працювала з великим напруженням, змогла упорядкувати лише частину своїх фондів.

В 1924 році всю свою роботу над упорядкуванням книжкового фонду Всенародня Бібліотека провадила в двох напрямках: над старим і над новим фондом.

За рік зі старого фонду упорядковано до 100000 кн. одиниць.

Весь новий прирост (58212 книжки і 106088 газет і листівок) так само розсортовано, зареєстровано і в більшості закаталогізовано.

На 1 січня 1925 року книжкові фонди Всенародньої Бібліотеки в такому стані: із 1124000 в Києві закаталогізованих (разом з тими книжками, що їх В. Б-ка одержала закаталогізованими) було 318721 кн., опріч того впорядковано ще 112000.

640000 книг лежить ще в коморах і читачам неприступні, хоч і над ними уже пророблено величезну роботу і всі їх розсортовано по відділах.

У Всенародній Бібліотеці, як і звичайно по великих державних бібліотеках, прилюдного абонементу, власне, немає, основ-

ний спосіб користування книгами через читальню.

1923—24 рік був роком надзвичайного росту читальні.

Надзвичайно цікавий процес виявляється, коли порівняти статистику читання по відділах за кілька років.

Росте читаність журналістики, точних і прикладних наук, падає читаність красного письменства, філософії мистецтва.

З метою популяризації книг і допомоги читачам, бібліотека організувала цілу низку великих і малих виставок.

Всі ці виставки можна поділити на кілька груп: 1) Виставки до різних революційних свят та роковин (червона армія, 1 травня, Ленінська, Шевченківська, Паризька Комуна, Жіноче пит. і т. и.). 2) Виставки до з'їздів (до XIII з'їзду РКП,) до 5 конгресу Комінтерну, історія РКП, Юнацький рух, до з'їзду продукційних сил). 3) Виставки нових книжок.

Всього за рік організовано 20 книжк.виставок до 200 до 1000 книг на кожній виставці.

Всенародня Б-ка має 2 спеціальних краєзнавчих установи—відділ Українка в Києві і відділ Українка з підвідділом Подоліка в своїй філії у Вінниці. При останньому організовано ще й кабінет для вивчення Поділля. Ці відділи збирають та описують весь краєзнавчий матеріал з метою утворити книжкову базу для вивчення й дослідження краєзнавства. Далі вони провадять краєзнавчу бібліографічну роботу, приступають до видавничої роботи з галузі краєзнавства.

З тою самою метою Всенародня Б-ка звернулася з спеціальним закликом до всіх губерніяльних і окружних бібліотек УСРР

утворити єдиний бібліотечний краєзнавчий фронт УСРР.

В 1924 році Всенародня Б-ка поширила свою роботу ще з одного погляду, а саме: вступила в найтісніші стосунки з тисячами установ і осіб Київ, УСРР, СРСР і закордону.

Всенародня Б-ка висунула ідею об'єднання всіх робітників академічних і наукових б-к

Київ. Це об'єднання утворено, і осередком його стала Всенародня Б-ка. Зв'язалася В. Б-ка з б-ками УСРР, СРСР, розсилаючи свої видання, заклики до краєзнавчої роботи, приймаючи участь на з'їздах і конференціях.

Отже, в 1924 році Всенародня Бібліотека не тільки значно поширила, а й поглибила свою роботу.

НА ВИСТАВКАХ

* Виставка виробів Київ-Межигірської фабрики. Всеукраїнський Історичний Музей ім. Шевченка в близькому часі відкриває виставку фаянсових та порцелянових виробів Київ-Межигірської фабрики.

Виставка обіймає матеріали, що зібрано в музеї з початку його заснування, а особливо за часи революції. До музею перейшла трохи не вся збірка Гансена.

Виставку буде поділено по епохах. Виставка матиме такі відділи: 1) Вироби під впливом Заходу, 2) речі церковного, релігійного вжитку, 3) речі місцевого походження.

Виставка мусить зацікавити не тільки аматорів, мистців, але й широкі маси.

Робітничій творчій масі найбільше може стати в пригоді живий образний пам'ятник, що більше приступний аніж книжка.

* До виставки картин та скульптури на контрактовому ярмаркові. Посеред Робмис має влаштувати на Контрактовому Ярмаркові виставку картин та скульптури. Виставка охопить художні сили м. Києва. До участі у виставці закликається всі художні організації, об'єднання, школи, а також художники-одиначки.

Виставка матиме, крім художнього та скульптурного відділів, відділ друку, поліграфічного виробництва.

ЛІТЕРАТУРА, НАУКА Й МИСТЕЦТВО

* Праця Київської філії «Гарт». Літературна робота. Цими днями з друку виходить альманах «Київ-Гарт», уложений майже виключно з творів і статтів київського «Гарту».

* Бібліотека робітника й селянина. Намічено до видання за найближчою участю Київ-«Гарт» бібліотеки, до якої увійдуть як твори гартівців, так і інших літератів.

* Літстудія «Гарт». Літстудія «Гарту» розпочала регулярну роботу. Що-п'ятниці провадяться лекції і практикуми. Студійців до 20 чоловік, переважно комсомольці й вузівська молодь. Є також гартівський і плужанський молодняк. Зараз провадиться роботи по теорії поезії і техніці кіно-сценарія.

Студію цього ступня розраховано на вісім місяців, з повним виконанням наміченого програму.

* Нова літературна організація. У Києві заснувалася організація пролетарських письменників «Жовтень». У склад цієї організації увійшли письменники, що відкололись від АСКК, а також інші, що не були в організаціях.

Обрано бюро в складі т. т.: Василя Десняка, Івана Ле і Миколи Терещенка. Кандидатами — т. т. Яновського й Якубовського.

* Словники української живої мови. Академик Кримський на засіданні Губвиконкому повідомив, що Академія наук працює зараз над складанням словника живої української мови. Вже вийшов перший том словника.

Інститут наукової української мови підготує 26 словників з різних наукових спеціальностей.

Губвиконком ухвалив прохати РНК заборонити видання українських словників без дозволу Академії.

* Будинок Всеукраїнської Академії Наук. В 1704 році на Подолі (при Червоної Площі та Набережно-Нікольської вулиці) було поставлено будинок для бібліотеки тодішньої Київської Академії.

Зважаючи на археологічну цінність цього будинку та потребу ВУАН у помешканні для музею та бібліотеки, Президія Губвиконкому закріпила будинок за Всеукраїнською Академією Наук.

ТЕАТР І МУЗИКА

* Єдиний музично-драматичний інститут. Колишня консерваторія існувала в складі трьох шкіл: музпрофшколи, музтехнікуму та музінституту (з теоретично-науковим та педагогічним відділами). Рівнобіжно інститут ім. Лисенка готував не тільки організатора-інструктора, майстра, а й вузького фахівця середньої кваліфікації. Така організація двох вузів одбилась на освітній системі, порушила плановість організаційної роботи та не дала сталих форм чи міцних окремих шкільних одиниць.

Невизначеність організаційних форм цих вузів викликала неодмінну потребу переконплектування педперсоналу та учнів шкільних колективів, що повстали з кол. консерваторії та інституту ім. Лисенка.

З цих двох вузів зараз утворюється єдиний музично-драматичний інститут (без різних підготовчих відділів).

Реорганізаційну роботу переводить комісія, що її призначив Головпрофос. (Комісія працює під головуванням т. Врони).

Окрема комісія, що її виділив Губпрофос, розробляє навчальний план для музпрофшколи та накреслює організаційні форми інституту.

Музпрофшкола матиме в своєму складі два відділи: дитячий (у віці від 9 до 15 р.) та нормальний відділ (у віці від 15 до 18 р.). Учні дитячого відділу є одноразово учні трудшкіл.

Реорганізаційну роботу буде закінчено не пізніше 5 лютого.

Перетворення провадиться за ухвалою Головпрофосвіти.

* В мистецькому об'єднанні Губполітосвіти. Мистецьке об'єднання Губполітосвіти, що утворено в січні біжучого року, провадить планову роботу по клубах.

Театральні колективи, що входять до мистецького об'єднання, виготовили ряд нових постановок, які демонструватимуться в районних та центральних клубах.

Перший театр студія під керівництвом реж. Чужого закінчує репетиції «Смерти Пазухіна». Другий театр-студія готує до постановки «Вогні Бастилії». П'єсу переробив режисер Бредов з мелодрами Кряжіна «Червоний півень». П'єсу буде використано для вистав в свято Паризької комуни. Прем'єра відбулась в клубі друкарів.

Колектив тетру для дітей знову розпочинає свою роботу по клубах. Тяжкий матеріальний стан цього театру зруйнував його планову роботу, тому зараз колектив не має свіжих п'єс. Але репертуар Дитячого театру не обійшов ще всіх клубів.

Перший пересувний театр МОБ Губполітосвіти в найближчому часі покаже нову постановку «Лікар з примусу», за Мольєром, в переробці Тоді й В. Шатрова.

Живий театральний журнал «Центростилу» розпочав свою роботу по клубах з 15 лютого.

Вокальні та музичні ансамблі МОБ'у також поновили свій репертуар. Капела «Рух» виготовила репертуар до Шевченківських свят та до свята Паризької комуни.

* В капелі «Думка». Раднарком Грузії звернувся до уряду УСРР з проханням дати згоду на подорож «Думки» до Грузії з метою ознайомлення населення Грузії з революційною та національною українською піснею. «Думка» мала від'їхати до Грузії на початку березня.

Крім Грузії. «Думка» побуває в Арменії та Азербейджані. При сприятливих умовах «Думка» перекинеться також до Туркестану.

Керівник думки, т. Городовенко, включив в репертуар «Думки» цілий стильний концерт з національних грузинських пісень, (карталінських, гурійських, сіямських) та гармонізації грузинських композиторів.

По великих містах (Тифліс, Баку) «Думка» виступить також у симфонічних концертах з місцевим симфон. оркестром.

Перед від'їздом у подорож «Думка» ставить у Києві чотири програмних концерти:

1) Симфонічний концерт—а) Вагнер—«Майстерзінгери», б) Бетховена—«Дев'ята симфонія».

2) Імпресіонізм у французькому хоровому мистецтві (Дебюсі, Реваль).

3) Українська народня пісня (від примітива до суч. гармонізації).

4) Грузинська народня пісня (примітиви й гармонізація).

Після повернення з Кавказу «Думка» святкує свій п'ятирічний ювілей, а влітку вирушить у велику подорож на Кубань.

* «Думка» одержала повідомлення від Головполітосвіти Грузії про те, що для всіх концертів «Думки» Головполітосвіта відводить безплатно Тифліський Державний Академічний театр з повним технічним обслуговуванням.

* В капелі «Рух». З початку лютого капела «Рух» увійшла в склад музичного товариства Леонтовича.

Мета вступу—піднесення продуктивності праці через координацію роботи «Руху» з науковими, музичними силами товариства.

Нова ідеологічна позиція товариства, та декларація, що була вміщена в пресі, з гаслом «Жовтень у музику»—основні мотиви до влиття капели «Рух» в товариство ім. Леонтовича.

* В майстерні руху «Іскра». Майстерня руху «Іскра» працює з вересня минулого року під керівництвом Ясинської.

Провадячи тренувальну чергову роботу, майстерня часто демонструє свої досягнення по робітничих клубах. За досить короткий час відбулось 37 вечорів майстерні (з яких тринадцять по робітничих клубах). Майстерня існує в складі двох відділів: дитячого та відділу дорослих.

Одкидаючи старі методи, майстерня шукає нових засобів, що ведуть до художнього й фізичного виховання майстра руху.

Завдання дитячого відділу розвинути ритміку, виразність, міміку тіла.

Разом з фізкульттом провадиться заняття в образах. Провадиться також праця над танком. Надається великого значіння розвитку індивідуальної та колективної творчості.

В заняттях музика відіграє не тільки дисциплінуючу роль, а й музично виховує дитину.

В групі для дорослих увагу звертається на техніку руху в образах. Провадиться аналіз руху й помилки. Ставиться завдання привичайти самостійно пророблювати матеріал та передавати його іншим.

Програм вечорів, що улаштовується по клубах, складається з двох відділів. 1) показний процес роботи (гімнастика й танок-гра), 2) постановки на революційні теми, стильні побутові мотиви.

БЕРЕЗІЛЬ

* В Київській театральній майстерні «Березіль». Майстерня «Березіль» виготовляла й задемонструвала переробку відомої старої комедії М. Старицького «За двома зайцями». Коли постановка переробленою за Кропивницьким комедії «Пошились у дурні» була спробою підкреслити і висміяти в буфонадних тонах в плані цирку де-які від'ємні сторони сучасного сільського побуту, то постановка переробки «За двома зайцями» мусить в плані загостреної комедії сатири висміяти міщанський побут сучасного міського «Напівнепу». Сценарій комедії розробив постановщик її режисер Василько-Миліяв з лаборантом Шмаїном під доглядом Л. Курбаса. В основу оформлення сцени покладена трансформація станків, яка дає великі можливості для моментальної зміни місця дії на очах у глядача, а також підкреслює характерні особливості місця дії і атмосфери осередка, в якому вона відбувається.

Режисер «Березіля» прийняв до постановки, після певної режисерської переробки п'єси Файко «Учитель Бубус». Розробку п'єси дано Б. Тягнові.

Режисер Ф. Лопатинський і лаборант Береза-Кудрицький працюють над п'єсою «Робселькорія», що піде слідом за постановкою Василька. Головний режисер Курбас готує нову програмову роботу на тему колоніальної політики, яка піде в кінці березня.

Щоб бодай почасти задовольнити вимоги драмгуртків і клубів міста і села, Клубстанція і Репертстанція «Березіля» написали і розробили до постановок в клубах такі п'єси: «Ленін», «П'ять хвилин», «Жовтнева антена», «Заковика», «Проміння смерті», «Вінігрет», «Коли-б так сталось» і ин. Всі вони ставились і ставляться в робітничих, червоноармійських, комсомольських і піонерських клубах. Деякі з них послано й на села. Робота селянських агіт-майстерень в селах Березні і Мокро-Калигірці йде успішно. В селі Березні агіт-майстерня висміюючи і викриваючи перед незаможницькими і батрацькими масами «діла» куркульні поставила під небезпеку керівника свого. Куркульня погрожує йому побиттям.

З організаційного боку, щоб встановити тісний зв'язок «Березіля» з партійними і профорганізаціями та щоб створити відповідні обставини для його роботи і розвитку, поповнено і поширено теперішній склад Правління «Березіля».

Відвідування вистав що-дня зростає. Великою перешкодою в роботі «Березіля» є репертуарна криза через відсутність ідеологічно видержаних п'єс.

* Клубстанція при М. О. «Березіль». Клубстанція Мистецького Об'єднання «Березіль» за два місяці свого існування проробила немалу роботу: проведено 4 лекції на загально-мистецькі теми, а саме: «Ідеологія та фактура», «Березіль та його платформа», Літературно-громадські угруповання на Україні (Комункульт, Плуг, Гарт і ин.). Крім цього проведено цілу низку робіт по режисерській учобі, проведено «дні Леніна» п'єсами «Ленін» і «П'ять хвилин». П'єси написано в плані кіно-агіток. Пройшли вони з великим успіхом в різних військових, робітничих, комсомольських клубах, а також і в клубах деяких залізничних станцій та по селах в хатах-читальнях. П'єси ставились під доглядом і при розробці Режистабу М.О.Б.

Серйозна постановка роботи в драмгуртках при клубах, яку взяла на себе Клубна Станція, викликає велике зацікавлення робітників і червоноармійців. За ці два місяці значно збільшилась кількість учасників в тих драмгуртках, що їх охоплює Клубстанція. Драмгурток 133 полку на 1-е січня нараховував 13 членів, а зараз, особливо після постановки «Ленін», нараховує 36 чле-

нів. З другого боку є досягнення в перевихованні психіки і поглядів на мистецтво, старий актор керівник гуртка, ворог різних новшеств в мистецтві, після 2-хмісячної роботи в Клубстанції бере зовсім новий напрямок в своїй роботі.

Крім цієї праці Клубстанція проходить

з керівниками систему Л. Курбаса «Виховання актора».

Правління Клубстанції складається із представників: від Губполітосвіти, Культвідділу ГРЖ, 3-х представників від «Березіля», 2-х від працівників Клубстанції. Праця проводиться двічі на тиждень по 3 год.

П.—Б. «Б»

ЧЕРНІГІВ

КРАЄЗНАВСТВО В ЧЕРНІГОВІ

* Зараз в Чернігові існує п'ять музеїв. Що-до гуртків, то за останній час досить продукційно виявив свою працю історично-архівний гурток студентів місцевого ІНО. Існування п'яти музеїв, а саме: 1) Тарновського, 2) етнографічного, 3) культів, 4) б. вченої архівної комісії і 5) мистецтв—свідчить про те, оскільки широко поставлена музейна праця, що музей Тарновського досягнув найбільшої повноти, маючи навіть окремий шевченківський підвідділ.

Думка про те, щоб об'єднати місцеві краєзнавчі сили, скоординувати працю й допровадити її до найкращих наслідків, висловлювались не один раз. Але остаточно конкретизувалась вона тільки на початку 1924 року, коли було складено проєкт Чернігівського Інституту краєзнавства. Утворення такого інституту вітала комісія краєзнавства при ВУАН, і після відповідно-підготовчо-організаційної праці, цей інститут заснувався в другій половині 1924 р. В половині жовтня місяця цього року відбулась перше конференція краєзнавств Чернігівщини. До цієї конференції було подано такі доповіді: 1) «Територія Чернігівщини і економічне районирування», 2) «Організація Черніг. І-ту краєзнавства, його мета й завдання та проблеми історичного виучування Чернігівщини», 3) «Етнографічна праця на Чернігівщині», 4) «Лінгвістичне виучування Чернігівщини», 5) «Гидрографія, геологія и естественн. бо-

гатства Черниговщины», 6) «Климат Черниговщины», 7) «Почвы Черниговщины», 8) «Растительный мир Черниговщины», 9) «Животный мир Черниговщины». 10) «Положение сельского хозяйства на Черниговщине», 11) «Полеводство на Черниговщине», 12) «Землепользование и землеустройство на Черниговщине», 13) «Скотарство на Черниговщине», 14) «Промисловість Чернігівщини», 15) «Горівля Чернігівщини», 16) «Фінанси Чернігівщини», 17) «Пути со-общения Черниговщины», 18) «Население Черниговщины», 19) «Школа и краеведение на Черниговщине», 20) «Народное просвещение на Черниговщине», 21) «Реврух на Чернігівщині» і «Профрух», 22) «Здраво-охранение на Черниговщине» та 23) «Основные моменты расширения Чернигова в ближайшие годы».

Ця низка доповідів свідчить, оскільки широко поставлено справу краєзнавства з самого початку: вони охоплюють усі боки місцевого життя в повному та широкому розумінню цього слова. Оскільки велика була зацікавленість до конференції за доказ-можна вважати те, що на кожній доповіді було присутніх не менш од 75-80, число для невеличкого міста Чернігова більш, ніж задовольняюче. На протязі 2-го півріччя 1924 року засновано краєзнавчі бюро в Конотопі, Борзні, Мрині та ин.

В. К.

НА ПОДІЛЛІ

М. Кам'янець. В плузі 19 лютого відбувся пленум «Плугу», на якому винесено низку постанов що-до роботи в найближчому періоді.

Пленум ухвалив прийняти найактивнішу участь в усіх громадських та революційних святкуваннях: Міжнародний день Робітниці, Шевченківські дні, Лютнева Революція і т. д.

В Міжнар. День Робітниці жіноча секція «Плугу» улаштує доклади про «Жінку в революції, та революц. українській літературі» і «Жінку письменницю на Україні».

Буде виготовлено відповідний художньо-літ. матеріал до «Червоного Кордону».

В Шевченківські дні організуються доклади: «Шевченко та його час», «Соц.-політичні мотиви в творчості Шевченка», «Жіноча доля в творчості Шевченка».

В день «Паризької Комуні»—доклад про «Паризьку Комуни в поезії».

Крім того буде переведено кампанію «Весна».

Для оживлення роботи ухвалено перевести низку літературних судів. Перший суд

над «Гайдамаками» Шевченка відбудеться в Шевченківські дні.

Оскільки Драмстудія «Плугу» встигне зорганізувати театральну Секцію, остання поставить в дні революційних свят відповідні п'єси.

До дня Робітничі й Шевченківських днів

доручено К. Карому розробити інсценівку на тему Шевченківської Катерини, взявши її в умови наших днів.

Пленум ухвалив переводити вечірки «Плугу» в різних клубах Кам'янця: Центр. Робітничому, клубі ЛКСМУ, Залізничному і др. «Пл.»

ПОЛТАВА

* Українська творчість на Паризькій виставці. Центральний музей Полтавщини надіслав на Паризьку художню виставку колекцію експонатів україн-

ської творчості. Колекція складається з керамічних галтованих, дерев'яних та інших виробів.

ОДЕСА

* Виставка проектів пам'ятника Леніну. Тут відкрилась виставка проектів Всесоюзного конкурсу на збудову пам'ятника-мавзолея Леніну. У конкурсі бе-

руть участь 80 художників, архітектів, та скульпторів усього Союзу. Виставка вражає величезною кількістю цінних проектів.

Р. С. Ф. С. Р.

МОСКВА.

В МУЗЕЯХ І БІБЛІОТЕКАХ

* В музеї Революції. Музей Революції ССРР видає за найближчого часу художньо-ілюстрованого альбома «Пролетарська Революція», складеного з експонатів (фотографій, картин та ін.), що були в музеї.

* Музей революції. Малим В. Н. Починаючи закінчується робота нової революційної картини під назвою «Віхомирення повстання в Москві в 1905 році».

* Музей МХАТ. В найближчому часі відкриється Музей Моськовського Художнього Академічного Театру, що ставить собі за мету дати історію МХАТ. Матеріали, що їх має музей у своєму розпорядженні, розміщено в 2 кімнатах.

Для ознайомлення широкого загалу з МХАТ та його історією Музей організує виставки.

* Музей 40-х років організує виставку іконографії та інтер'єру. Виставка, крім свого художньо-побутового інтересу, має ще значіння, яке перша спроба в цьому напрямі. Що-до сюжета та місця дії вона є глибоко оригінальна.

* Публічна бібліотека ім. Леніна. Президіум ЦВК СРСР ухвалив перейменувати Румянцевську Публічну Бібліотеку СРСР на Публічну Бібліотеку СРСР імені В. І. Леніна й залишити при ній окремо кабінет ім. Румянцева для збереження офірованих ним книжок. ЦВК Союзу ухвалив зобов'язати книжкові палати всіх Союзних республік надсилати до Публічної Бібліотеки кожні 2 перших примірники всіх видань, що виходять із друку.

ЛІТЕРАТУРА НАУКА Й МИСТЕЦТВО :

* Вшанування тов. Нариманова 14-го лютого в клубі ім. Павловича при Інституті Сходознавства відбулося урочисте засідання всесоюзної наукової асоціації сходознавства — Інституту Сходознавства, Комуністичного Університету працюючих Сходу, представників автономних республік та областей Центрального видавництва народів Союзу СРСР та інших організацій, присвячене вшануванню Голови ЦВК Союзу СРСР тов. Нариманова в зв'язку з 30-річ-

чям його літературно-громадської та політичної діяльності. З доповідями виступали т.т. Павлович, Тюркулов і Бройдо.

* Диспут про пролетарську літературу. 22-го лютого, в Пролеткульті під головуванням т. Ф. Ф. Раскольников відбувся диспут на тему: «Завдання пролетарської літератури народів ССРР». Доповідач т. Сигізмунд Валайтіс, опонент — представник української Спілки СІМ. В обмірковуванні доповіді участь брали: кіргізи

татари, українці, білоруси, латиші, вотяки, марійці, євреї, поляки, мордовці, вірмени, литовці, німці, мадяри та ін.

* Дискусія про пролетарську літературу. 15 лютого, в Російській Академії Художніх Наук відбулася дискусія на тему: «Підсумки та перспективи пролетарської літератури». Вступну промову мав А. В. Луначарський. В дискусії брали участь т.т.: Аксельрод, Воронський, Гершензон, Гросман, Коган П. С., Кубинов І. Н., Львов, Рогачевський, Писанов, Лебедів - Полянський, проф. Сакулін, Родів та ін.

* В Кіно-секції ВАПП'у. Об'єднання пролетарських сценаристів на Всесоюзній Конференції пролетарських письменників конституювалось як кіно-секція ВАПП'у.

Член Правління ОПС тов. Сиркин на конференції зробив доповідь про завдання пролетарської літератури на кіно.

З приводу питання про робкорів на кіно на конференції виступав тов. Грабар.

Правлінням ОПС зав'язаний тісний зв'язок з місцями через Ростовську, Самарську, Рибинську, Туркестанську, Архангельську, Чувашську й Татарську асоціації пролетарських письменників. Групи на місцях виділили по одному представникові для організації місцевих кіно-секцій (ОПС) та зв'язку з правлінням.

Керівник Пролеткульту т. Плетньов вступив до лав об'єднання пролетарських сценаристів.

* Асоціація революційної кінематографії. 18-го лютого відбулися загальні збори асоціації революційної кінематографії. На зборах заслухано було доповідь т. Лебедева про восьмимісячну роботу асоціації та т. Шпиковського про авторське право у кіно.

* МАПП. 16 лютого відбулися загальні збори членів усіх груп та гуртків МАПП; на зборах було обрано місцьком пролетарських письменників.

* Запрошення радянської кінематографії на Міланську виставку. Правління Міланської виставки звернулося через торгпредставництво в Італію до радянських кіноорганізацій із запрошенням взяти участь у міжнародному кінематографічному конкурсі, що його влаштовує виставка. Фільми, що за них буде присуджено премію, демонструватимуться в одному з кращих кіно в Мілані.

* Гиз РСФСР склав умову з Українським пролетарським письменником Олексом Досвітнім на переклад і видання на російській мові збірки новел «Тюнгуй».

* Вечірка сучасної американської літератури. 15-го лютого у Великій аудиторії Політехнічного Музею відбулася вечірка сучасної американської

літератури (творчість Є. Сінклера, Джека Лондона, О. Генрі). Доповідь зробив проф. В. М. Кричев. З читанням творів виступали: Москвін, Радін, Ільїнський, Коонеон.

* Вечірка японського мистецтва. В зв'язку з постановкою японського спектаклю, в Московському Театрі для дітей 30-го січня відбулася вечірка присвячена мистецтву Японії. Професор японознавства О. В. Плетнер ознайомив присутніх артистів та педагогів театру з японським театром.

* Премії за наукову працю. Раднарком асигнував 25.000 карб. на премії цього року за наукові й науково-популярні роботи.

Мета преміювання — сприяти науковій творчості в Республіці.

За роботи відповідно до їх вартости видаватиметься премії до 500 карб., а в виключних випадках — і більше.

* Колективна розробка історії 1905 р. Літературна підкомісія при комісії ЦВК СРСР в справі організації святкування 20-тиріччя революції 1905 року приступила до колективної розробки історії революційного руху 1905 року в 2-х—3-х великих томах.

* Всесоюзний з'їзд сількорів. 10-го березня «Селянська газета» скликає перший Всесоюзний з'їзд сількорів. На з'їзд викликано 250 найактивніших сількорів, в тому числі сількорів «Бедноти», 30 селянок і представники 30-ти кращих гуртків «Друг газети». На порядку денному з'їзду стоять найважливіші питання сільської політики й організації сількорів. Докладачами виступають т.т. Зінов'єв, Риков, Сталін, Крупська, Сокольніків, Я. Яковлев, С. Урицький та інші.

* Академія Художніх Наук. У малярській секції відбулася доповідь Д. М. Арановича на тему «Театральні декорації Анисфельда, Судейкіна, Салунова й Рериха». Доповідь уявляє частину підготовленої до друку історичної праці: «Театральні декорації Художнього Світу», де поруч із загальним оглядом сценічного малярства останніх десятиліть дано принципову оцінку двоохмірної малярської декорації.

* Нова радянська енциклопедія. Президіум ЦВК Союзу ССРР визнав за необхідне й своєчасне упорядкування радянського енциклопедичного словника. Президіуму Комуністичної Академії доручено організацію видавництва цього словника на господарчому розрахунку з притягненням до цієї справи й інших радянських видавництв. Редакційна Колегія «Великої Радянської Енциклопедії» затверджена в такому складі: т.т. Крижанівський, Л. Крицман, В. Куйбишев, Ю. Ларин, В. Милютін, Н. Ме-

щеряков, М. Покровський, І. Степанов-Скворцов та О. Шмідт.

* В Т-ві вивчення Сибіру, Уралу та Далекого Сходу.

14 лютого відбулися відкриті збори т-ва вивчення Сибіру, Уралу та Д. Сходу. З доповідями виступали проф. Попов на тему «Географічний нарис Сибіру в зв'язку з проблемою дальшого його дослідження» та т. Махоткин на тему «Ловецтво в Сибіру» (сучасний стан його та значіння в загально державному бюджеті). Співдоповідачі — т. Кулагин та Бредов.

* Виставка радянської книжки На весні цього року в Парижі буде влаштовано виставку радянської книжки.

* Виставка Радянської карикатури в Парижі. РАХН збирає й у найближчому часі відсилає до Парижу праці сучасних російських майстрів, плакатистів та граверів для демонстрації їх на Виставці Сатиричних Малюнків групи L'Agaignée (Павук). Росію запрошено до участі у виставці через редактора журналу «L'Europe Nouvelle». Зібраний матеріал уявляє з себе почасти політичні й антирелігійні карикатури, почасти жанрові твори, що змальовують побут і суспільно-політичні устрій Союзу.

* VII-а виставка АХРР. 8 лютого в Музеї Мистецтв відбулось урочисте

відкриття VII-ої виставки АХРР «Революція, побут та праця».

На відкритті вступну промову Народний Комісар освіти т. Луначарський та президент Російської Академії Художніх Наук т. Коган.

* «Бібліографування Леніна». 9-го лютого в Російській Академії художніх наук відбулось спеціальне засідання бібліографічного кабінету, полігр. секції, відділу вивчення революційного мистецтва Академії та бібліограф. практикуму І МГУ з представниками інших бібліографічних організацій, на якому проф. Н. К. Писканов зробив доповідь на тему «Бібліографування Леніна».

* Ліквідація «Інституту слова». Колегія Наркому ухвалила ліквідувати «Інститут Слова» (що знаходиться в Москві).

* Смерть артиста. 1-го лютого біжучого року, в день 100-річного ювілею Великого театру, помер найстаріший артист-самородок П. П. Фігуров, що півстоліття працював у цьому театрі. Т. Фігуров був відомий далеко по-за межами СРСР.

НОВІ ВИДАННЯ

* Музсектор Держвидаву випустив у світ другий том «Загальної історії музики» Е. М. Браудо, що охоплює часи з XVII століття до середини XIX.

АРХЕОЛОГІЧНІ ОДКРИТТЯ ПОВЗ МУРІВ КРЕМЛЯ У МОСКВИ

Підземна Москва — захоплюючий історичний роман, якого, однак, не легко читати.

Наземні пам'ятки московської старовини звертають увагу кожного. Тому вони в більшості добре студійовані. Але про існування підземного світу Москви, що його заховано під прозаїчним бруком та під фундаментами велетенських кам'яниць, мало відомо навіть завзятим московитянам-дослідувачам. А це шкода, бо підземний літопис Москви на диво цікавий і повчаючий.

Взяти хоча-б останні розкопки поуз кремльовських мурів в Олександрівському саду.

Викликані були розкопки завданням як найбуденнішим — прокладкою каналізаційних труб.

Вигляд бугрів нарітої землі вдовш розкопів нічого не промовляє завжди заклопотаному випадковому глядачу.

Йому байдуже, що саме тут, примхою сліпого випадку, розкрито тайнопис підземної Москви, її побуту, що на-завжди зник, її минулих турбот, її «сердца горестных замет» укріплення... водні млини... греблі й кладовища.

Мандрівка вдовш кремльовських мурів — до Москви ріки, біля Водовзводної башти, до будинку «манежа», на глибині 6—9 аршин, є не надзвичайною.

Сажнів за три од краю мурованого берега річки, на глибині аршин шости, було здибано закаляну мідяну, катерининської доби, монету.

Яким чином опинилась вона тут?

Звичайнісінько, підчас засипання рівчака.

Ще тут здибано фрагменти череп'яних каганців і низку кахлів XVIII сторіччя.

Близько монети шар щєбіну в аршин завтовшки, а на ньому, похилий трохи до гори, надто уважної роботи, білокам'яний мур, зі зворотом на 45° у бік Водовзводної башти.

Це археологічне відкриття схвилювало вчений колектив Москви, якого об'єднано під гаслом «Стара Москва».

Це є спорудження 1508 р.!

Перш над усе що-до матеріялу мур: гарнесенко обтєсані білокам'яні кусти мячковського вапняку, в який вкращено смуги з велетенських (6 + 4 1/2 × 3 в.) картушів червоної, майже квадратної форми, цегли, до 2 1/2 пудів вагою. Такої цегли

російське, ба навіть українське будівництва не знали.

В Європі, як відомо, цегла з'явилася в XI віці.

Вперше вжито було її в Данії. Про це свідчить напис на пошану за це короля цієї країни. Написа прочитав був у свій час відомий археолог, граф А. С. Уваров.

Розмір датської цегли нам невідомий, але, здається, середньовічна Європа вживала саме таку велику цеглу.

Архітект Мейснер лічить, що знайдена цегла є типова для доби ренесансу.

Такий висновок сполучується з висновком автора цих рядків про те, що ново-одкрите спорудження — цілком є справа Алевіза (1508 р.). Алевіз був один з тріумвірів — основоположників підземної Москви (поруч з Фіоравенті та Соларі).

Арістотелю Фіоравенті належать: план московського акрополя, головна катедра (Успенський собор, 1479 р.), деякі частини мурів та розпочата ним, а закінчена Соларі в 1485 р. Тайницька башта. Та в тому-ж таки році, після чи підчас походу з Іваном III на Тверь, Арістотель раптово зник. Ані жадного сліду. Чи вбитий, чи помер, чи облишив Москву — нічого ісінько невідомо.

Справу прийняв учень і співробітник з часів Милану — Петро Антін Соларі, який передчасно помер від застуди в підземеллях Кремля, будуючи «водяные течи».

Конаючи, Соларі закидав Івану III на приятеля свого в Милані, Алевіза, яко на відповідного собі заступника. В тому-ж таки 1493 р. за Алевізом в Італію було відправлено гонця, а вже в 1495 р. Алевіз зімкнув московського Кремля, сполучивши Собакину, Троїцьку та Боровицьку башти мурами впродовж р. Неглинної. Черговим завданням його були спорудження зі шлюзами навкруги фортеці. — Водяні рівчаки.

РІВЧАК АЛЕВІЗА

Крім рівчака вдовж кремльовського мур, що на «Красній площі», Алевіз виконав ще рівчака і впродовж соларієвського мур, од Боровицької до Свіболової, тоб-то Водовзводної башти. Через цього ярка пізніше проходив мур «Білого города», утворюючи над ним склепіння, од якого не залишилося жадного сліду. Рівчак тут був стратегічно-необхідний, через те, що Негліна вливалася в Москву-ріку значно далі, утворюючи між горою та собою величезну-таки площу, надто зручну за-для ворога.

Слід підкреслити, що всі стародавні плани Кремля помилково лічать рівчак Алевіза за первісне русло р. Неглинної. Спочатку ярки Алевіза не були обкладені цеглою, а ні каменем, завдяки чому береги

водою підмивалися, загрожуючи з'осібна кутовим баштам — Собакиної (Арсенальна) та Свіболової (Водовзводна).

Син і наступник в. кн. Івана III, Василь, вже по третьому році свого князювання, тоб-то у р. 1508, звернув як найпильнішу увагу на цю обставину й звелів, — як каже літопис, — «вокруг града Москви ров делати каменiem и кирпичiem и пруды чинити вокруг града Алевизу фрязину».

Рівчак алевізів на плані Мейерберга виображено вже в кам'яній обкладинці, а на плані Блавіяна він є повний водою. Московські ставки в глевких берегах, як от Лебединий або Неглінний, — розгружені товаром, якого зганялося сюди до води, мали вигляд надто провінційальний, який цілковито не личив великокнязівській «столиці» з отим її італійським «замком». Тому ставки також були обкладені каменем. Близько од знайденого розкопом мур на-мацано у воді рівчака режі і алевізівських шлюзів.

Режі звичайно рубались у клітку, іноді, за-для кріпости, у дві стіни. Бруски з'єднувались в обло.

А в тім, Алевіз вживав не тільки режі, а й палі.

Це було необхідним з огляду на тутешній ґрунт, яким є пісок-пливун, що раз-у-раз заливається ґрунтовою водою.

Згадаємо, що й Соларі, коли закладав сусідній кремльовський мур (в 46 кроках од рівчака), вживав так само палі.

Останні було знайдено розкопками 1894 р. також на глибині 9 аршин і теж в пливуні.

По-за шлюзами, ближче до Боровицьких воріт, рівчак поширювався остільки, що на ньому навіть стояли водяні млини; в намулі намацано од них режі. Стобтури — в 6—9 в завтовшки. Розкопками установлено, що рівчака було закидано усяким сміттям. Траплялися також кістки звірин та людини, навіть черепи.

Яким робом опинився тут людський череп?

З'ясовується справа просто. В татарському «огні та бурі» 1571 р. Москву знищено до пня. Все живе цілковито смажилось на велетенському вогнищі. Хто мав змогу, ховався від огню в тайниках та підземних хідниках. А маси зо всіма цінностями кидались у воду.

Московські річки, ставки й алевізівські рівчаки стояли загачені протягом цілісінького року. Мародери ще довго потім що-дня рились і волоками вилувлювали з дна персні, дорогоцінності, блюда, сакви з золотом та сріблом, через що багато де-хто з них розбагатів, як зазначає Горсей. Отже, коли-б московський комунхоз дога-

дався був поглибити траншею аршина на два-три, він би обов'язково витяг з намулу не одну перлину. Адже-ж витягнуто було з намулу «Чистих прудов» глечика з грішми (підчас, як їх прочищали у 70 р.р. XIX ст.).

ВОДЯНІ МЛИНИ

В так званому «другому Олександрівському садку», що існує з 1821 р., канава пройшла по лівобережжю р. Неглінки. Тут знайдено зруби цілих чотирьох млинів, а далі їх забракло. Отже, цей куток, одночасно з устям Неглінної, був за часів великокнязівської Москви ніби мирошницьким містечком.

Видатний теоретичний інтерес виявляли з себе нетри Москви в районі Троїцьких воріт. Тепер і сюди розкопками також кинуту промінь світла.

Так звана «отводна» башта Троїцьких воріт, Кутафія (часів Бориса Годунова),— до кінця XVIII сторіччя була як слід, тобто з верхом. Але за часів Катерини II останній од дощів провалився й башта перевернулась в сучасну «незграбну бабу». З Кутафії і Троїцької башти було перекинуто підйомні, на ланцюгах, залізні мости. Побіч, унизу, через Неглінну, йшли дерев'яні кладки, теж з підйомним мостиком.

Річка Неглінна обмивала підніжжя Кутафії.

На лівобережжю, саме проти башти, доцільно було шукати кам'яного бика цього-ж таки самого підйомного мосту.

Гадка блискуче справдилася на ділі.

Канава якраз насунула на цього білокам'яного бика, в 4 аршини завширшки зверху, який ще поширювався приступками до низу.

Підйомний залізний міст з Троїцької башти було знищено при наступникові Івана III, а замість того споруджено кам'яну греблю, по літописному підрахунку вже третю, у 1516 році.

По той бік кам'яного бика було одкопано й зруйноване землекопами склепіння од згаданої дерев'яної кладки. В смітнику під нею трапився порушений людський кістяк, над ним залізна шпора, фрагменти каганчика, орнаментовані кахлі й мідяна монета, датована 1789 роком. Такі-ж мідяні монети, датовані 1732 и 1738 р.р., знайдено в канаві й по той бік Троїцьких воріт.

Знайдені монети датують час знищення великого ставка р. Неглінної між Троїцькою й 2-гою Арсенальною баштами. Ця остання надто цікава з огляду на те, що нею локалізується найdaleше місце, до

якого в цей бік досягала стародавня, з дубу, кремльовська стіна Івана Каліти.

Повз цієї самої стіни, до 1367 р., проходив великий торговельний шлях з Новгорода (по б. Большой Никитской) до Орди (по вул. Ординці). Саме отут оце пройшла каналізаційна канава, охоплюючи будинок манежа з тилу.

Коли історія оповідає правду про торговельний шлях, то канали тут мусили-б констатувати сліди греблі XIII—XIV в.в., що тяглася через трясовину Неглінки.

І розкопки тут дійсно блискуче виправдали себе.

Під фундаментом садових ґратів з'явився другий фундамент, ширший і старіший над зверхнього, складений з цегляного буту на дуже міцному розтворі. Повз—рештки старих паль.

На глибині до 5-6 аршин—типові режі в трьох місцях. Саме проти тилих воріт манежу, на такій же саме глибині, здано край білокам'яної забутовки, залитої вапном. У верхніх шарах знайдено якусь монету.

Не доходячи Троїцьких воріт, канава геть подалася нагору й зупинилася проти головних воріт згаданого манежа. Ця канава втретє після 1912 й 1922 р.р. перерізала кладовище, яке почало своє існування за 500 років до наших часів. З XIV віку воно належало до церкви Миколи в Сапожках, що стояла на місці сучасного велетня-будинка б. кн. Гагарина, проти сучасного манежа.

Кладовище збігало по схилу до Неглінки.

Нетрі Москви взагалі напихані кладовищами. Але розквіт їх у Москві припадає на старіші часи.

Заборона ховати мерців у Кремлі датується 1657 р., на території Москви—катерининською добою.

Старовинне Сапожковське кладовище особливо цікаве по своїх новітніших нахідках. Всі погребення тут у видовбаних колодах, з яких одну було засунено в цегляного футляра. Не дуже глибоко знайдено велику вапнякову намогильну плиту з написом—в'язью, якого ще не розібрано. Знайдено серію череп'яних лампадок для «соборування», кілька скляних слізниць типа старовинних римських та північно-кавказьких, залізного бердиша італійської роботи; горщик з білої глини для масла, кіпарисовий хрест й чудово перехований московський... лапоть.

Усі нахідки передано до Музею «Старої Москви».

Гнат Степанюк

* В Товаристві Драматичних Письменників. Головліт вдовольнив клопотання Московського Т-ва Драматичних Письменників та композиторів про зобов'язання вміщувати на афішах наймення авторів, перекладачів, ретистів, і взагалі осіб, що так чи інакше брали участь у переробленні п'єси; бували випадки, що без цього авторам одмовлювали виплачувати гонорар, посилаючись на неіснуючих авторів або тих, що не довіряли охорону своїх прав Т-ву. Разом із тим досягнено погодження з МГРПС, згідно з яким кожна вистава у театрах МГРПС оплачується по 10% з фактичного збору за кожний акт, замість встановлених Наркомосом (од 2 лютого 1924 року) 1 1/2%. Знижку дозволено Правлінням Т-ва з огляду на культурно-освітню діяльність МГРПС.

* Спілка революційних драматургів. Під головуванням А. В. Луначарського відбулося два засідання групи драматургів, що організують «Спілку революційних драматургів». До правління обрано т.т.: Луначарського, Чижевського, Плетньова, Юрьїна та Ромашева. До редакційної колегії т.т.: Глібова, Городецького й Ромашева. До складу групи, крім згаданих осіб, увходять т.т.: Смолін, Мас, Білоцерківський, Івантер, Гандурин, Вакс та ін. Спілкою видаватимуться альманахи (драми, дослідчі статті, хроніка й бібліографія). Заслухано докладний програм альманаху. Спілкою встановлюється організаційний та ідеологічний зв'язок з аналогічними установами спілки й інших країн.

* Будинок Поленова. Згідно з постановою колегії Н. К. О. будинок імені Поленова, що до цього часу був у розпорядженні Актео, передано в розпорядження Г. П. О. для утворення в ньому центрального будинку самодіяльної клубної роботи.

* 100-річчя Великого Московського Театру. 1-го лютого було одсвятковано сторічний ювілей Московського Великого Театру.

* 35 років діяльності артиста. В зв'язку з 35-річним ювілеєм артиста А. Т. Гречанінова, йому ухвалено дати титул заслуженого артиста-композитора.

* Постанова про народних і заслужених артистів РСФРР. Згідно з постановою про народних та заслужених артистів, затвердженою президією

Колегії НКО 24 січня (постанова зараз на затвердженні Раднаркому), титул народного артиста надається діячам виключного хисту, що мають визначні заслуги на полі мистецтва. Питання про надання титулу народного артиста розглядається НКО і в погодженні з ЦК Робмису дозволяється Раднаркомом РСФРР. Народний артист при втраченні працездатності має право на постійну пенсію в розмірі не менш як 1 1/2 ставки відповідального робітника 17 розряду. Діти народних артистів мають право на вступ до всіх шкіл Республіки і звільнення від платні за навчання. Титул народного артиста схороняється за артистом протягом цілого життя.

У відношенні правовому Народні й заслужені артисти привірюються до робітників державних підприємств та установ.

З виданням цього декрету працівники мистецтва, що їм надано зазначені титули, мають на них право й надалі, і на них поширюється дана постанова. Наркомосові РСФРР, разом із ЦК Робмису, доручається розробити інструкцію про порядок здійснення цієї постанови.

* Науково-Художня Секція ДУР визнала за необхідне з метою поліпшення побуту митців перевести зміни в порядок вивозу закордон творів сучасних митців. Проекта постанови Раднаркому передано на затвердження Колегії НКО.

ЄВРЕЙСЬКА КУЛЬТУРА

* Московський Державний Єврейський Театр. «Три єврейські родзинки» (спектакль-пародія на єврейські театри—Одеський, Американський і Московський), що йдуть з великим успіхом у Деті, з початку року йшли вже 50-й раз.

* «Двісті тисяч», музична комедія Шолом Алейхеми, з початку січня йшла вже 100-й раз.

* Незабаром у фойе театру буде встановлено бюст Володимира Ілліча Леніна, роботи Натана Альтмана.

* Єврейська студія Білорусії. У лютому йшли «Меншен», Шолом Алейхеми і «Хейдер» агіт-компіляція з єврейських класиків. Недавно було поставлено: «На ланцюгові каяття» та «Як падала лісова сшива» Переца, революційна п'єса «Гірш Лекерт» та музична комедія за Гольдфаденом «Суламіт».

ЛЕНІНГРАД

* До Ленінських днів. За завданням Губполітосвіти кіно-фабрика випустила до Ленінських днів спеціальний фільм «Рік без Леніна—рік виконання його заповітів». Сценарій розроблено за матеріалами ЦК

РКП(б) т. Тарасовим (Губполітосвіта) та тов. Левіним (Півнзахкіно).

* Спілка драматичних та музичних письменників—організує драматичну студію, що з'явиться першою

в Росії школою драматургії. Мета студії—дати змогу молодим письменникам, що починають свою літературну діяльність, ознайомитися з методологією драматичної творчості. При студії є думка влаштувати досвідну сцену. До викладання запрошено видатних драматургів та режисерів.

* Центральний Будинок робітників мистецтва. Музична секція, що зараз організується при Центр. Будинкові робітників мистецтва, має на думці: 1) влаштування вечірок з творів сучасних російських композиторів (усіх угру-

повань); 2) влаштування доповідей, лекцій, диспутів як на музичні, так і на професійно-громадські теми; 3) влаштування конкурсів на складання музичних творів і 4) підвищення культурно-технічного рівню професіоналів.

* Приїзд іспанського письменника Бласко Ібаньєса. До Ленінграду приїздить відомий іспанський письменник Бласко Ібаньєс, висланий із батьківщини за розпочату ним кампанію, метою якої було викликати в Іспанії революцію й скинути короля Альфонса та його військового диктатора Прімо-де-Рівера.

СМОЛЕНСЬК

* У Смоленську в Задніпровському театрі гастролі українська трупа (трудко-секція) ім. Славинського. Трупа має успіх.

Музичною частиною керує один із найстаріших композиторів дирижер М. Т. Васильєв.

З 1919 до 1922 року колектив працював у Наркомосі УСРР, яко художньо-агітаційна трупа.

Керує колективом обране правління з 5 чоловік.

ЗАКАВКАЗЗЯ

ВІРМЕНСЬКА КУЛЬТУРА

* Будинок вірменського мистецтва в Тифлісі недавно придбав три картини ленінградського маляра Костянтина Соколова, написані в східному колориті.

Соколов побував на Кавказі, в Криму та на надбережжі Чорного моря; здобутком цієї подорожі є його етюди (більш як 150) для майбутніх великих картин. Урядом радянської Вірменії куплено в Соколова більшу частину цих етюдів.

* Осінній сезон Держтеатру. З огляду на тяжке економічне становище країни культурні завдання, надто театр, були відсунені у Вірменії на другорядне місце. Лише з 23–24 р. пощастило налагодити єдиний державний театр у центрі в Еривані. Театр одвідували охоче.

Виникає потреба у відкритті другого театру.

* Артистом Венеціановим провадяться переговори з дирекцією Держопери відносно постановки «Демона» на вірменській мові.

ТЮРКМЕНСЬКА КУЛЬТУРА

* Туркменський національний марш. З доручення ревкому Туркменістана композитором Р. А. Івановим написано туркменський національний марш «Туркменістан», що був виконаний перед урочистим відкриттям з'їзду рад духовим оркестром під керівництвом автора.

* 10-го лютого в помешканні нового Драматичного театру (бувшого Альказар) відбувся концерт з нагоди проголошення та затвердження Туркменської республіки.

В ЗАХІДНІЙ ЕВРОПІ

ФРАНЦІЯ

* Художньо-декоративна виставка. Комісія влаштування святкування на Паризькій художньо-декоративній виставці виробила такого програма: свято молоді, велике морське свято з участю військових службовців, свято квіток, прикрас, мистецтва, французького питва та французьких наїдків.

* Інформаційний центр. На зборах скликаних 9-го січня літературно-художнім комітетом при товаристві французько-російського зближення ухвалено створення літературно-художнього французько-російського інформаційного центру й літературного комітету для призначення премії за кращий французький роман, пе-

рекладений на російську мову і виданий Держвидавом, а також за кращий російський роман, перекладений на французьку мову. Вирішено звернутися до кращих молодих письменників з відозвою про вступ до комісії. Доповідачами було освітлено життя мистецтва в СРСР.

* Композитор Брюно. Замість умерлого Габрієля Форе до французької Академії Мистецтва обрано композитора й музичного письменника Олександра Брюно. Серед його численних розвідок про музику є книжка «Російська музика французьких музикантів» (1902 р.).

* 100-річний ювілей. Нещодавно Ліон святкував 100 років з дня народження славетного маляра Пюві-де-Шаван (1824—1898), автора картин «Священний гай», «Давній привид»—«Війна й мир», «Праця» й відпочинок». До будинку, що в ньому жив маляр, було прибито пам'ятну дошку.

* Новознайдена картина. Під час робіт у церкві Сен-Луї в Страсбурзі за головним олтарем було знайдено невідому досі картину Жан-Луї-Давида, славетного французького маляра (1748—1825), розміром 4×2 мтр. На картині змальовано Народження Христа. На думку експертів, її написано після повернення маляра з Риму, одночасно з «Велізарієм».

* Новий інститут. Міністерство Народної Освіти внесло в Парламент проєкта про заснування в Парижі Інституту Інтернаціональної Наукової об'єднаної роботи.

* Пам'ятник маляреві. Славетному маляреві П'єру Пюві-де-Шавань (1824—1898) з нагоди 100 роковин з дня народження буде поставлено пам'ятника на площі поблизу Сорбони. Передача пам'ятника місту буде в супроводі офіційним вшануванням пам'яті маляра в Пантеоні, де знаходиться його кращий твір: «Життя святої Женевиєви». В Пантеоні буде поставлено його бюст роботи Родена.

* Субсидія на вивчення стародавніх Дельфів. Паризька Академія Мистецтв та Надписів з доповіді Осульєра від імені «Комісії в справі вивчення Дельфійських надписів» асигнувала 40.000 франків

на розшифрування важливих для науки й ще невиданих документів.

* Премія з архітектури. Паризька Академія Наук ухвалила видати премію 1924 р. з архітектури Шодесень архітекторові Лабатю.

* Гонкурівська премія. Гонкурівську премію в цьому році ухвалено видати письменникові Тьєри Сад за його роман «Le chevre-feuille». Премію Феміна «La vie heureuse» одержав письменник Шарль Дерен за роман «Emile et Autres».

* Поля Пенлеве обрано на президента Літературного товариства приятелів Еміля Золя, замість вмерлого Анатолія Франса.

Габрієля П'єрне призначено на члена Академії Художніх Мистецтв замість помершого Дюбуа.

* Асигнування на влаштування наукових кіно-сеансів. Паризький муніципалітет асигнував 130.0 франків на влаштування в міських школах 400 наукових кіно-сеансів.

* На Ліонську виставку. На велику виставку, що відбувається в Ліоні, надіслано російські альбоми з художніми фотографіями з фільм, виставлених кінофабрикою Півзнахкіно.

* Смерть Бакста. Наприкінці минулого року в Парижі помер всесвітньо-відомий російський маляр Лев Бакст.

НОВІ ВИДАННЯ

* Видатний французький критик Веніамін Шеміє недавно випустив у виданні «Nouvelle Revue Française» першу серію своїх праць про сучасних видатних французьких письменників.

* Новий французький журнал. В найближчому часі в Парижі почне виходити новий журнал «Франція—Росія». Видання його має за мету сприяти розвитку французько-російських відношень. Керівництво журналом доручено Даманові й Пуансо. Серед співробітників журналу єсть такі особи: Де-Монзі, Шарль Жид, Корж Спель, Віктор Маргерит, Брюла, Ребу, Красін, Шляпников, Мдівані, Таратута, Аросев.

НІМЕЧЧИНА

* Ювілей музею. Музей імені Гутенберга та Міжнародне Т-во «Гутенберг», засновані в 1900 р., в біжучому році святкують 25-річчя ювілей свого існування. З нагоди ювілею в червні буде випущено міжнародне видання, в якому прийматимуть участь 60 бібліографів майже всіх цивілізованих країн.

Одночасно в Майні буде влаштовано велику виставку художньої книги Німеччини з 1900 року.

* Перший науково-музичний конгрес відбудеться на початку червня в Лейпцігу.

* Картографічна цінність. Антикваріят Людвіга Розенталя в Мюнхені

видав першу мапу земної кулі, складену в 1523 році відразу після кругосвітньої подорожі Магелана (1519—1522). На мапі німецьким космографом Йоганом Шонером відзначено шляхи, що ними подорожувала експедиція Магеланова. Jako додатковий текст, Шонер видав описа подорожи: «De super sub Castiliae ac Portugaliae Regibus Serenissimis repertis Insulis ac Regionibus Johannis Schöner Charolipolitiani epistola et Globus Geographicus», Tlmiripal 1523. Зберіглось лише два примірники цієї праці: один—у Британському музеї в Лондоні, другий—у Палацовій книгозбірні у Відні.

* Нова праця Гергардта Гауптмана. Гергардт Гауптман готує велику працю, що охоплює історію Німеччини за 12 віків. Праця признається для німецької молоді: проти її пасивности автор і виступає в цій книзі. Письменник, на 61 році життя вирішив не видавати цього твору за життя, не бажаючи стати центром дискусій та суперечок, що можуть повстати з приводу книги.

* В Берліні розроблюються проекти будівель величезних підземних кіно-театрів. Для початку намічено площі Нолендорф та Потсдамську.

Максим Горький, що видужав після хвороби, написав кілька сценаріїв і, між иншим, має сам особисто керувати за зняттям свого твору «Мати».

* Смерть маляра. В Дюсельдорфі помер на 86 році життя один із найстаріших німецьких малярів Едуард Гебгардт. Небіжчик народивсь у Росії й першу художню освіту дістав у Петербурзі. Серед його картин є картини й релігійного змісту; з них «Потайна вечеря» придбана Берлінською Національною Галереєю.

НОВІ ВИДАННЯ

* За редакцією Альберта Зергеля у видавництві Бонг та Син (Берлін) вийшла книга «Насіння та жнива.—Німецька лірика 1925 року». В цій книзі вміщено кращі твори 120 поетів за їх вибором з автобіографіями. Книга надто цікава тим, що більшість віршів друкується тут вперше.

* В тому-ж видавництві вийшла: Трилогія «Боротьба за Вавілон», почата Г. Шумахером і скінчена Хейнцем Вельтеном. Вона складається з частин «Нітокрис, жриця Істар» (підвищення Вавілону), «Навуходоносор» (розквіт Вавілону) «Валтасар» (кінець Вавілону).

* Те-ж видавництво випустило роман «Алзтрект Дюрер» з часів розквіту Нюрнберга Германа Козела. Він складається з трьох частин: «Юнацтво та роки блукань», «Майстер» та «Апостол».

* Mauritius-Verlag (у Берліні) видало перший том серії «Жива наука», що містить працю Вернера Мархольца «Історія та наука літератури».

* Збірка кращих казок світової літератури проф. Фридриха фон-дер-Лейєн вийшла у виданні Рихарда Бонга (Берлін) з ілюстраціями Хеймута Скарбіна.

* У виданні Е. Дидрихса (Берлін) вийшов віршований твір Карла Шпителера «Страдник Прометей», що під ним письменник розуміє одвічні людські страждання. Цей твір належить до найбільш символічних творів світової літератури.

* Те-ж видавництво випустило роман В. Реймонта «Польські селяни» в 4 томах. За роман видано Нобелівську премію 1924 р. з літератури.

* У вид. Рудольфа Мосе (Берлін) нещодавно вийшла нова «Історія людства» Хендрика ван Лоон у німецькій переробці д-ра Шульце-Бухвальда. В підвалину книги покладено всі здобутки нових досліджень.

* У видавництві Карла Мерзебургера (в Лайпцігу) вийшла книга Олександра Киланда «Навколо Наполеона».

* Бібліографічний Інститут у Лайпцігу видав нещодавно «Історію російської літератури з давніх часів до нових».

* У виданні Павля Ареца (Дрезден—Бласевиц) вийшов авторизований переклад книги П'єра Лоті «Останні дні Перекина».

* У вид. Хердер і Ко. (Фрейбург) нещодавно вийшла «Біблейська археологія» Еймунда Коля.

* Перше повне видання віршів, листів, щоденників та ин. творів Е. Т. А. Гофмана в 15 томах із післяслів'ям Вольтера Хариша вийшло у вид. Ерика Ліхтенштейна (Веймар).

* У виданні Штрекера й Шредера (Штутгарт) вийшла книга Генриха Вольтера Бадеса «11 років на Амазонці», оброблена д-ром Б. Брандтом.

* У виданні Карла Фердинанда вийшли: 1) «Мандрівники пустель» Йогана Шера (в якій розповідається про перших переселенців—пуританів до Америки та їхню боротьбу з американськими дикунами); 2) «Тарас Бульба» Гоголя.

* У виданні Брокгауза (Лайпціг) вийшли «Листи до приятелів» (до Шарлоти Діеде) Гумбольта з примітки Мейснера.

* В Берліні у виданні Propalaen вийшла автобіографія славетного італійського скульптора XVI віку Бенвенуто Челіні. В книзі вміщено багато ілюстрацій сучасного скульпторові Ренесанса та всіх праць Челіні, що дійшли до наших часів.

* В Мюнхені вийшло цікаве видання першої біографії Моцарта, написане

в 1791 році Шліхтеголем (1765—1822), яко некролог славетного композитора. В новому виданні додержано старої орфографії та розподілу матеріалу, а тому воно уявляє точну копію старого видання.

* Німецький журнал «Мелос», орган лівих музичних течій, в найближчому часі видає число, присвячене цілком музиці й музичній освіті в Радянській Росії. Для правильного освітлення питання до участі в роботі притягнуто видатних московських музичних діячів—Е. М. Браудо, Л. Л. Сабанієва та ин.

* У виданні Шпет (Берлін) вийшла з передмовою Альберта Ейнштейна книга «Співзір'я та історія світу» (думки про простір, час та вічність).

* Sibullen Verlag (Дрезден) видало нещодавно працю А. Раткліфа (в німецькому перекладі) «Сон та доля»; тут розглянуто всі теорії сновидців, аж до найновіших дослідів.

* У виданні «Загального Видавництва» (Мюнхен) вийшла в німецькому перекладі книга Г. Б. Віко «Нова наука» з передмовою Ериха Аuerбаха.

* Нещодавно у виданні Густава Кіпенгейера (Потсдам) вийшов альманах «Евро-

па», малярство, література, пластика, архітектура, музика, сцена, кіно—з 150 оригінальними статтями видатніших працівників мистецтва всіх європейських країн. В книзі 100 ілюстрацій.

* Видавництво Брауна (Карлсруе) випустило книгу д-ра Бертінга «Правда й помилки в психології пола» (Нові обґрунтування психології чоловіків та жінок).

* Книжкова торгівля «Георг Арнольд» розпочала видання великої 6-томової праці Артура Фюрста «Поступ і сучасність» («Entwicklung und Gegenwart») і два томи нещодавно з'явилися у друку. Перший містить розділи про надземну та підводну телеграфію, бездротаний телеграф та телефон, про передачу малюнків телеграфом, про радіо та ин.; другий том—про вулиці, різні види руху по них, залізниці, трамваї, то-що.

* В грудні минулого року у виданні Пауль Шолнай (Берлін-Лайпціг-Відень) вийшла книга Фелікса Сальтена «Розумові працівники сучасності» («Geister der Zeit») з життєписами та характеристиками видатних сучасних осіб: П. Альтенберга, Енвер-Паші, Макса Клінгера, Густава Малера, Франка Ведекінда, Артура Нікіша та ин.

АНГЛІЯ

* Видавнича справа в 1924 р. Загальна кількість видань за 1924 рік у Англії зросла до 12706 з 12274 за 1923 р., та 12379—в рекордному до цього часу 1913 році. З цих 12706 нових книг було 9,513, повторних видань—3,193. З окремих галузів кількість видань зросла: романів—на 314, життєписів—на 111, описів мандрівок на 90, творів на релігійні теми—на 87, драм та збірок віршів—на 64.

* Збудування пам'ятника Байронові. Незабаром буде випущено міжнародну відозву про збирання пожертв

на збудування пам'ятника Байронова в церкві Хакхол Торкард у Нотингемшайрі (де є поетова могила), а також на встановлення стипендії його імені.

* Смерть драматурга. Наприкінці минулого року помер англійський драматург і критик Вільям Архер. Величезна його заслуга на полі літератури—це відоме видання творів Ібсена. З його драм найвидатніша «Війна є війна» (1919 р.); театральні критичні ж статті Архера складають працю на кілька томів.

ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНА

* Нова опера Славетний чеський композитор Вітеслав Новак працює над новою оперою «Дідівський заповіт» на сюжет поеми Адольфа Хейдука тієї-ж назви.

* Премія з літератури та драматургії. Міністерство Освіти ухвалило видати премію з літератури та драматургії: Йосипові Конту, що звернув на себе увагу своїми творами, головним чином, великим романом з життя легіонерів «Третя рота»; письменникам Петрові Кжишка та Карелу Томан, Шрамаек—за оповідання й драми, Владиславові Банчура, що його

оригінальні романи («Пекар Марул») викликали загальну цікавість. Окрім того, особливі премії було видано студентові Янко Олексі та редакторові Янові Грушевському, представникам молоді словацької поезії.

* Міжнародне музичне свято. У травні біжучого року в Празі відбудеться міжнародне музичне свято.

НОВІ ВИДАННЯ

* «Пісні раба». Вийшла друга збірка віршів молодого поета Меча Лазло під

назвою «Пісні раба». Разом з першим збірником «Лютня з темряви» книга дає підстави сподіватись од нього великої будуччини.

* Юнацькі твори славетного композитора Сметани, що до цього часу залишалися майже невідомими, вийшли у виданні Державного Видавництва в Празі. Це є перший том повної збірки творів композитора, що видаватиметься за редакцією знавця Сметани професора Неедлого.

* Новий журнал. З 1-го січня 1925 року почав виходити місячник міського

самоуправління Праги, присвячений фізичному суспільному, господарському та культурному життю міста.

* У виданні Милоша Прохазка в Празі вийшла праця проф. Володимира Хоппе «Природні та наукові основи світу й життя».

* У виданні Druzstvo přátel studia в Празі вийшли «Російські та польські казки» К. Ербена.

* У виданні «Пламя» (Прага) вийшли «Нариси теорії історичної науки» П. Бісильї та «Конструктивний соціалізм» В. Чернова.

ІТАЛІЯ

* Міжнародна виставка декоративного мистецтва. З травня до жовтня біжучого року в Монца (біля Мілану) влаштовується міжнародна виставка декоративного мистецтва.

* Російський театр у Римі де-далі все більше здобуває симпатії загалу. З великим успіхом ідуть п'єси: «Віра Мірцева» Урванцева та «Брехня» Винниченка.

* Міжнародній книжковий ярмарок. На весні у Флоренції відбудеться другий міжнародній книжковий ярмарок. Підчас його відбуватимуться конференції визначніших діячів культури різних країн, що братимуть участь у ярмаркові. Окрім того, будуть організовані

концерти, театральні та кінематографічні вистави, що уявлятимуть з себе ілюстрації сучасного стану культури й мистецтва в цьому світі. Поки що погодилися взяти участь у ярмаркові: Німеччина, Іспанія, СРСР, Румунія, Англія, Польща, Чехо-Словаччина й Швейцарія.

* Нова опера. Композитор Вольф-Ферарис написав нову оперу під назвою: «Gli amanti sposi».

* Новий університет. У грудні минулого року урочисто відкрито новозаснований університет у Мілані. На директора його призначено проф. Манджягалі.

* Нова оперета Масканьї. Славетній італійський композитор Масканьї написав оперету під назвою «Так!».

ІСПАНІЯ. ПОРТУГАЛІЯ

* Суд над Бласко Ібаньєсом. Бласко Ібаньєса за політичний памфлет проти пануючого в Іспанії військового самоуправства судитиме військовий суд. Судитимуть його заочно, бо письменник, як відомо, зараз перебуває в Парижі.

* 400-ті роковини смерти Васько-да-Гама. Наприкінці грудня скінчилось 400 років з дня смерти славетного португальського мандрівця Васько-да-Гама (1469—1524), що перший досяг Індії (після того, як об'їхав усю Африку).

АВСТРІЯ. УГОРЩИНА

* Театральна криза. Театральна криза у Відні зростає. Карл-театр перший на якийсь час припинив спектаклі; за ним змушені були закритися «Народня Опера» та «Ренесанс».

* Виставка гігієни. У Відні в біжучому році відбудеться виставка гігієни; влаштовує виставку австрійський уряд, місто Відень і Німецький музей гігієни. Центральним пунктом виставки буде «Людина»; їй буде, між иншим, присвячено новооброблені колекції з галузів розплодження, спадковості та расової гігієни.

* Нова обсерваторія. На горі Швабенберг поблизу Будапешту збудовано

велику обсерваторію; інструменти для неї одержано з Чехо-Словаччини. Обсерваторію збудовано й споруджено почасти на громадські кошти, почасти на державні. Спілка Банків дала великого рефрактора, якого буде встановлено в окремій бані. Завдяки цьому рефракторові нова обсерваторія стане поруч із кращими інститутами Середньої Європи.

* Кандидатом на Нобелівську літературну премію. Угорська Академія Наук висуває угорського письменника Франца Хершека за його роман «Брама життя».

ПІВДЕННА СЛАВІЯ. ПОЛЬЩА

* Відкриття бібліотеки. Наприкінці січня біжучого року відбулось урочисте відкриття Університетської Бібліотеки в Білгороді.

* 100 років «Матиці Сербської» (Letopis Matice Srpske). В 1926 році скінчиться 100 років із дня заснування цієї найстаршої культурної організації.

До кінця 1923 року «Матиця» мала 70 комітетів, що влаштували на протязі року 623 наукових доповіді, 36 свят і дали 169 спектаклів; мала 109 народніх книж-

кових крамниць, 24 народніх читальні, 22 театри та 5 кіно.

* Смерть маляра. В середині грудня минулого року на 72 році життя вмер відомий маляр-баталіст академик Антін Піотровський.

* Смерть письменника й маляра. На початку грудня в Кракові вмер на 60 році життя видатний письменник і академик—маляр Стасіак. Небіжчик був одним із останніх учнів славетного Матейко.

ГОЛАНДІЯ. ДАНІЯ

* Інтернаціональна Конференція композиторів. У середині грудня відбулася міжнародня конференція композиторів, на якій були присутні представники Бельгії, Чехо-Словаччини, Голандії, Австрії, Німеччини, Швейцарії та Швеції. Конференція ухвалила рекомендувати урядам усіх країн, що належать до Бернської конференції, встано-

вити 50-річний термін авторського права, яке повинно охоронятись і при радіо-концертах. Наступний конгрес 1925 року відбудеться в Празі.

* Смерть композитора. Помер на 66 році життя датський композитор і зоолог д-р Рудольф Берг. З праць небіжчика найвидатніша є «Музика в XIX столітті».

БЕЛЬГІЯ. ГАЛИЧИНА

* В Хлості знайдено картину Рубенса—втечу Лота з Содомо. Розмір полотна—70 на 50.

* Spółka Akcyjna Wydawnicza у Львові видала книгу Ст. Бжозовського «Філософія польського романтизму».

ШВЕЦІЯ. НОРВЕГІЯ

* 75-річчя поетеси. В середині грудня святковано 75-річний ювілей славетної шведської поетеси Елен Кей; святкування набуло національного характеру.

* Смерть полярного до-

слідника Ларсена. Недавно під час експедиції до південних полярних країн помер у Росзунді (на південь від Нової Зеландії) видатний полярний мандрівець Ларсен.

АМЕРИКА

* Ювілей газети «Українські Щоденні Вісти». І лютого в Нью-Йорку газета «Щоденні Вісти» святкувала свій п'ятилітній ювілей. В день свята було видруковано спеціальне число з фотографіями активних співробітників газети і спогадами про пройдений шлях. Серед привітань, одержаних в цей день є привітання й від Голови Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Петровського та від Голови ради Наркомів УСРР т. Чубаря.

* Ювілейний альманах. Незабаром вийде Ювілейний Альманах,

присвячений пятиріччю «У. Щ. Вістей» і тим інтересам, для яких «У. Щ. В.» служили і служать. Альманах вийде в журнальній формі, з багатим різноманітним матеріалом і численними ілюстраціями, на гарній папері. Між иншим буде подано в нім повний звіт з ювілейної кампанії «У. Щ. В.» (спис жертводавців, звіт з ювілейних обходів і т. п.).

* Видання біографічного словника. Видавець газети «New York Times» Адольф Окс асигнував 500.000 доларів на підготовчу роботу в справі видання великого біографічного словника, що

вийде за редакцією Ради американських вчених товариств.

* Другий вечерок гартованців. В понеділок, 9. с. м. в Українськiм Робiтничiм Домi, вiдбувся другий вечерок гарто-

ванцiв. На деннiм порядку було: доклад на тему:—«Що таке мистецтво i яке його значiння в життi людей», читання творiв, дискусiї.

К И Т А Й

* Новий унiверситет. У Ву-Зунгу (поблизу Шанхая) засновано новий унiверситет з технiчним та медичним факультетами.

* Товариство європейської науки. В Китаї утворилося товариство,

що має на меті перенесення європейської науки до Китаю. Надто велику увагу звернено на Нiмеччину, з якої запрошено вже багатьох учених до читання лекцiй по рiзних мiстах.

V A R I A

* Розкопки в Агей. В Агей, на мiсцi стародавнього гало-римського мiста, вiдкопано частину амфiтеатру та руїни статуй, з яких пощастило скласти дуже гарну групу «Сидячого Щастя».

* Знахідка мозаїки римських часiв. У Нiмi (Франція) випадково було знайдено чудову мозаїку римських часiв з образом у центрі голови Медузи, що справляє надзвичайне вражiння. Мозаїка збереглась дуже гарно. Власник землі, що на ній було знайдено мозаїку, подарував її мiському музеєви.

* Храм Дiяни. Початі нещодавно розкопки на мiсцi храму Дiяни недалеко вiд Риму дали багаті здобутки. З самого початку розкопок було знайдено капітелі, барельєфи, мозаїки, цiлу низку образiв богiв, мармурові художні твори, частково схiдний стиль.

* Розкопки поблизу Алезії. В околицях Алезії вiдкопано помешкання 4³⁷×2²⁰ мтр., у якому знайдено багато обломкiв ваз, дуже рiзноманiтних; ці вази належать до трьох рiзних перiодiв iсторії. З обломкiв пощастило скласти бiля 40 ваз. Окрiм того, знайдено було кiлька бронзових форм, статуетки, пряжки, дзвiночки та обломки жертвенної чаш, косяні шпильки, велику кiлькiсть ракушок слимакiв i багато кiстякiв тварин. Але найцiкавішою знахідкою є кам'яна плита 1⁰⁶×0⁶⁴ мтр., з образами трьох богинь з дiтьми, що ллють вино.

Кампанію розкопок у цьому районі вважають за найбільше вдалу з усіх, що були до цього часу переведено. Великі надії покладають на розкопки на горі Оксуа, де знаходилася Алезія—стародавнє мiсто, що його давні гали вважали за священне мiсце.

* Стародавня могила. Під час розкопок у Луєгаарді знайдено могилу,

якій налічують 4000 років. У могилі знайдено зброю та багато бурштинових прикрас. Цю знахідку вчені вважають за найважливішу з усіх знахонок за останні десятиліття.

* Нові римські розкопки. Італійський Уряд окрiм розкопок «Circus Maximus» незабаром приступає до продовження початих у 1905 році й припинених розкопок «Ara pacis» імператора Августа.

* Нiмецька експедиція на Еверест. У лютому бiжучого року буде організовано експедицію на гору Еверест (Гімалаї). Експедиція складатиметься з 20 чоловіка, головним чином, тирольцiв, що з дитинства звикли до тяжких переходiв по горах. На чолі її стоятиме досвідчений альпiніст Пилип Пульсатор. У експедиції вiзьмуть участь дві жінки, з них одна англичанка.

* Вiдкриття нової сонячної системи. Д-р Едвін Хубель з інституту Карнеджі, що працював при обсерваторії гори Вільсон (Пiвн. Америка), фотографічно встановив близьку до нашої сонячної системи иншу систему; йому пощастило розглянути саме ядро цієї системи. Воно вiддалене вiд нас на 1 мiльйон сонячних рокiв.

* Найдавніше мiсто. Видатний асиріолог Оксфордського унiверситету доктор Лангдон зробив доповідь про дальші вiдкриття в доiсторичному мiстi Киш. Мiсто засновано, принаймні, за 8 тис. рокiв до нашої ери. При розкопках знайдено палац, що являє величезну наукову й матерiальну цiнність. Лангдон каже, що в Асирії ще не було зроблено цiннішої знахідки.

* Розкопки в Силезії. В Радловиці (округа Олау) в 30 мiсяцях було зроблено важливі розкопки доiсторичних пам'яток. Встановлено було мiсце оселі

середини бронзового віку. Між іншим, знайдено дуже цікаві форми для лиття серпів та голок. Крім того, в особливій ямі відкрито кельтські скелети. На руках і ногах були одягнені бронзові литі кільця на шарнірах.

Ще більшу кількість пам'яток приблизно тієї ж доби було знайдено в Грос-Бекерні (округа Лірніц).

* Стародавнє грецьке місто в Македонії. Поблизу Іштиба знову провадяться розкопки, початі німцями під час війни) на тому місці, де було знайдено руїни стародавнього грецького міста, що до зруйнування його в 479 році Теодоріхом Великим було, очевидно, важливим торговельним осередком Македонії. Хоча розкопки лише розпочалося, проте, цілком виразно видно вулиці, будинки, храми, бані й театри. З останніх надто велику увагу звертає на себе найменший, усього 90 метрів у поперечникові, ввесь збудований із білого мармуру. На двадцяти місцях було знайдено вирізані ймення, з чого можна міркувати, що тут, так само, як і в атенському театрі Діоніса деякі громадяни мали свої певні місця. Дуже багаті ще до оброблення є руїни колон, статуй та мозаїчні підлоги.

* Розкопки в Помпеях. Проф. класичної археології в Бонському університеті Франц Вінтер за допомогою д-ра фон-Шофера провадить розкопки будинку «Casa del Fauno»; цей будинок був прикрашений багатьма витворами мистецтва і дістав свою назву від знайденої в ньому славетної скульптури «танку фавна», що знаходиться в Неаполітанському музеї. Розкопки провадяться за допомогою Німецького Археологічного Товариства.

* Розкопки в Малій Азії. Зараз відновлено перервані війною розкопки Берлінського Музею в Мілеті та околицях Дідіму під керівництвом директора музею Ф. Віганда.

* Розкопки на острові Егіна. З доручення німецького Археологічного Інституту в Атенах д-р Вельтер провадить розкопки на о. Егіна в Атичній Затоці.

Відкрито частину великого палацу стародавніх грецьких часів. При палаці відкрито багато помешкань та зовнішній вал навколо палацу з баштами й проходами.

* Розкопки в Мексиці. З доручення Міністерства Народної Освіти розпочато розкопки та археологічні досліджування пірамід, храмів та інших пам'яток стародавньої культури Майїв. За найважливіші місця розкопок вважають піраміди Сан-Бартоло й Сан-Хуан—Теотихнакум поблизу гір Мексики, далі околиці Церо-де-Ксохікалько поблизу Куернаваса та Санта-Цецилія. Роботу розраховано на 5 років.

* Лекція т. Козлова. Відомий мандрівник — дослідник північної Азії й Тибету П. К. Козлов, учень та співробітник славетного Пржевальського, недавно повернувся з Азії, де його експедиція зробила багато розкопок курганів у долині Судзукті, що приваблюють зараз увагу всього світу.

Тов. Козлов гадає повернутися знову до Монголії й продовжувати переведення розкопок.

* Американська експедиція в Монголії. В грудні минулого року з Калгана виїхала американська експедиція, що має за головне своє завдання здобути матеріали, які свідчили-б про існування людини за третичної доби, а також пам'ятки з побуту цієї людини. Експедиція має на думці в травні вже прибути до Монголії й провадити роботу далі в північному та південно-західному напрямках; цю роботу розраховано на 5 років. Експедиція організована Американським Музеєм Природознавства; на чолі її стоїть Ендрьюс, що його остання експедиція до Монголії дала надзвичайно багаті здобутки (головним чином, у царині палеонтології: було знайдено величезну кількість кісток гігантських доісторичних тварин).

* Історія Ісламу. В колекції рідких манускриптів арабською, перською та турецькою мовою з книгозбірні султана Абдул Гаміда, проданих Британському музеєві, є історія Ісламу, написана в 705 р. Егіроки і Дамаске.

Бібліографія.

Н. Бухарін. Ленін, як марксист. Стор. 51. Ціна 16 коп. Бібліотека «Ленінський призів». Вид. «Червоний Шлях». 1924.

Н. Бухарін, один з найкращих знавців Ленінізму, дає в названій невеликій книжечці систематизацію того величезного, розкиданого в різних статтях, промовах і тезах теоретичного матеріалу, що його залишив Ленін пролетаріатові всього світу, як діючу науку. Серед загалу Леніна вважають геніяльним практиком робітничого руху, але часто недооцінюють, як теоретика. Така помилка робиться через те, що геніяльні думки Леніна розкидані та розпорошені на сторінках двадцяти томів його творів, в статтях і промовах, написаних та виголошених на самі різнородні, здебільшого біжучі, так би мовити «практичні» теми, що нині, як такі, мають лише історичний матеріал. І коли «Капітал» К. Маркса, цього великого систематизатора, великого «архітектора» (що-до форми творів), загал вивчав переважно по скорочених популярних викладах, то вивчати Леніна пересічному читачеві безпосереднє по його творах надзвичайно тяжко. З цього погляду названа праця Н. Бухаріна має, на нашу думку, надзвичайно велике значіння.

Стислістю викладу, ясністю та чіткістю думки вона нагадує найкращі зразки класичної світової соціалістичної літератури («Комуністичний Маніфест» К. Маркса і Ф. Енгельса, книжечку Ф. Енгельса—«Від утопії до соціалізму»). Ленінізм встає в ній живий, активний, могутній, як жива, активна і могутня пролетарська класа, що стала до бою з капіталізмом. Він живими нервами зв'язаний з недавнім минулим, з «марксизмом Маркса» і з близьким (історично) майбутнім, з зорею нового життя, нових проблем.

Немає ніякої змоги переказати зміст цієї книжки, бо довелось би передати слово за словом все написане в ній, тому ми вкажемо тут лише назву її розділів, кожен з яких, на двох—трьох сторінках, містить в собі цілу розвідку соціологічно-історичного, соціально-політичного або філософського характеру. Розділи ці такі: 1. Ленін як марксист. 2. Марксизм епохи Маркса й Енгельса. 3. «Марксизм» епігонів. 4. Марксизм Леніна. 5. Теорія й практика у Леніна. 6. Питання про імперіялізм. 7. Ленін і держава. 8. Ленін і селянство. 9. Теоретичні проблеми, що стоять перед нами.

«Ленін як марксист»—ця маленька книжечка повинна бути під руками в кожного робітника, в кожного інтелігента, що інтересується марксизмом та ленінізмом. Це—ключ до ленінізму, до якого треба звертатись і перед вивченням творів Леніна, перед студіюванням того чи іншого питання, тої чи іншої проблеми ленінізму і після такого студіювання. В першому випадку книжка заохотить до вивчення творів Леніна і вкаже напрямки, основні віхи, на які треба орієнтуватись, а в другім полегшить підсумувати, синтезувати, ясніше зрозуміти прочитане.

Переклад гарний.

П. Христюк.

Ленін в Жовтневій революції. Спогади. За редакцією й передмовою В. Чубаря. Стор. 153. Ціна 60 к. Вид. «Червоний Шлях».

Видавництво поставило собі добру мету: дати збірку статей (спогадів різних авторів) про Леніна, що взяті разом мали-би «яскраво освітити В. І. Леніна, як людину, як проводаря, як керівника в рішучій боротьбі, як навчителя не тільки для революційної боротьби, а і в повсякденному житті». В збірці вміщено біля чотирьох десятків невеличких, але вдало підібраних статейок різних авторів, що бачили та чули Леніна підчас жовтневої революції, ато й працювали та жили вкупі з ним. Між авторами подибуємо і загально видатні імена (як от Антонов-Овсієнко, Подвойський, Мещеряков, Троцький, Шліхтер, Осинський) і мало знані, або й зовсім невідомі імена робітників та робітниць. Спомини починаються з часу, як приїхав Ленін у Росію з-за кордону (в квітні 1917 року) і охоплюють переважно 1917 та 1918 роки, про пізніші роки—1919—1920 маємо лише коротенькі уривки.

Збірка дає досить живий та суцільний образ Леніна-революціонера, борця працівника;—її залюбки прочитає робітник, селянин і робітниче-селянська молодь. Тому, слідом за т. Чубарем слід побажати, щоб «Книжка пішла в кожну хату робітника та селянина, в кожну хату-читальню».

Проредаговано книжку уважно; мова гарна. Є лише незначні недогляди (так, на стор. 113—114 робітниця Є. Вісневська розповідає про зустріч з Леніном 1 січня 1918 р., а статтю названо: «Ленін в листопаді 1917 року»; далі—чомусь вгорі—над статтею—написано «Вісневська», а в тексті—«Вишнівська»).

п. х.

Ол. Триліський. Сучасне село. Вид. «Червоний Шлях» 1924, 58 стор. Як живєт українське село. Мон. об. Гребенського и Кошеватського районів. Вид. Київського Губкома КП(б)У, 1924 р.

Вивчення сучасного села є чергове завдання, конче потрібне для розв'язання багатьох питань радянського будівництва. В таких питаннях, як єднання з селом, завдання підвищити селянське господарство, культурно-освітня праця на селі та перебудова побуту—скрізь потрібно досконало знати село, бо-ж про сучасне село ми знаємо небагато.

Всяка спроба дати по можливості всебічне освітлення життя сучасного села має найактуальніше значіння і заслуговує на велику увагу.

Останній час—дає деякий що-до цього матеріал. З'являються описи окремих сел та районів, маючи за ціль дати радянському суспільству як статистичні відомості про економіку села,—так і малюнки сучасних суспільно-класових процесів, політ-освітньої праці на селі та побуту.

Брошура Ол. Триліського є одна з таких спроб. Це відповідь на завдання ЦК КП(б)У в справі вивчення процесів, що відбуваються тепер в житті села, доручене спеціальній комісії.

Завдання досліді, а також мета брошури «знайти шлях і методи що-до вивчення села»—актуальні. Виконання цих завдань, а також відповіді на поставлені питання дають багато цікавого й цінного матеріалу, що його містить брошура.

Систематичне опублікування подібного матеріалу, ретельність та об'єктивність трактовки—головна умова його цінності. Подаючи цікавий матеріал автор не завше відповідає цим вимогам і не освітлює багатьох питань, торкаючись їх лише побіжно.

Так мало відомостей про природні умови Ново-Одеського району Миколаївської округи, що його описує автор. Зауваження автора, на зразок: «організована допомога має, безперечно, велику будучину»... ст. 33, або «колективізація при відповідній серйозній допомозі матиме величезне значіння»... ст. 31, очевидні сами по собі і не дають конкретного матеріалу характеризувати район.

Розділ про соціально-класові процеси на селі майже не освітлює становища незареєстрованих наймитів, їх експлуатації та побутових форм існування. Немає відомостей також і про те, з кого складається пролетаризований елемент району, що шукає собі роботи. Мало відомостей про роботу серед жіноцтва й про небезпечне становище в районі з національного боку, про яке згадує автор. Всі ці питання тісно зв'язані з економікою та побутом; про побут в брошурі, на жаль, занадто мало відомостей; подекуди, випадково, розсипано цінні згадки.

На питання про боротьбу старого побуту з новим, антирелігійну пропаганду та її конкретні наслідки автор відповідає загальними фразами, не даючи конкретних малюнків.

В значній мірі псує вражіння й мова брошури, де є чимало курйозних виразів на зразок: «вражаюча різниця» ст. 34, «зростаючий глитай» ст. 44, та інше.

Значно більше такого матеріалу дає книга. «Как живєт українське село».

Книга являє собою колективну працю двох комісій, що працювали маючи за завдання ЦК РКП та ЦК КП(б)У. В книзі подано цікаві відомості що-до характеристики сільського господарства зазначених районів, місцевих промислів, їхньої ролі та значіння, кооперації та приватної торгівлі. Докладно освітлено суспільно-політичне життя районів, ролі та діяльність КНС.

Менш відомостей про культурно-освітню роботу на селі, антирелігійну пропаганду.

Бракує відомостей про природні умови районів, стан продукційних сил та можливості їхнього розвитку.

Обидві праці, не зважаючи на свою велику цінність, як спроби всебічного освітлення сучасного села, все-ж не дають бажаної повноти. Доба, коли село народжується до нового життя й міняє своє закам'яніле обличчя, потребує пильної уваги та всебічного дослід. Всяка найдрібніша риса його життя мусить бути зафіксована, вона не буде зайвою в поясненні складних процесів соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного життя села.

В. Білецька.

П. Маслов. Крестьянские движения в России до 1905 г. изд. Т-ва «Мир»; изд. III, М. 1924 г. ст. 157, ц. 1 р.

Его-же. Крестьянские движения в России в эпоху первой революции. Изд. Т-ва «Мир». Изд. II М. 1924 г. ст. 231 ц. 1 р. 40 к.

Пр. И. И. Игнатович. Борьба крестьян за освобождение. Изд. «Петроград». Л.-М. 1924 г.

Интерес до питань, зв'язаних з життям села, і спеціально до історії селянства, що помічаємо тепер, примусив випустити під новою назвою старі роботи т. Маслова та пр. Ігнатович: «Крестьянские движения в России до 1905 г.» та «Крестьянские движения в России в эпоху первой революции»—дві роботи, що складають одно ціле,—це передрук під новою назвою частини відомої роботи «Аграрный вопрос в России» т. П. кн. 1 й 2, а книжка пр. Ігнатович, то є чотири статті з історії селянства в першу пол. XIX ст., що було надруковано ще перед революцією по різних часописах.

Без сумніву, обидві книжки т. Маслова являються дуже цінним придбанням нашої бідної літератури з історії селянства XIX—XX ст.: глибока й серйозна, марксистська, постановка питання, широка й обґрунтована характеристика розвитку господарства, яскраве освітлення класових суперечностей епохи та класової боротьби селянства на тлі економічного життя—от ті позитивні риси, що доводиться підкреслити в роботі т. Маслова. До цього треба додати, що хоч виклад серйозний і для ілюстрації наведено досить багато статистичного матеріалу, але проте книжки написано приступно, хоч звичайно вони потребують деякої підготовки від читача. У всякій разі це є цінний підсоби́к для гуртків, курсів та вчителства, від якого сучасне життя вимагає гарної орієнтації в історії селянства і для шкільної і для громадської роботи. Обидві книжки т. Маслова можуть бути використані і для робфаковців. Зовсім інший характер має книжка пр. Ігнатович. В склад її входять чотири окремі монографічні праці: «Борьба крестьян за свое освобождение, крестьянские волнения 1826 г. в связи со слухами о воле и о 14 декабря 1825 г. Волнения крестьян в связи с продовольственным вопросом в помещичьих имениях. Основные черты крестьянских волнений перед освобождением». Кожна з цих робіт освітлює окреме питання з історії селян перш. пол. XIX ст., ґрунтуючись в значній мірі на архівнім матеріалі. Оця риса—використання невидрукованих матеріалів, що подають часом дуже яскраві й характерні факти—і являється найбільш цінною в роботі пр. Ігнатович. Але, поруч з тим, треба зазначити, що старий метод підходу до матеріалу, а також відсутність економічного обґрунтування не задовольняють сучасного читача і надають дослідом характер поверхових екскурсів: бракує аналізу тих економічних умов, на яких виросли селянські рухи, а це позбавляє їх органічного зв'язку і внутрішньої логіки. Через це в нарисах пр. Ігнатович довга і уперта боротьба селянства за волю перетворюється на низку окремих, не завжди серйозно обґрунтованих вибухів. Не можна погодитись з пр. Ігнатович і в другому відношенні: в її роботах селянство виступає як суцільна група, що провадить боротьбу з поміщиком, в той час як відомо, що уже за кріпацтва розклад селянства став фактом, так само як і його класова груповка. От через це, підходячи до селянських рухів як до органічного явища, що виросло із конкретних умов економічного життя, необхідно було підкреслити, які саме з груп селянства брали участь в рухах і в якій мірі.

Торкаючись історії селянства старої російської держави, роботи Маслова та Ігнатович подають досить багато матеріалу що-до історії українського села. Правда, факти, що наводять автори, не складають цільної картини розвитку нашого селянства, бо відірвані від економічного ґрунту, від обставин життя України, і змішані з матеріалами російськими вони, на думку авторів, повинні бути лише додатком до ілюстрацій з історії російського села. Але проте, за браком розробленої історії українського селянства в XIX—поч. XX ст., названі книжки дещо дають, торкаючись багатьох видатних моментів з історії нашого селянства. Особливо цінна з боку широкого використання українського матеріалу, та значної кількості фактів, наведених

з українського життя, книжка П. Маслова «Крестьянские движения в России в эпоху первой революции». Тут читач знаходить багато цінного що-до історії українського села в бурхливу добу 1905—7 рр., і може, на підставі наведеного матеріалу, здобути хоч і не повне, але вірне уявлення про участь в першій революції українського селянства.

Н. М.

П. Височанський. Кооперація в суспільстві капіталістичному та радянському. Вид. «Книгоспілка». Стор. 27. Х., 1925 р. ц. 20 к.

Це — зразок того, як не треба писати книжок. Автор не поставив, по-перше, перед собою певного завдання, не з'ясував його остаточно. Тому книжку написано місцями дуже популярно, місцями — зовсім непопулярно, і, кінець-кінцем, не розумієш — для кого й для чого її написано?

Вже на третій сторінці (по суті — першій), у вступі, ми не дуже добре розуміємо — чи знаємо ми тепер, що то за штука кооперація, та яка від неї користь? Спочатку ніби-то знаємо, а потім, виявляється, не знаємо й от тов. Височанський далі розповідає нам про неї.

Друга частина (II) присвячена Овену й трошки — Фур'є (лише згадано прізвище й Фаланстер, та це нічого). Кінчається розділ висновком: «Кооперація — явище соціального порядку, бо зародилася вона в нетрях старого ладу й для боротьби зі старим ладом». Виходить ніби-то так, що тільки через те кооперація є соціальне явище і тільки те є соціальне явище, що зародилося в нетрях старого ладу та для боротьби з ним. Нам здається, що й те, й те не так — це по-перше, а по-друге — коли ця книжка розраховано на широкі маси читачів, то не можна так плутати справу.

В III главі маємо твердження, що роцдельські принципи остільки важливі, що «споживча кооперація всього світу й до нині існує, додержуючись роцдельських принципів». Нічого не сказано про те, що ці правила, пристосовані до умов капіталістичного ладу, суть висновки з цих умов, що буває, коли їх можна й треба порушити, що не людина для суботи, але субота для людини. Немає критичного відношення до них, що, на мою думку, не припустимо в наших умовах.

На стр. 13 надзвичайно вже популярно викладено історію кредитової кооперації.

IV главу присвячено «ріжним формам кооперації», які наведено за М. І. Туган-Барановським. За ним же автор встановлює й класифікацію кооперативів, поділяючи їх на дрібно-буржуазні, робітничі й селянські. Але в такому швидкому викладі це тільки має вигляд «класового» підходу до кооперації, а по суті нічого не дає читачеві. Що-ж до різних форм кооперації, то автор лише перерахував їх, зазначивши, що такі-то товариства відомі й розповсюджені взагалі, такі-то на селі не відомі, а більше по містах; закупочні т-ва ілюстровано лише машиновими товариствами товариства по збуту — яєчними, а про решту (4 форми — товариства по переробці, трудові артілі, продукційні артілі та продукційно-допомічні артілі) — ні слова не сказав, мабуть забувши про них.

V розділ розповідає про «ролю та завдання кооперації в капіталістичному суспільстві» й присвячено викладу різних теорій кооперації — німецької школи, гамбургської та марксизму й його відношення до кооперації. Звичайно, дуже коротко, на шости сторінках, проте це не хіба. Але висновок знову таки дивний: «кооперація класова, кооперація політична, кооперація (? щось пропущено — С. З.) є засіб у руках робітничої класи та незаможного селянства в боротьбі за соціалістичні гасла». Як? тільки за гасла? А коли-ж за самий соціалізм? І далі — робітництво й селянство бореться лише за гасла?

В VI розділі знаходимо твердження, що «в нашому радянському суспільстві, де капіталізм повалено, це завдання кооперації (боротьба з капіталізмом. С. З.) відпадає, лишається далі масова організація в кооперативах робітництва та селянства, бо тільки кооперувавши все населення ми досягнемо соціалізму». Оце так: боротьба з капіталом у нас йде «во всю», завоювання ринку, сама організація споживача (будемо говорити лише про споживчу кооперацію) йде під знаком цієї боротьби, в умовах цієї боротьби жорстокої, рішучої — а тов. Височанський каже, що капіталізм у нас повалено й нам лишається тільки якась масова організаційна робота, цілком спокійна, позбавлена усіх властивостей боротьби «на смерть, не на живот»? І так далі.

Дуже примітивно, нашвидку, автор розповідає про завдання кооперації в радянському суспільстві — про внутрідержавний обмін, про союз міста з селом через коопера-

цію), про практичне будування соціалізму, про підвищення продуктивності сільського господарства (так само через кооперацію), про збільшення заробітку робітників та про новий побут, що його творить кооперація. І знову твердження, що в нас не так, як на заході—там боротьба (про те вже не за гасла, а за соціалізм), а в нас вже практичне будування соціалізму.

Загальне враження від брошури таке: місцями—агітка, місцями—наукова праця, береться на увагу освічену в кооперативних справах людину.

Нема певної ідеї, що вибивалася б з кожного рядку, немає почуття боротьби, що ним мусить бути перейнятий кожен радянський кооператор. Здається, ніби тов. Височанський з місяця чи що прилетів до нас, глянув одним оком—й готово. А справді—це-ж практичний робітник в кооперації, кооперативний, так би мовити, генштабіст, що стоїть на чолі кооперативного, можна сказати, корпусу. Не зрозуміло.

Трапляються випадки недбайливого відношення до мови, до висловлення думок (наведено тільки один приклад: «звичайно, це незначна доля наших сільських господарів. Тому завданням нашим об'єднання в кооперативи усього сільського населення». Хіба-ж тільки тому, що незначна? Ніколи не треба поспішати.

Є друкарські помилки. З зовнішнього боку видано добре,—друк, папір—усе гаразд.

С. Зарудний.

Ю. А. Філіпченко. Пути улучшения человеческого рода (Евгеніка) Г. И., 1924 р. Стор, 185.

Книжка ленінградського професора Філіпченко, одного з найбільших у нас спеціалістів по питанням «расової» гігієни, дає новий, вичерпуючий виклад еугенічної науки, як з теоретичного, так і практичного боку. Це єдина книжка, де мало підготовлений читач зразу зрозуміє менделєєвські закони спадковості, основні пункти дарвінізму, але до сучасного трактування проблеми мутації—цеб-то раптових змін спадкових якостей у тварин і людини і зможе виробити собі правильне уявлення про практичну еугеніку в її позитивних і негативних методах, скерованих до поліпшення людської породи, без чого сучасному людству загрожує виродження, як це досить точно доведено наукою. Книжка особливо цінна в наших українських умовах, коли на книжному ринку є так багато зайвої белетристики не завше добірного гатунку, і зовсім немає книжок, які хоч би популярно тримали читаючу «публіку» в курсі досягнень світової біологічної науки. Надзвичайно цінно було-б, коли-б одно українське видавництво зробило ініціативу в цьому напрямку і освіжило свій репертуар книжками, вроді книжки Філіпченко. Бо «пасти зади» в питаннях сучасної науки—це привілей, що від неї пора відмовитись.

С. Дропалюк.

Ден, В. Э., проф. Курс экономической географии.—Госуд. Издат. ст. 1—652, 80. Ленинград, 1924.

Болюче питання нашої школи—це відсутність нових підручників, що цілком би відповідали сучасному розвитку науки, сучасній методології тої чи іншої науки, сучасному світоглядові, сучасній ідеології.

Брак написаних по новому підручників примушує наші видавництва звертатися до старої професури, яка далеко не завжди йде за новим життям і здебільшого дає старі своєю формою, не пристосовані до вимог нової школи підручники, що до того відстають ще й своєю методологією.

Що справді дає нам старий професор зараз? Рідко хто з них зараз заново складає підручник. Звичайно-ж береться старий підручник, написаний автором 20-30 років тому, трохи виправляється, дещо викидається, дещо додається і така заличкована, замаскована «старинушка» продукується величезним тиражем для нового суспільства, для нової школи.

Видання методологічно старих підручників, широке їх поширення і рекомендація з боку лекторів, що часто-густо є учні автора того чи іншого підручника і вважають його за непорушний авторитет, гальмує розвиток науки, є безумовний крок назад.

На мій погляд, далеко краще ще деякий час обійтися без підручників, ніж давати новій школі старий матеріал. Переходимо до конкретного прикладу. Державне

Вид-во РСФРР випустило невдалу книжку на 652 сторінки відомого географа-економіста, проф. В. Э. Дена — «Курс экономической географии». Той інтерес до економгеографії, що скрізь тепер помічається в зв'язку з новими формами нашого життя, те почесне місце, яке придбала економгеографія в нашій шкільній системі, брак більш-менш відповідних підручників і, нарешті, ім'я проф. В. Э. Дена, — все це спричиниться, певна річ, до найкоршого поширення підручника, до самого широкого вжитку його в профшколах, технікумах та інститутах.

Що-ж дає нам підручник проф. Дена? Як каже сам автор, його курс своїм завданням має вивчення сучасних явищ народньо-господарського життя в їх географічному поширенні, при чому це вивчення провадиться по окремих галузях народньо-господарського життя, як от сільське господарство, гірнична, металургічна та продукційна промисловість, торгівля, транспорт. В книзі маємо такі розділи: 1. Зміст і завдання економічної географії 2. Територія та населення СРСР і інших головніших держав; колоніальні володіння. 3. Районування СРСР. 3. Підсоння й ґрунти СРСР). 5. Лісівництво. 6. Сільське господарство й сільсько-господарська продукція. 7. Гірнична й металургічна промисловість. 8. Транспорт. 9. Електрика в економіці та електрифікація СРСР.

Між тим погляд на завдання економгеографії і зміст економгеографії, як науки, що його подає проф. В. Э. Ден, давно вже відкинутий новою методологією названої науки

Проф. А. Геттнер в своїй праці «Das Wesen und Methoden der Geographie», (Geographische Zeitschrift, 1905) каже: «Знання географічного поширення окремих виробництв або продуктів належить до наук про господарське виробництво або до товарознавства і може бути названо географічною наукою про виробництво. Економічна-ж географія, навпаки, має справу з економічними особливостями і взаємовідносинами різних країн і місцевостей. Треба розрізняти економічну географію від географічної науки про господарство, бо перша має справу з господарським характером різних країн і місцевостей, а друга — з географічним поширенням різних виробництв і продуктів».

Праця проф. В. Э. Дена якраз і є не економічна географія, а лише географічна наука про господарство.

Приведені думки проф. А. Геттнера розвив проф. С. В. Бернштейн-Коган, кажучи: «Економічна географія повинна вивчати економічне життя тої чи іншої частини земної поверхні в цілому, у взаємовідносинах різних елементів економічного життя тої території між собою і у взаємовідносинах таких територій (економічних районів) одної на одну. Економічна географія є наука про економічні райони та їх взаємовідносини» («Очерки эконом. географии. Вып. 1-й, ст 13-14, М, 1922).

Тов. М. Ельська в своїй статті — «Мировое хозяйство, экономическая география и марксистская школа» («Коммунистическое Просвещение», 1923 г., № 2) каже: «Економічна географія — наука про стан засобів виробництва і продукційних сил, що існують на нашій планеті, або в окремому її районі».

Окремий економічний район, окрема держава, як комплекс економічних районів, держави, як окремі економічні райони світового господарства, і, нарешті, світове господарство, як комплекс окремих економічних районів (економічних об'єднань і групувань окремих держав) — такий зміст сучасної економгеографії.

«Земна куля», — каже проф. А. А. Григор'єв в своїй статті — «Экономическая география, как географическая дисциплина и вопросы районирования» («Географический Вестник», 1922, т. I, в. 2—3), — «повинна розглядатися, як єдина економічна організація, а держави, їх економічні райони, географічні ландшафти останніх, як окремі цеглини, з яких вона складається».

Отже праця проф. В. Э. Дена зовсім не відповідає вимогам сучасної методології економгеографії. Його «Курс экономической географии» зовсім не дає економічної характеристики того чи іншого району, держави чи земної кулі в цілому, не дає жадного уявлення про стан засобів виробництва і розвитку продукційних сил в економічних районах різного обсягу.

Студіювання окремих галузів економічного життя в географічному поширенні, що його подає праця проф. Дена, можна прийняти лише як невелику пропедевтичну частину курсу економгеографії, оскільки раніш, ніж приступити до синтетичного вивчення районів, необхідно знати про значіння тої чи іншої галузі народнього господарства в загальній системі останнього, про поширення тої чи іншої галузі народнього господарства та її стан в тій чи іншій державі в порівнанні з іншими державами, в залежності від умов, як природного, так і економічного характеру.

Таким чином, працю проф. В. Э. Дена не можна рекомендувати, як підручник для проходження систематичного курсу економічної географії. Але прочитати цю книгу перед початком студювання економічної географії, як науки, безумовно варто. Книга все-ж дає багато предметного матеріалу, знання якого допоможе при ознайомленні з синтетичною характеристикою районів.

Відсутність карт, діаграм, картограм, зайва деталізація викладу, що часто-густо переносить читача від економіки виробництва до його техніки,—це все треба віднести до мінусів книги.

К. Дубняк.

С. А. Жебелев. Введение в археологию. Часть I. История археологического знания. „Наука и Школа“. Петроград 1923. In 8°, Ст.—199. „Часть II. Теория и практика археологического знания. „Наука и Школа“. Петроград, 1923. In 8° Ст. 1—172+3 непerezначені.

До тих неймовірно численних книжок з дуже голосними назвами, що ними просто засипає книжкова продукція, належить новий твір С. А. Жебелева, що його заголовок зазначено зверху. Перша його частина складається з передмови та 5 таких розділів: 1) Зародження та перші кроки археології (ст. 11—21); 2) Вільгельман та його часи (ст. 22—27); 3) Термінологія (ст. 27—31); 4) Археологія в XIX та XX ст. на заході (ст. 31—98); 5) Археологія в Росії (ст. 98—193). Окрім того, на прикінці книжки автор умістив: 1) Бібліографічні доповнення (ст. 194) та 2) скорочення (ст. 195—196), хоча в Оглаві (ст. 197—199) він не згадав про них. Друга частина цієї книжки тези поділяється на 5 розділів: 1) Зміст та джерела археологічної науки (ст. 3—54); 2) Доля пам'яток: їхнє знищення та відживлення (ст. 54—72); 3) Охорона та переховування пам'яток (ст. 72—130); 4) Студювання пам'яток (ст. 130—158); 5) Археологія серед споріднених дисциплін та її самостійна вага (ст. 158—169). На ст. 171—172 надруковано оглав цієї частини, а на непerezначених сторінках уміщено каталог видань видавництва „Наука и Школа“.

Чудне враження викликає в читача ця книжка. Вже в передмові автор попереджає його, що цей „твір не є ні звичайний підручник, ні інформаційне видання“ (ст. 5). З приводу такої заяви читач мимоволі питає себе про те, що саме хотів скласти автор? Яке є справжнє завдання цієї книжки? Але бідолашний читач ще більш дивує, коли дізнається про те, що навіть „відносно повні“ нема в цьому творі за для „руської“ бібліографії, а добір вказівок є „більш-менш суб'єктивний“, за що автор бере на себе „повну відповідальність“ (ст. 5). Безперечно, відповідальність автора є замала втіха за-для читача, що прогав час на читання цієї книжки, сподіваючися знайти в ній щось більше від простої балаканини. Досить порівняти кількість сторінок, що їх автор присвятив західній археологічній науці, до кількості сторінок, присвячених „руській“ науці, щоб зрозуміти ненаукову тенденційність цього твору. Але читання книжки ще збільшує таке враження. Автор увесь час висуває попереду „петербургських“ вчених та їхню науку. Особливо він улюбив бувшу „императорскую археологическую комиссию“ (1 ст. 107—115, пор. ст. 193, пр. 1 і т. ин.). Менш уваги він присвячує московським вченим та їхній науковій творчості, а про московську провінцію майже не згадує. Немає що казати проти „неруські“ країни, що увходили до складу бувшої Російської імперії. Перш за все, автор цілком не визнає нових назв і живляє виключно старорежимну термінологію з „краями“, „областями“ й іншою старорежимщиною. По-друге, жадної „інородческой“ нації, самозрозуміло, він не визнає й відносно неї є справжній Грібєєдовський „француз із Бордо“. Не кажу вже про безсоромне перенічення українських заголовків, наприклад, ст. 100, пр. 1 і т. ин. Але навіть „руських“ заголовків він не наводить як слід, коли справа торкається тих „крайов“ чи „областей“. Наприклад, марна річ шукати в I ч. такі видання, як „Древности Приднєпровья“ (6 ст.) та „Христианская древности“ (2 ст.) Б. та В. Ханенків. Очевидячки, ті видання треба вгадувати в словах „Собрание Б. И. и В. И. Ханенко“ (в Києве) (I, ст. 187). Взагалі, дослідів українських вчених, навіть складених московською мовою, він майже не наводить. А якщо й наведе щось, то або не згадає про прізвище автора (I, ст. 150, пр. 1, студія проф. М. Макаренка в „Гермес“, 1916 р., ч. 11—12), або наведе скорочений виклад праці замість цілого твору (I, с. 189, моя студія про херсонський неоліт). Таке-ж незнання цих „крайов“ та „областей“ виявляє автор і в музейній справі. В цій справі ті відомості, що він подає, де-коли суть просто анекдотичні. Наприклад, читач, що знає добре Київ, довідується з задивованням про те, що в Київі

існує й досі „Музей Хойтовського“ (II, ст. 129), хоча цей музей був переведений власником де-кілька десятків років тому до Варшави. Там він міститься в тому-ж будинку, де розташовані: збройовня ординації гр. Красинських, культурно-історичний музей Берсона та археологічний музей Е. Маєвського. Нема що казати про прогалини що-до музеїв у цій книжці. На Україні (II, ст. 129) він не згадав про музеї ні в Харкові, ні в Полтаві, ні в Чернігові, ні в Херсоні, а про дрібніші міста та оселі не варто й казати.

На Білорусі він знає тільки „збірки старовини“ в Смоленському (II, ст. 129). Не ліпше йде справа що-до інших неруських музеїв (у Латвії, Естонії то-що). Наприклад, у Дорнаті він знає лише один музей, а в Мітаві не знає жадного музею, (II, ст. 129—130) й на цілу Латвію зазначає лише музей в Ризі. З Гельсінфорських музеїв у нього згадано тільки один музей. А про Польщу він каже, що „в Польщі багато приватних збірок!“ (II, ст. 130). До того майже жадної назви тих музеїв він не наводить, або подає якісь вигадані назви (II, 129—130). Можна тільки дивуватись тому, нащо здалися такі непевні й неповні відомості. Взагалі, з інформаційного боку суб'єктивізм автора перевищує всі його попередження й дозволені в науці межі.

Але дивуватись тому, що інформації автора можуть задовольнити лише його самого, не можна. Добре інформувати про яку-будь науку може тільки тая людина, що добре зрозуміла тую науку. Автор теж намагається з'ясувати читачеві, а, може, й собі, що являє собою археологія, й присвячує тій справі навіть цілий розділ (I, ст. 27—31). Він тлумачить тут „археологію, яко науку, що має завданням досліджувати річеві забутки минулого“ (I, ст. 29). Безперечно, таке розуміння археології, яко науки, нагадує більш Вальтер-Скотівського антикара, ніж сьогочасного вченого. Не з'ясувавши собі як слід тієї науки, вступ до якої він взявся складати, автор надав археології, яко науці, просто неосяжний обсяг, від якого сучасна наука цілком відмовилася. Але неважаючи на те, що в IV та V розділах I частини він торкається майже всіх наук, що студіють різні забутки старовини, про сфрагістику, геральдику та метрологію він зовсім не згадує. Не ліпші суть і інші лакуни в цьому вступі до археології. За браком місця зазначу лише небагато прикладів, бо про ці прогалини можна скласти де-кілька книжок. Наприклад, у цілому творі не знайшлося місця, хоча-б за-для маленького артикулу про слов'янську передісторичну археологію. Через те він не згадує ніде ні про заслуги чеських вчених на полі археологічної науки, ні про праці польських археологів. Розмовляючи про археологічну мапу Росії (I, ст. 98—99), він проминув зовсім палеоліт, неоліт, енеоліт та бронзову культуру. В артикулі про візантійську старовину він згадує в заголовку „побутову археологію“ (I, ст. 168—170).

Але марна річ шукати там цієї „побутової археології“, бо автор забув цілком про візантійську та візантійсько-українську дрібнорічеву старовину. Навіть ні тут, ні де-інде він не згадує про відомий твір московського вченого, акад. Н. П. Кондакова „Византийские эмали из собрания Звенигородского“, хоча власник збірки надрукував той твір надзвичайно розкішно й де-кількома мовами, не кажучи вже про мале та про велике видання тієї книжки. Гадаю, що цих прикладів буде досить за-для з'ясування справжньої ваги книжки д. Жебелева.

Досі я зупинявся переважно на I частині книжки. Про II частину її можу зазначити тільки те, що ні теорії, ні практики археологічного знання в ній я не знайшов. Вона складається з урочистих заголовків, з голосних вигуків та з загальних речень. Нащо писав II автор, зовсім не такти. Коли I частина подає де-які відомості, що їх бракує в книжці Михайліса¹⁾, то II частина не дає читачеві нічого нового. А дуже нечисленні й неовні бібліографічні вказівки можна було перенести до I частини, не друкуючи цілком зайвої II частини. Наприклад, що може дати читачеві, який бажає перевести цілком наукові розкопки, артикул про наукові розкопки (II, ст. 63—72)? Тільки кецький переказ Віганда. Не лішає з наукового та практичного боків, балаканина про музеологію (II, ст. 88—113). Про вагу його відомостей з огляду музеології я казав вже вище. Ще гірш йде справа що-до „теорії археологічного знання“. Автор, очевидно, навіть не чув ніколи про так звані методи археологічного дослідження, бо ні в I, ні II частинах про них нема жадної згадки! Навіть у науково-популярній книжці д. В. Нікольського є дещо про методи 2).

¹⁾ Адольтф Михайліс. Художественно-археологические открытия за сто лет, Изд. Моск. Археол. Института, М. 1913.

²⁾ В. Никольский. Очерк первобытной культуры. 2 изд. Л. Д. Френкель Москва—Петроград 1923.

Нема що казати про бажання автора улаштувати якийсь археологічний „центр“ (I, ст. 191—192), од сваволі якого залежатиме ціле археологічне дослідження. Наслідки того „центру“ будуть такі-ж прикри, яко й наслідки діяльності „імператорської археологічної комісії“. Взагалі, книжка С. А. Жебелева є книжка тенденційна й дуже шкідлива, бо складена вона поверхово й похапцем, а нефахівці того не добачуть та ще візьмуть її за зразок.

Проф. В. Данилевич.

P. Vidal de la Blache, Principes de Géographie Humaine publiés d'après les manuscrits de l'Auteur par Emmanuel de Martonne. Librairie Armand Colin, Paris, VII+327+2 мапи в тексті+4 мапи після тексту, на великих аркушах.

Помертна праця відомого французького географа П. Відаль де ля Бляша (†5.IV.1918 р) складається з коротенької передмови Е. де Мартона (с V—VII) та з власної праці небіжчика. Книжку поділено на вступ, 3 частини та уривки, бо автор не встиг закінчити свого твору. Вступ присвячено розумінню та завданням антропогеографії (с. 3—15). Перша частина розглядає людське розповсюдження по земній кулі й складається з 6 розділів: 1) загальний огляд, 2) формування залюдненості, 3) великі людські скупчення: Африка та Азія, 4) європейське скупчення, 5) Середземноморські країни, 6) висновки. Другу частину автор присвятив формам цивілізації. Вона поділяється на такі розділи: 1) людські скупчення та природні умови, 2) начиння та матеріял, 3) засоби годування, 4) матеріяли до будівництва, 5) людські організації, (оселі), 6) розвиток цивілізації. Третя частина присвячена автором людським пересуванням, і поділена на 4 розділи: 1) засоби до руху, 2) шляхи, 3) залізниця, 4) море. До уривків уміщено такі нариси: 1) утворення рас, 2) розповсюдження винаходів (плуг, колесо, вантажові тварини), 3) відроди життя та межі цивілізації, 4) місто). Мапи в тексті автор присвятив великим розводам травянистих рослин та міській периферії безводних країн. Мапи після тексту мають за головний зміст автономні розвитки цивілізації, крім першої мапи, що подає розподілення людей по земній кулі. Решта мап складена таким чином: 1) матеріяли запозичені в рослинному царстві, 2) матеріяли запозичені в звірячому царстві, 3) матеріяли та розвиток будівельних форм. На берегах всіх мап надруковано пояснення до змісту. Але автор не обмежив їхнього змісту тими поясненнями, а зробив ще на самих мапах низку поясняльних написів, що тільки сприяють змістовності. Наприкінці книжки подано покажчик авторів назв та річей. Такий в головних рисах зміст цієї книжки.

Автор цієї книжки запозичав свої матеріяли зі всіх доб людського життя на земній кулі, з цілої ойкумени (цеб-то залюдненої частини земної кулі). Не забув він і про нашу Україну. Крім численних згадок про неї по різних сторінках, майже цілий розділ про вплив суходільного підсоння присвячено автором розташуванню та зверхньому виглядові наших сел (с. 184—185). До того на всіх мапах (звичайно, крім другої в тексті) наведено й наш край, де-коли з додатковими поясняльними написами. Але цілий зміст цього твору є такий цікавий та важливий для викладачів історії, історії культури й перш за все історичного матеріалізму в звязку з історією культури, що цю книжку можна пораяти кожному викладачеві тих предметів. Окрім того, численні посилки на різноманітну, іншомовну літературу, що їх робить автор, теж стануть у пригоді кожному читачеві. Варто зазначити те, що автор часто зовсім наближається до історично-матеріалістичного погляду. В кожному разі він стоїть ближче від усіх інших антропогеографів до нього. На мою думку, взагалі, слід перекласти цю книжку українською мовою.

Проф. В. Данилевич.

Н. Подкопаев. Основы физиологии в применении к научной организации труда. Издание Ленингр. Совета профсоюзов. 1924 г. Стор. 84.

Книжка має розділи: 1) будова людського тіла з погляду біостатики, 2) фізіологія м'язового скорочення, 3) регуляція м'язової діяльності, 4) синтезований погляд на м'язову працю.

На фоні тої макулатури з царини фізіології праці в приміненні до НОПД, що починає засипати книжковий ринок, праця д-ра Подкопаєва вигідно різниться хоч-би

від відомої брошури проф. Словцова, стислим і популярно-науковим трактуванням питань фізичної праці в світлі сучасної фізіології. Правда, автор зовсім не торкається питань йонної теорії втоми, ролі йонів Са і Na, але це-б виходило за межі популяризації і розуміння для тих широких робітничих читачів, яким присвячено цю книжку. Зо всіх інших боків вона цілком задовольняє навіть не тільки робітників читачів, але й більш кваліфікованих студентів технікумів, не сцеляльно медичних ВУЗ'ів, численних «низових» робітників НОП'у у різних його виглядах, яким так доконче потрібно бодай елементарне знайомство зі статичною і динамічною будовою об'єкту раціоналізаторських заходів—людиною. Особливо цінне стисле, але майже всебічне трактування проблеми втоми.

Читається легко з неослабним інтересом.

С. Д.

Український правопис. 8 таблиць Уложили Г. Сабалдир та проф. Грунський. Науково-педагогічний Комітет Головоцвиху, Наркомосвіти УРСР, до вжитку в школах ухвалив.

Ці таблиці охоплюють найголовніші правила українського правопису і можуть бути корисні для його скоршого засвоєння. Уложено таблиці так: кожна таблиця поділяється на три частини, з лівого боку наведено найголовніші факти українського правопису, по середині—прикладні на них, а з правого боку подано коротенько правила про ці факти. Що до чорної частини, то в таблиці 2. Краще з'єднати до купи питання про правопис: Суфiksi в прикметниках по х, ч, ці ж, з, г—тоді це правило легше засвоїти. В наведених прикладах припущено деякі помилки: форма ко н я м и майже не вживається, форми х а т і в, б а б і в, м а т е р я м и теж живуть діалектично, і в таблицях являються зайвим, форми м а т е р е й майже нема. При формах місцевого відмінку однини: зілля, кілля, поділля—треба було зазначити і форми на ю—зілля, кілля, поділля; також і при формах місцевого відмінку прикметників чолов. і сер. роду однини—гарнім—синім—треба було навести і більш поширені форми давал. відмінку—чорному, синьому, про що говориться і в відповідному правилі (але в думках), замість тяжкої форми—сімома—краще треба було навести більш поширені форми—сьома.—сіма в умовному способі треба було зазначити дві його форми.

Що до правил, які подано в 3 частині, то перш за все їх треба було вимовити, хоч і стисло, як це і зроблено, але іноді ясніше, напр., про закінчення иний в прикметниках тільки сказано: у прикметниках в закінченні иний пишемо иний—виникає питання, коли-ж буває таке закінчення, далі в т. 3 сказано—в деяких випадках (род. мн. чолов. роду) можна вживати дві форми—чисту основу і їв—про це треба було сказати детальніше, щоб не було непорозуміння, як теж треба було зробити і про закінчення род., давал. місцев. і кличн. відмінків чол. род. однини. в т. 8 треба було сказати, що по д. т. з... в чужоземних словах пишемо и. коли по ньому не стоїть голосна.

Дещо важливе і пропущено, напр., в т. 2 про те, що треба писати сл., а не стл—щасливий, в т. 3 про те, що речівники чолов. род. на й—в род. однини мають ю, нічого не сказано про перехід о в і в оруд. однини жіночого роду типу сіль, іноді нічого не сказано про подвоєння шелестівок в закінченнях середнього роду і т. д.

Один з складачів цих таблиць проф. Грунський довго вже працює над вивченням української мови (граматика Український правопис, хрестоматія української літератури), і як вчений і педагог доказав свого досліду, щоб уложити таблиці якомога доцільніше. Коли виправити припущені помилки, то ці таблиці можуть бути дуже корисні для всяких справок, особливо в різних установах, ніколи возитися з підручниками, а треба швидко зробити будь-яку справку.

М. Марковський.

Грегорі Грігоровіч. Буковинське селянство в ярмі. Видавництво «Нове Село», Відень 1925 р. Видавець і відповідальний редактор У. Рудницький, Відень, V., Bräurergasse № 31.

Мабуть перша книжка на українській мові, що подає факти й змальовує жахливі умови терору, гніту, беззаконня—кривавої оргії руминської олігархії і буржуазії над 300,000-ною українською людністю Буковини.

Руминське королівство мабуть в кілька раз перегнало в царині соціального й національного гніту і терору—свого знаменитого побратима демократичну польську республіку. «Сінагуранца, жандарми, жеренти-пристава, поліція, солдатеска—чорна темрява середніх віків—попи руминізатори—знущання, рідкі старі турецькі методи мук: биття палками в п'яти, розрізування п'ят і затирання та засипування ран сіллю, розстріли й шибениці—ось методи керування й управління Буковиною під владою «китайської» руминської олігархії.

Зі сторінок цієї книжки стає перед очима кошмарний вид збитого, зруйновано економічно й культурно українського селянства Буковини, переслідуваного українського учительства й інтелігенції, навіть гнаного з їхніх парохій (приходств) православного українського попівства,—сваволя й неправність місцевих і центральних органів влади.

Книжка надзвичайно цікава, написана приступно для селянства, яка не тільки подає факти, події, статистичні дані з цього краю «руминських звірств», але, що важливіш, робить політичні висновки й пояснює селянству причини, економічні й політичні, цього жакливого положення.

Подаю схему книжки, бо вважаю, що ця книга повинна бути десятками тисяч розкинена по Україні, бо має вона надзвичайно агітаційний й одночасно політично-освітній характер.

1) Шістьсот років рабства. (Буковинська земля; буковинське селянство за Австрії; світова війна й розвал Австрії; як прийшла Румунія.

2) В царстві Сигуранци. (Руминська Господарка; Шкільна політика руминської влади; земельна реформа чи боярська облуда; колонізація Буковини; білий терор, Сигуранца, жандармерія).

3) Жовтнева революція й радянське селянство. (Російське селянство в минулому; селянство в боротьбі за землю; що здобули селяни на Україні та в Росії; Громада, кооперація й культура; селянство радянської України.

4) Селянський Інтернаціонал. (Становище світового селянства; міжнародня селянська Рада; Шлях визволення буковинського селянства; висновки).

Крім цього в додатках до книжки відозви Селінтерна, і т. д.

Схема книжки дуже вдала: з початку події, факти, матеріали, опісля, як це видно зі схеми (змісту)—політичні висновки.

Я не хочу подавати змісту цікавих статистичних даних, або повторювати описи руминських звірств та сваволі органів влади.

Зверну тільки увагу на цей факт, що книжка призначена для підпільного поширення між укр. буковин.-селянством і дуже витримана в марксіському розумінню.

Вважаю (на закінчення), що одно з наших видавництв повинно негайно перевидати цю працю для українського селянства й робітництва, і глибоко переконаний, що вона розійдеться десятками тисяч, тим більш при факті зацікавлення руминськими питаннями: буковинським та бесарабським—широких мас У.С.Р.Р.

Волод. Гадзінський.

Червоний Шлях. Читанка-декламатор. Уложив **М. Панченко**. Центральним Методкомом Головополітосвіти рекомендовано, як підручна книга для всіх політ.-освітніх установ. Наукпедкомом Головоцвиху допущено, як підручник для робітників установ Соцвиху. Методкомом Головопрофосвіти рекомендовано для бібліотек і шкіл профосвіти. Вид-во «Червоний Шлях», без дати, прим. 10.080. 300 стор. + 16 ст. нот + VI. in 8°, ц. 1 крб. 75 коп.

Кожен рік до Жовтневих свят приносить які-небудь новинки, наукові й літературні. Ця добра традиція, за революційного часу встановлена, дає змогу підводити часто підсумки всьому зробленому за останній чи за всі попередні роки існування Радянської влади на Україні. З цього погляду цікавим надбанням є й читанка «Червоний Шлях». Автор, аспірант по історії української літератури, досвідченою рукою (бо має вже попередню навичку від читанки: «До перемоги») зібрав більшу частину того, що з'являлося в українському друкованому слові з галузів красного письменства та мемуарної літератури за останні роки. Для цього він мав змогу скористуватися колекціями книжок і періодичних видань у Книжковій Палаті та комплектами харківських часописів, де ці матеріали були спорадично розкиданими. Поскільки все те для широ-

кого кола читачів було неприступним, трудно було уявити, що ми маємо з літературної й особливо поетичної продукції за останні роки. Для обивателів це було нагодою стверджувати, що немає нічого, окрім якоїсь непотрібної миттєвоинучої макулатури. А тим часом названа читанка збирала в собі силу матеріалу. Тільки перші 56 сторінок зайняті не творами красного письменства, а спогадами, іноді діловими, іноді белетристичними про Жовтневу революцію. Тут маємо підітоження праці Рад-влади за 7 років, як і перегляд підготовчих подій (В. Жовтневі роковини). Чимало місця відведено опису Жовтневого перевороту, де виділяється нарис про власно пережиті Д. Мануйльського («Дні боротьби й перемоги»). Окремі нариси взяті для тієї-ж події з російської літератури (А. Більямс—«Вся Влада Радам»; М. Підвойський—«Штурм Зимового Палацу» і др.). З описів очевидців подані спогади про події в Києві, у Трипільлі, на Харківщині, Катеринославщині, Одесі й по всій Україні (В. Затонського і др.). Інші події за пореволюційні роки теж не поминуті. Згаданий Махно й махновщина (Д. Лебідь), колчаківщина, Перекоп, денікинщина (жертвам останньої—Михайличенку, Заливчому й Чумаку данину віддав М. Яловий) статтю—«Перші хоробрі». Художній опис Д. Петровського—«Повстання Андрія Заливчого».

Далі йде розділ «Боротьба за Жовтень», зложений уже з чисто художніх творів, віршів (П. Тичини, В. Поліщука, В. Сосюри, О. Слісаренка й инш.) та прози (уривок «Клаптики Революції» К. Гордієнка, «На межі» Г. Коцюби, «Солонський Яр» М. Хвильового, «Голова Ході» Г. Косинки й инші). Йому теж відведено 57 стор., але в ньому не все має безпосереднє відношення до назви заголовку, дещо загально відоме і без читанки, а дещо з мало відомого поминуті.

До розділу «Побут Жовтня» (стор. 114—161) теж уведено й вірші й прозу. З більших річей тут можна відмітити напівритмічний етюд П. Тичини «Живем комуною»; з «Синіх етюдів» М. Хвильового взято уривок «Чумаківська комуна». Сильне враження трагізмом і жорстокістю робить епізод із боротьби з бандитизмом під час голоду «Смертний спів» М. Івченка. Продподаток, нальоти, безпритульність, боротьба за жіноче право, боротьба за науку й Робфаки, авіокампанія, перебування в терчасті все це знайшло своє відбиття в літературі, більше в поезії, що й зафіксовано у читанці.

Реформа господарчого життя України, повага до праці і робітництва, що переходять іноді в тони апотеозу, велике значіння машини, трохи навіть ідеалізованої, що заповнювали сторінки преси і журналів, своє місце мають одвоєваним і в поезії, почасті Г. Коляди, Г. Плескунівського; для села А. Панова, С. Бена, І. Сенченка («Трактором»). Тут майже виключно дано поезію.

Минулий рік визначений у літературі втратою В. І. Леніна. Йому теж відведено у книжці місце, хоч і невеличке (184—206 сс.), але позначене особливою силою чуття в творах. Тут і прагнення до особи вождя, хоч би на портреті маленької Фатьми, якого вона таки побачила (Ю. Яновський «Ленін»). Тут і панцирник «Ленін», що везе «комуною» до села через криваву борню (О. Копиленко «Нетрица»). Тут і чимало віршів не тільки українських (Є. Плужника, М. Терещенка, О. Донченка, В. Гадзінського), а й російських (В. Маяковський і ин.), німецьких (Й. Бехер у перекладі Піонтек) та білоруських («Чорно-червона жалоба» Бядулі, пер. Поліщука).

Незабуті й ті, що наклали головою за революцію. Розділ «Тим, що загинули» (іс. с. 207—217), майже увесь із віршів. Їм присвячено.

Соціалізм не можна здійснити без всесвітньої революції, на яку так усі сподівалися за всі останні роки. Це прагнення у поезії теж відмічено чималою кількістю віршів. Вони в значній частині увійшли в розділ «До світового Жовтня» (218—231 ст.). (І. Кулик,—«Як Зруч-річку переходили», (М. Бажан «Імобе з Галаму»), А. Панів. 6 відділ сатири (О. Вишня, Проноза і т. и.).

Найменше, здається, місце одвоєвала для себе наша революція в театрі, особливо по сільських закутках. Тим потрібнішим для них буде розділ «Жовтневі п'єси» (262—298 сс.). В нього правда увійшли більш окремі дії з більших п'єс («Б. Антоненко-Давидович «Або ми, або вони!»; Д. Бузько «Останній банкет капіталу»; сценки з Я. Мамонтова, Н. Романович-Ткаченкової). Усі ці речі не мають самостійного значіння, як і інсценізація на одну дію за перекладом І. Кулика—«Самі» з індуського життя. Для селянського або робітничого театру цілком підійде хіба тільки укінчена п'єска на 3 сцени Ленінського куреня «Напередодні». Краще було-б сюди ввести ще кілька подібних же п'єс, хоч би за рахунок попередніх.

Закінчено книжку де-кітькома піснями композиторів К. Богуславського, Л. Лісовського, Попадича, Я. Полферова, М. Вериківського на революційні вірші сучасних поетів (В. Сосюри, Г. Плискунівського, Кожушного, В. Чумака, П. Тичини й ин.).

Матеріал у читанку вибраний і розподілений вміло, з уважністю до того, що дано навіть показчик авторів, який використано. Звичайно не вся нова література тут притягнута, але це й не входило в завдання упорядника. Вона чи не найповніше з дотеперішніх українських хрестоматій і читанок показала, що революційного в українській поезії і частково прозі.

Книжка принесе свою користь на різних робфаках, курсах українознавства й по численних читальнях клубів, сельбудинків, то-що. Шкодить їй тільки неуважна коректура, яку виправляти довелося на окремому листочку.

Ів. Капустянський.

«Сільський Господарь», бюлетень Всеукраїнського Союзу Сільсько-Господарсько-Кредитової та Кустарно-Промислової й Промислово-Кредитової Кооперації.

Перед нами два примірники бюлетеню—ч.ч. 11 та 12. Призначено його для керівників районними організаціями сільсько-господарської та кустарно-промислової кооперації. Це видно зі змісту кожного з чисел бюлетеню та з уміщених у ньому окремих статтів.

У передовій статті ч. 11 велике значіння надається новому декретові про с.-г. кооперацію від 22 серпня 1924 року. Порівнюючи його з декретом від 18 жовтня 1924 року, автор статті т. В. Альбов зазначає, що «новий союзний декрет вводив цілу низку нових положень, які продиктовано законодавцеві великою ролю с.-г. кооперації в господарському будівництві радянських республік і її практикою, яка дуже ускладнилася. Він узаконив та поширив ті широченні функції с.-г. кооперації, яких вимагає від неї сучасне становище сільського господарства».

Надзвичайно важливе для с.-г. є питання в справі кооперування цукрово-бурякової площі. Цьому питанню присвячено в ч. 11 журналу стаття т. т. Дм. Головка та К. Осмака. Автори закликають «всі без винятку союзи с.-г. кооперації, що в районі їх діяльності є дієві цукроварні, взятися за організацію селянської бурякової площі і взяти негайно на себе керування цією справою». Далі наводиться ціла низка практичних вказівок що-до справи закінчення бурякової кампанії 1924 р., підготовлення до переведення кампанії 1925 р. й т. и.

Досить цікава стаття т. І. Платонова.

«Роля кустарної промисловости в народньому господарстві та її потреби», що вміщена в ч. 11. Автор доказує, що «особливості життя нашого сільського населення—довга зима, що звільняє силу робітничих рук, брак шляхів і через це відірваність селянства від промислових центрів й инш.,—все це сприяло розвитку кустарництва. Число кустарів на Україні в довійськові часи було понад 327.000, тоді як робітників крупної промисловости—330.000, цеб-то кустарів по відношенню до робітників було 99%. Кустарна та ремісничка промисловість дає заробіток майже 1/5 частині населення. Загальна вартість продукції дрібної кустарної та реміснич. промисловости на Україні в довійськові часи досягала 371.400.000 карб., тоді як вартість продукції фабрично-заводської промисловости—750.000.000 карб. Висновки статті: Необхідна матеріальна допомога кустарям, їх кооперування, підняття техніки кустарних виробів і т. инш.

У коротенькій статті «Сільсько-господарська колективізація та Доброхем» автор її т. І. Конфедерат закликає Доброхем—зайнятись питанням про мінеральне угноєння в колгоспах, Сельгосбанк—виділити спеціальні кредити за для цього, а колективи—вступити членами в Доброхем й бути ініціаторами у цій справі серед селянських мас.

В ч. 12-му, в передовиці «До наради С.-Г. Союзів», т. К. Панченко звертає увагу, як на одно з найважливіших питань, на питання про фінансове становище с.-г. кооперації взагалі й особливо на тяжкий стан с.-г. союзів та товариств. «Велике число як союзів, так і т-в позичало гроші на місяць, півтора, а витрачувало ці гроші або на підприємства, або на такі операції, які повертали гроші не раніш 5—9 місяців і видавало векселі, а коли настав час платити платити було нічим, і в результаті—протест». Таке безвідповідальне або легковажне відношення до векселів, до фінансів союзів,—говорить далі автор,—треба рішуче витруїти із життя кооперації й цілком правдиво вимагає, щоб кооперація твердо виконувала прийняті на себе обов'язання взагалі, а особливо підписані документи—векселі і т. ин.

Актуальним питанням є питання про розмежування функцій поміж спокійною та сільсько-господарською кооперацією, чому присвячена спеціальна стаття

проф. М. Соболева. Теперішня плутанина—говорить автор—недопустима, бо вона створює шкідливі сутички й суперечки поміж двох галузів кооперації і знесилює роботу кожної з них через те, що одна й та-ж робота провадиться двома. Редакція бюлетеню, вважаючи зацеплину тему надзвичайно важливою, звертається до робітників з місць подати в цій справі й свої думки.

У бюлетені багато відводиться місця колективізації в сільському господарстві. Цьому питанню присвячена ціла низка статтів та дописів з місць. Цікавий допис т. Л. Лозевича «Новим шляхом», в якому він описує цікаве життя комуни ім. 5 роковин Жовтневої революції й ілюструє його фотографіями.

Цікавий взагалі бюлетень, але він тим не менш не є популярний. Коло його читачів дуже обмежене, навіть керівники сільсько-господарських товариств та колективів не можуть користуватись ним. Це, очевидно, помічено й керуючими органами бюлетеню й тому вирішено перетворити його в двохтижневий журнал і пристосувати «до низового читача, активного кооперат-робітника».

А. Пилипенко.

Пісня про неплідну матір і ненароджені діти. Подав Володимир Гнатюк. Записки Наукового Товариства імені Шевченка. Львів 1922, т. С. XXXIII. С. 173—224.

У різних народів є вірування, що душа існує перед народженням дитини, тільки пробуває тоді ще в бога, або взагалі в якимсь означенім місці. Коли душа існує таким чином, то може бути такий випадок, що вона не попаде в призначене їй тіло і дитина не народиться. Зла сила в особі чарівника або якій іншій може зробити жінку не плідною і тим самим не допустити до виконання природного завдання, бо кожній жінці призначено народити на світ певну кількість дітей.

Це вважається за злочин, не менший, чим убивство живої людини, за який належить тяжка кара. Ці погляди відбиваються у віруваннях українців та інших народів. По Гнатюку вірування має тут таке значіння, як в релігії догмат; легенда й пісня витворюються з вірування, як в релігії притча. В першому розділові своєї статті Гнатюк приводить кілька зразків подібних вірувань у українців та інших народів.

В другому розділові наводяться народні українські легенди про неплідну матір, що повстали з цих вірувань. Легенди мають мандрівний характер, найбільш вони розповсюджені в північній та західній Європі, причім найкраще розвинені скандинавські варіанти. В східній Європі, за виїмком українців, вона невідома.

Далі автор розглядає поетичні переробки легенд про неплідну матір німецькими та скандинавськими поетами, слідкуючи за німецьким дослідувачем Больте, що розсліджував джерела поеми Ленова «Анна», а також зачіпає питання про відношення пісень про неплідну матір до псалмів про Христа та самарянку, яке розроблював Ю. Яворський в своїй розвідці «Духовний стих о грешной деве и легенда о нерожденных детях»¹⁾.

Псальма про Христа та самарянку повстала з Евангельської притчі, до неї подібна пісня про грішну дівчину; тільки різниця між піснею та псальмою дуже велика, пісню треба вважати за самостійний народний твір; спільні тут лише основа, тло евангельської легенди. Цікаво, що ця пісня в Галичині прибрала форму колядки (на Буковині та в гуцулів), співають її, як колядку помершим.

Значна кількість варіантів пісні, записаних в різних місцевостях України, свідчить про те, що пісня була відома здавна й широко розповсюджена. Зміст цих пісень, з ріжними відмінами, такий: дівчина, не бажаючи дітей, робить себе неплідною або знищує плід, або, родивши, укидає дітей у колодязь. Потім вона зустрічає Христа, що доказує їй тяжкий гріх та наказує йти до сповіди. Ці пісні знаходяться в звязку з віруваннями та легендами про неплідну матір.

В. Білецька.

Я. Мамонтів. Вінки за водою. Лірика. В-во «Рух». Харків—1924. 60 стор і п. 160.

Автора проф. Білецький зарахував до групи українських неокласиків («20 років нової україн. лірики»), цеб-то до школи Рильського та Філіповича.

Я. Мамонтів в ролі поета виступив 1911-го, 12-го року, одночасно з Рильським та Тичиною.

¹⁾ Изборник Киевский. Киев 1904, ст. 287—352.

Згодом Я. Мамонтів перейшов, як відомо, на драматургську діяльність, що він і зазначає в цій книжці, надаючи їй (книжці) історико-літературного значіння. В Коряк у своєму нескінченному «Місті» надає певного значіння поезії Мамонтова, як одному з перших модерністичних виявлень міста в укрлітературі. В цій невеличкій збірці міських мотивів не дуже помітно. Переважають мотиви, так мовлячи, дачного характеру. Це професійна ознака — писалось очевидячки за час літньої перерви у педагогічній праці автора. Що-року. Підкреслено навіть означений професійний ритм життя з його одноманітністю:

І так—що-року... Немов по книзі:
Зіма і літо, контора—дача...
І знав так само: в мінливій ризі
властива часу постійна вдача.

(«Літо м» 1918 р.).

Цікаво простежити, як цей ритм діяльності відбивається на темах т. зв. особистого характеру:

«Чи ти сумуєш в цю годину?
Чи тиснеш руки на колінах?
Чи проклинаєш самотину—
Одну, беззмінну в чорних змінах?

(«До краю». 1915).

Така мінлива незмінність є патос книжки і філософії автора. Де-кілька рядків вище ми спробували з'ясувати її походження.

Відношення в автора до спостереженої ним «злої нескінченности» (богословський термін) пасивне:

«Хочу покори. Великої. Вільної.
Перед лицем неминучого бога».

Висловивше це бажання, Я. Мамонтів змовк, як поет,—маленький доказ природної активності поезії.

У книжці чимало вправ ідеалістичного (занадто примітивного для символізму) характеру в дусі нестерпимого українського шаблону. Приклад:

«Весна співає: твори! твори!
Чаруйся грою творних сил етс».

Вірші ці покладено на музику (В. Верховинцем).

Один вірш нагадує несподівано В. Самійленка, (українізований Гайне).

Скільки років в кабінеті
Без угаву, без утоми,
на твердому табуреті
я читав великі томи.

(«Визволення» 1914 р.).

Там, де автор змінює шаблону-ідеалістичну мову (за всіма моїми засадами...) не жартуючи, а серйозно, він зацікавлює і зараз. У де-кількох найкращих віршах Я. Мамонтів цілком самостійно підходив до неореалістичного (неокласичного) стилю. Його «Міський парк» цілком викінчена, безсумнівно художня п'єска. Найвиразніші речі помічено 1918 р. Я. Мамонтів кинув писати вірші саме тоді, коли в його почав виявлятися свій стиль.

Деякі свої спроби автор проредагував, не завжди на краще, бо така редакція, як напр.:

«Стелється шлях мій за хмарами:
Там мій початок і там же кінець».

Слабша од попередньої («Шлях»):

«Я розійшовся з отарами: (про людей).
Там мій початок, де їхній кінець».

М. Далека.

Володимир Гжицький. «По зорі», — дитяча п'єса на три дії. «Черв. Шлях» 1925 р. тир. 10.000.

«Загомоніли гуцульські гори: червоні повстанці збираються нишком зійти в полонини з панством воювать.

«Але, як зберуться
Й рушать у долини—
То тоді вже наші
Славні полонини
І ліси і поле...

Дізнались про це гуцульські діти (хлопчаків чотири й дівчина одна). Малим забагнулось дізнатись: а що то ті зорі? Порадилися мало й тихенько від старших у гори втікли: принести червоні зорі уходи в полонину, щоб пан своїми псами дітей не травив, а ще —

І може нікому
Й снитись не буде,—
У нас буде й поле,
Й полонина...

Й рушили в дорогу малі маленята. Біди натерпілись не мало вони. Спіткались в дорозі із паном сердитим, що задумав, клятий, повстання здушити...

Пригоди скінчились: хлоп'ята дістались (чабан їх провів) у табір повстанців, знайшли ті зорі й рушили з старими за землю на бій».

Оце такий зміст цієї надзвичайно гарненької п'єски. Написана вона легенькими для вивчення дітям віршами, багата змістом, і для постановки навіть в сільських школах цілком приступна. Ускладнять хіба постановку п'єски оті балет і співи, що в другій дії (слуги пана розважають), але ті місця без шкоди п'єси можна викинути.

То й взагалі, чи не зайва ота картина в п'єсі? Щоб показати, що й на полюванні пани розважаються? На нашу думку переробити-б треба це місце. Дітям треба показати, що пан прочув про повстання й подався в гори гасити ті червоні зорі. Нехай тут він здибається з чабаном і розпитує дорогу до тих зірок. Картина була-б правдоподібною й не менше цікавою.

А зрештою, п'єска варта уваги. Діти в Харківському Державному дитячому театрові дивляться залюбки.

А. Воронець.

ДО ІСТОРІЇ «КОБЗАРЯ»

(Матеріали)

До цього часу ще не встановлено скільки саме було виданнів «Кобзаря», його перекладів і на які мови. Навіть не встановлено просто хронологічної мережі що-до цього. Годі й казати про більш менш точне описання видань «Кобзаря», про підготовку матеріалу науково перевіреного, що так вже необхідний для історії «Кобзаря».

Для останнього—потрібна ще велика підготовча робота. Треба бодай до купи зібрати той сирий матеріал, що друкувався частинами в пресі.

В бібліографічних роботах (М. Комарова: Т. Шевченко в літературі и искусстве. Одесса, 1903 р.;—Моя робота: Т. Шевченко. Матеріали до бібліографії (рр. 1903—1921). Держ. вид. України, Харк., 1921 р.) наведено матеріала за певні періоди з значними бібліографічними дефектами.

На сьогодні—матеріал значно побільшився і це дає мотив до опублікування нижче показаного списку виданнів «Кобзаря» та матеріалів до його історії.

Подаючи той список, автор виходив з таких завдань:

- 1) Дати реєстр «Кобзарів»—найповніший.
- 2) Встановити хронологічну послідовність видань (поділивши їх на 4 групи).
- 3) Поповнити бібліографічні анотації до тих видань, що були показані в згаданих роботах. (Занесено багато відомостей про тираж).
- 4) Навести ще деякий матеріал для формальної історії «Кобзаря» (статті, рецензії, замітки).

Переслідуючи мету дати більш повну хронологію «Кобзаря», автор дозволив собі зафіксувати тут низку таких видань, відносно яких нема (у автора) бодай головніших анотацій. В такому вигляді дані принаймні заповнюють існуючі прогалини.

Поскільки робота М. Комарова являється бібліографічною рідкістю, мені здавалося доцільним повторити в цій статті літературні матеріали, показані у згаданого автора. (Дещо я поповнив анотаціями).

З свого боку—я індивідуалізував частину матеріалу показаного в моїй роботі і відніс до відповідних видань «Кобзаря».

Крім того, я подав новий матеріал, який ще не з'являвся в пресі. (В моєму покажчикові—є значний матеріал до історії «Кобзаря»).

Знов треба попередити читача, що матеріал, який він найде нижче про видання «Кобзаря», є далеко не повний. Потрібні дальніші бібліографічні розкопки. Ускладняють роботу ненормальні умови що-до відшукання джерел та користування ними. Тут необхідна колективна участь.

Тому, в інтересах справи, прохаю читачів надсилати авторові (через «Червоний Шлях») цих рядків матеріали так що-до самих видань «Кобзаря», як і що-до його історії. Дуже важно, щоб кожного разу вказувалося джерело добутих відомостей.

«КОБЗАРЬ» (ПОВНИЙ)

- 1) КОБЗАРЬ.—1840 р. Коштами П. Мартоса; Типограф. Е. Фішера. С.-Петербург (18, X 11,5) стор. 114.

«Библиотека для чтения», 1840 р., т. 39, от. 6, ст. 14—16; СПб.

Корсаков П.—«Маяк», 1840 р., № 6, от. 4—95 (дві шпальти).

«Отечественные записки», 1840 р., № 5, т. 10.

«Сын Отечества», 1840 р., т. 2, кн. 4, ст. 836—837.

Конисский А.—Жизнь Украинского поэта Тараса Григорьевича Шевченка. (Критико-биографическая хроника)—1898 р.; Одесса, ст. 143—146.

Чалый М.—Жизнь и произведения Тараса Шевченка. (Свод материалов для его биографии)—1882 р., Київ, ст. 35.

- Єфремов С.—Судьба одной книги (к столетней годовщине рождения Т. Г. Шевченка)—ж. «Голос Минувшого»,—1914 р., № 2, ст. 29, Москва.
- Його-ж—Пропала книга—книга знайшлася.—Збірка «Шевченко», ст 191; В-во, «Вік», 1914 р., Київ.
- Огоновський Ом.—Дещо про життя і літерат. діяльність Т. Ш-ка.—Уміщ. в «Кобзарі», за ред. О. Огоновського. 1893 р. Льв. ст. XXV—XXVII.
- ЧИГИРИНСЬКИЙ КОБЗАРЬ и ГАЙДАМАКИ.—1844 р. С.-Петербург. ст. 47+130 ц. 1 р. 50 к.
- «Литературная газета»—1844 р., № 19.
- Тіунскій—«Москвитянин»,—1844 р., № 3, № 6.
- 2) КОБЗАРЬ—1860 р. Коштом Платона Симеренка С.-Петербург. Друкарня; П. Куліша; (22×14,5) ст. 344, 8^о; ц. 1 крб.
- Добролюбов Н.—Собр. соч. т. 3, ст. 353—363; вид. 1871 р.
- або: «Современник»,—1860 р., № 3, ст. 99—115.
- Мордовцев Д.—«Русское слово»,—1860 р., т. 6, ст. 37—71.
- М. П.—«Русское слово»,—1860 р., № 4.
- «Отечественные записки»—1860 р., т. 3, ст. 44—50.
- «Русский инвалид»—1860 р., № 253.
- «Светоч»—1860 р., № 3, ст. 58—69; № 8, ст. 38—42.
- Чужбинский А.—«С.-Петербургские ведомости»—1860 р., № 279, ст. 1497—1498.
- Григорьев А.—«Время»—1861 р., № 4.
- Конисский А.—Жизнь укр. поэта Т. Г. Ш-ка.—1893 р. Одеса, ст. 672—676.
- Чалый М.—Жизнь и произведения Т. Ш-ка.—1882 р., ст. 174—176.
- Єфремов С.—Судьба одной книги.—«Голос минувшого»—1914 р., № 2, ст. 30.
- Його-ж—Пропала книга—книга знайшлася.—Зб. «Шевченко», ст. 192.
- Кониський Ол.—Тарас Шевченко—Грушівський. (Хроніка його життя); т. II, ст. 331.—1901 р. Львів.
- Данилов Вл.—К цензурной истории сочинений Т. Г. Шевченка.—«Начала», № 2—1922 р. ст. 239—250; Петроград.
- 3) КОБЗАРЬ—1867 р. Коштом Д. Е. Кажанчикова. С.-Петербург. Друк. «Академии Наук». (21,5×15) ст. XII+677, 8^о; ц. 1 крб. 25 к. Тир. 3000.
- Александров А.—Недомолвки о народном поэте. «Женский вестник»—1867 р., № 7 і 8.
- «Иллюстрированная газета»—1867 р., № 10.
- Прыжов И.—«Голос»—1867 р., № 207.
- «Судебный вестник»—1867 р., № 269: Процесс Кажанчикова с Лысенком о праве на изд. «Кобзаря».
- «Петербургский листок»—1868 р. № 136: О литературной собственности. (По поводу того же процесса).
- «Судебный вестник»—1869 р. № 50 і 51. (По поводу того же процесса).
- «Передмова»—до показаного вид. «Кобзаря» ст. V—VI.
- Данилов Вл.—К цензурной истории сочинений Т. Г. Ш-ка.—«Начала», ст. 251; 1922 р. № 2.
- Єфремов С.—Судьба одной книги.—«Голос Минув.»—1914 р. № 2, ст. 31.
- Його-ж—Пропала книга—книга знайшлася.—Зб. «Ш-ко»; ст. 193.
- Романчук Ю.—Нове видання Шевченка.—«Неділя»—1911 р. № 20, ст. 1;—Львів.
- 4) ЧИГИРИНСКИЙ ТАРБАНИСТ—ПЕВЕЦ—ЧИГИРИНСКИЙ КОБЗАРЬ.—На малороссийском наречии. Перевод с малороссийск. нареч.—на русский язык. О. А. Лепко.—1867 р. С.-Петербург. Вид.—Лисенка; ст. 140, 32^о; ц. 1 крб.
- 5) ПОЕЗІЯ.—1867—69 р. в 2-х томах. Накладом К. Сушкевича. Львів.—Друк. закладу ім. Оссолинських. т. I ст. 270+6, 8^о; т. II—ст. 344+4, 8^о. Тир. 4000 (чи 1500?) (Другий том вийшов в 1869 р.).
- Романчук Ю.—Нове видання Ш-ка.—«Неділя», 1911 р. № 20, ст. 1.
- 6) КОБЗАРЬ.—1876 р.; в 2-х томах. Коштом і в друк. д-р Ед. Греча. Прага. (23,5×15) 8^о; т. I ст. XXII+414, ц. 2 крб. Тир.—4000.
- т. II—ст. XXIII+276; ц. 2 крб. Тир.—600.
- «Киевский телеграф»—1876 р. № 44. (По поводу процесса изд. «Кобзаря»).
- «Одесский вестник»—1876 р. № 231.
- «Правда»—1876 р. № 24. Пражське вид. «Кобзаря».
- Emile Dugand—Roie des deus mondes—1876—Juin.
- Романчук Ю.—Нове видання Ш-ка.—«Неділя», 1911 р. № 20, ст. 1.

- Р у с о в О.—Спомини про Пражське вид. «Кобзаря».—«Україна», 1907 р. № 2, ст. 125—136.
- Е ф р е м о в С.—Судьба одной книги.—«Голос минувшого»—1914 р. № 2, ст. 36.
- Д а н и л о в В. л.—К цензурной истории сочинен. Т. Г. Ще-ка.—«Начала», 1922 р. № 2, ст. 254—255.
- Р о м а н ч у к Ю.—Деякі причинки до поправнішого видання поезії Тараса Шевченка.—«Зап. Наук. Т-ва ім. Ш-ка», Львів, 1900 р. № 2, ст. 2—3.
- 7) КОБЗАРЬ.—1878 р.; ч. I. Львів. ц. 25.
- 8) КОБЗАРЬ.—1878 р. і ч. I. (Заход. М. Драгоманова). Женева. ст. XXI+126; 320.
- 9) КОБЗАРЬ.—1880 р. Коштом Т-ва «Просвѣта». Львів.—ц. 13 крб.
- 10) КОБЗАРЬ.—1881 р.; ч. I Видання стереотипне. Женева.—В українській друкарні. ц. 25 к.
- 11) ЗБИРНИК ТВОРИВ.—1883 р.; т. I. С.-Петербург. Друк. В. С. Балашева. (23×15) ст. 526, 80; Тир. 6600 (з їх 4000 пр. на звичайн. папері, ц. 1 крб. 25 к.; 2500 пр. на веленовому і в оправі, ц. 3 крб.; 100 пр.—номерованих на слоно-вому папері, в оправі, ст. 560; ц. 10 крб.).
Другий том—не вийшов.
О д в и д а в ц я.—Уміщ. в показ. «Кобзарі» ст. V—VII.
- 12) КОБЗАРЬ.—1884 р. С.-Петербург.—Друк. В. С. Балашева. (27,5×20) ст. 2+III+236, 80; Тир. 12500 (з їх—8500 пр. на звичайн. папері, ц. 75 к.; 4000 пр. на велен., ц. 1 крб. 50 к.).
Р о м а н ч у к Ю.—Деякі причинки до поправнішого видання поезій Тараса Шевченка.—«Зап. Наук. Т-ва ім. Ш-ка; Львів, 1900 р. № 2, ст. 1.
- 13) КОБЗАРЬ.—1889 р. Коштом Ф. А. Йогансона. Київ. Друк. Т-ва печатн. дела И. Н. Кушерева и К^о в Москве (Киевск. Отд.); (23×16) ст. 7+553+6, 80; ц. 1 крб.; Тир. 10000.
«Русская мысль».—1889 р., № 5, ст. 185.
- 14) ПОЕЗІЇ.—1890 р. (Заборонені в Росії). Женева—Українська печатня. ст. VII+248, 160.
Ф р а н к о І в.—«Народ»—1891 р. № 7.
- 15) КОБЗАРЬ. 1893 р.; в 2-х томах; в 4-х част.; Вид-ня Т-ва ім. Шевченка. Ред. О. М. Огоновського. Львів. Друк. Т-ва ім. Ш-ка. (20,5×13) ч. I ст. CXVI+315, 80; ч. II—ст. 405, 80; част. III—вийшла в 1895 р.; ст. 3-210+100+5, 80, ц. 2 крб.; ч. IV—вийшла в 1898 р.; ст. 347, 80.
Л у к и ч В.—«Зоря»—1893 р. № 9.
Р о м а н ч у к Ю.—Нове видання Ш-ка;—«Неділя», 1911 р. № 20, ст. 1.
Й о г о - ж.—Деякі причинки до поправнішого видання поезій Т. Шевченка.—«Зап. Наук. Т-ва ім. Ш-ка; Львів, 1900 р., № 2, ст. 1—32.
Д р а г о м а н о в М.—Т. Шевченко в чужій хаті його імени.—«Народ»,—1894 р., № 10, 11 і 15.
О г о н о в с ь к и й О. М.—Дещо про життя і літературну діяльність Т. Шевченка. Уміщ. в показ. вид. «Кобзаря»; т. I—ст. XXV—XXVII; XCIV—CXVI.
- 16) КОБЗАРЬ.—1894 р. Київ. Изд. К. М. Гамалея. Друк. Г. Т. Корчак-Новицкого. ст. 7+615, 80, ц. 1 крб. 50 к., Тир. 2000.
- 17) КОБЗАРЬ.—1894 р. Київ.—Вид. К. М. Гамалея. Друк. Г. Т. Корчак-Новицкого. (18,5×13) ст. 7+615, 120, ц. 35 к., Тир. 4000.
П і с о ч и н е ц ь Д.—«Зоря».—1895 р. № 5.
- 18) КОБЗАРЬ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ.—1896 р. На двох мовах: укр. і рос.; ілюстр. М. І. Микашин. В 3-х вип.
С.-Петербург.—Изд. И. И. Бабкина. (33,5×25). Вип. I: ст. 32, 40; II: 26 40; III: 26, 40.
Л у к и ч В.—«Зоря»—1896 р. № 1.
П ч и л к а О.—«По морю и суше».—1896 р. № 8.
- 19) КОБЗАРЬ.—1899 р. Київ. Вид. «Киевская Старина»; Друк. Корчак-Новицкого. ст. 614, 80, ц. 1 крб. 50 к. Тир. 10000.
- 20) КОБЗАРЬ.—1899 р. Теж видання в менш. форматі. Київ. (18×12,5) ст. 614, ц. 35 к. Тир. 5000.
Е ф р е м о в С.—Недбале видання.—36. «Шевченко»; Вид. «Вік», ст. 179—189.
Й о г о - ж.—Дещо з приводу нового видання «Кобзаря».—«Літ. Наук. Віст.»—1899 р. № 8, ст. 82—88.
- 21) КОБЗАРЬ.—1901 р. Київ (по вид. 1899 р.) ст. 614, ц. 35 к.

- 22) ПОЕЗІЇ.—1902 р. Львів. Вид. Т-ва «Просвіта». Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка; (Передмова Ю. Романчука) ст. 698, 120. ц. 2 крб. Тир.—5000.
 Стебницький П.—Повний «Кобзарь» в Росії.—Літ. Наук. В.». 1914 р. № 2, ст. 278.
 Єфремов С.—Судьба одной книги.—«Голос минувшого»—1914 р. № 2, ст. 37.
 Доманицький В. Микола Кр-ський: Примітки до поправнішого видання поезій Тараса Шевченка (Зап. Н. Т-ва ім. Ш-ка; 1903 р., т. LV, ст. 1 28) та Юліан Романчук: Уваги до «заміток» д. Кр-ського (ib. ст. 29—34)—«Києвск. Старина»;—1904 р., № 3, ст. 137—141.
 «Літ. Наук. Вісті»—1903 р. № 3 (хрон., ст. 215).
 «Києвск. Ст.»—1903 р. № 2, (докум., ст. 88—89).
 Романчук Ю.—Нове видання Шевченка.—«Неділя», 1911 р. № 20, ст. 1.
 Історія Шевченковського «Кобзаря».—«Утро», Харк., 1914 р. № 2236.
- 23) КОБЗАРЬ—1907 р. С.-Петербург.—Друк. Флейтмана. (23×16) ст. 388, 80; ц. 1 крб. 50 к., Тир.—5000.
- 24) КОБЗАРЬ—1907 р. С.-Петербург. Вид. «О-ва им. Т. Г. Шевченка для вспомоществ. нуждающ. урож. южн. России, учащимся в высш. учебн. завед. С.-Петербурга» та «благотвор. О-ва издания общеполезн. и дешев. книг».—Друк. Шмитд. (23×16) ст. XIV+635, 80; ц. 1 крб. 50 к.; Тир. 10000.
 Стебницький П.—Повний «Кобзарь» в Росії.—«Л. Н.—В.»—1914 р. № 2, ст. 277—281.
 Його-ж.—«Кобзар» під судом.—«Записки історико-філологічн. від. Всеукр. Академії Наук.», 1924 р. кн. IV, ст. 36, 37, 40—48.
 Жигетський Т. Г. Шевченко в новейших изданиях его творений.—«Вестн. Европы»—1907 р. № 8.
 Його-ж.—Новое дело о «Кобзаре» Шевченка.—«Укр. Жизнь»—(Від: На Укр. и вне ея); 1913 р. № 9, ст. 95.
 Його-ж.—Полное издание «Кобзаря» Т. Г. Шевченка.—«Києвск. Ст.» (Від: документи); 1906 р. № 2.
 Єфремов С.—Судьба одной книги.—«Гол. мин.», 1914 р. № 2, ст. 32—34.
 Його-ж.—Од видавців.—Уміщ. в показ. вид. «Кобзаря», ст. III—IV.
 Доманицький В.—Од редактора.—Уміщ. в показ. вид. «Кобзаря»; ст. V—IX.
 3-й П.—«Рідний Край», 1907 р. № 9. Київ.
- 25) ТВОРИ.—1907 р.; в 2-х том. Львів. Ред. Ю. Романчука. т. I—ст. 544, т. II—ст. 532. Тир. 5000.
 Романчук Ю.—Нове видання Шевченка.—«Неділя», 1911 р. № 20, ст. 1.
- 26) КОБЗАРЬ—1908 р. Друге видання. С.-Петербург.—«О-ва им. Т. Г. Шевченка для вспомош. нужд. уроженц. Южн. Росії, учащим. в высш. учебн. завед. С.-Петербурга» та «Благотв. О-ва изд. общепол. и дешев. кн.»—Друк. Шмитд. (23×15) ст. XIV+634, 80. ц. 1 крб. 50 к., Тир.—16000.
- 27) КОБЗАРЬ—1908 р. Друге вид. Тих самих організацій. (23×15) ст. XX+634, 80, ц. 1 крб. 50 к.; Тир.—7000.
- 28) КОБЗАРЬ—1908 р. Друге вид. Тих самих організацій. (25×17) ст. XX+634, 80, ц. 3 крб. Тир. 2000.
 Стебницький П.—Повний «Кобзарь» в Росії.—«Л.—Н.—В.»; 1914 р. № 2, ст. 281.
 Його-ж.—«Кобзарь» під судом.—«Зап. істор.-філол. від. Всеукр. Академ. Наук.»; 1924 р. кн. IV, ст. 37, 40—48.
 Єфремов С.—Судьба одной книги. «Гол. мин.»; 1914 р. № 2, ст. 33, 34.
 Його-ж.—Пропала книга—книга знайшлася.—36. «Шевченко», вид. «Вік», К. 1914 р. ст. 190.
 Його-ж.—Од видавців.—Уміщ. в показ. вид. «Кобзаря», ст. III—IV.
 Доманицький В.—Передмова до другого видання.—Уміщ. в показ. вид. «Кобзаря» ст. V—IX.
 Його-ж.—Дело о «Кобзаре».—«Укр. Жизнь» (Від: На Укр. и вне ея), 1913 р. № 1.
- 29) КОБЗАРЬ—1908 р.; в 2-х том. Львів. Вид-ня Наук. Т-ва ім. Ш-ка. Ред. Ів. Франка. Друк. Наук. Т-ва ім. Ш.; (21,5×14); т. I—ст. X+439; т. II—ст. 423.
 Франко Ів.—Передмова.—Уміщ. в показ. вид. «Кобзаря», ст. V—X.
- 30) КОБЗАРЬ—1910 р. С.-Петербург. Вид. 3-е. В. П. Яковенко. Ред. В. М. Доманицького. (20×14) ст. XX+X+600, 80; ц. 60 к., Тир. 10.100.
 Стебницький П.—«Кобзарь» під судом.—«Зап. іст.—філ. відд. Всеукр. Ак. Наук.», 1924 р., кн. IV, ст. 38—42.

- 31) КОБЗАРЬ—1911 р. С-Петербург. Вид. 2-е, В. Яковенко. Ред. В. Доманицького. (20×14) ст. 28+600, 8^о; ц. 60 к. Тир. 1000.
Стебницький П.—«Кобзарь» під судом.—Там же, ст. 42.
- 32) ТВОРИ—1911 р.; в 2-х том. С-Петербург. Вид. 2-е, В. Яковенко. Ред. В. Доманицького. З життєписом, портретом і 53 мал. Н. Ткаченка та С. Дудіна; т. I—ст. V+XXIII+600; ц. 1 р. 10 к.; т. II ст. IV+445; ц. 1 р. 50 к.
- 33) ТВОРИ—1911 р.; в 2-х том. С-Петербург. Вид. 3-е, В. Яковенко. Ред. В. Доманицького, з життєписом, портретом, і 53 мал. Н. Ткаченка та С. Дудіна (20×14); т. I—ст. XXIX+600, 8^о; Тир.—2100, ц. 1 крб. 10 к.; т. II—ст. 447, 8^о, ц. 1 крб. 50 а., Тир.—5100.
Дело о «Кобзаре».—«Укр. Жизнь» (Від: На Укр. и вне ея) 1913 р. № 1.
Новое дело о «Кобзаре».—(Від: на Укр. и вне ея) 1913 р. № 9, ст. 95.
История Шевченковского «Кобзаря» «Утро», Харк., 1914 р. № 2236.
- 34) КОБЗАРЬ—1911 р. С-Петербург.—Друк. П. Я. Синченко; Скл. Кн. торг. Халмушина (18×14) ст. V+571, 12^о; ц. 1 крб. 25 к., Тир.—3000.
- 35) КОБЗАРЬ—1911 р. С-Петербург. Изд. Н. И. Халмушина. Тип. П. Я. Синченко; (19×14) ст. VI+602; ц. 1 крб. 25 к. Тир.—15000.
- 36) КОБЗАРЬ—1911 р.; в 2-х том. С-Петербург.—Изд. журн. «Пробуждение». Прилож. к ж. «Пробуждение»; (22×15,5) т. I—ст. 12; т. II—ст. 133+303.
- 37) КОБЗАРЬ—1912 р. Твори Тараса Гр. Шевченка. Видання в редакц. В. Доманицького. З портретом, автобіографією, матеріялами по політичному ділу і з 17 малюнками з картин Т. Г. Шевченка.
Южно-Русское Книгоиздательство Ф. А. Иогансона, Владелец П. И. Бонадур. Петербург—Киев—Одесса. С-Петербург. Друкарня Мильштейна. (23×17) ст. III+628, 8^о; ц. 85 к. Тир.—3000.
- 38) КОБЗАРЬ—1912 р. Київ. Изд. Южно-Русск. книгоиздат. Ф. А. Иогансона; Тип. О. Дубовика; З портретом, автобіографією, матеріялами по політичному ділу. (24×17) ст. III+622, 8^о; (2 стовб.) ц. 85 коп.; Тир.—12000.
- 39) КОБЗАРЬ—1912 р. С-Петербург.—Изд. Н. И. Халмушина; Тип. П. Синченко; (19×14) Стор. VI+570.
- 40) ТВОРИ—1912 р.; в 2-х том. Львів. Вид. 3-е; Накладом Т-ва «Просвіта»; Ред. Ю. Романчука; Друк. Наук. Т-ва ім. Ш-ка; (17,5×12,5), т. I—ст. 552; т. II—ст. 544; Тир.—10000.
Романчук Ю.—Нове видання Шевченка.—«Неділя», 1911 р. № 20, ст. 1—2.
- 41) КОБЗАРЬ—1912 р. Київ—Одеса. Вид. в ред. В. Доманицького. ц. 1 крб. 35 коп.
- 42) КОБЗАРЬ—1913 р. С-Петербург.—Изд. 3-е, В. Яковенко. Ред. В. Доманицького; З портретом і життєписом. Друк. Ю. Н. Эрлиха; (19×13) ст. XXVI+560, 8^о; ц. 60.; Тир.—5100.
- 43) ТВОРИ—1913 р.; в 2-х том. С-Петербург. Вид. 3-е; В. Яковенко; (19×13), 8^о; ц. 1 крб. 10 к.; Тир. 1000
- 44) КОБЗАРЬ—1914 р. Київ. Вид. Т-ва «Криниця»; Ред. В. Доманицького; З життєписом. Друк. А. Гроссмана; (19,6×12,5); ст. XXXVI+644+8; ц. 35 к.; Тир.—10000.
Конфискація «Кобзаря».—«Раннее Утро», Москва, 1914 р. № 46, ст. 3.
- 45) КОБЗАРЬ—1914 р. С-Петербург.—Изд. Н. И. Халмушина; Тип. П. Я. Синченко; (19,5×15) ст. VI+570, 16^о, ц. 1 р. 25 к.; Тир. 20000.
- 46) ПОВНИЙ ЗБІРНИК ТВОРІВ.—1914 р. Катеринослав Вид. 1-е, Л. М. Ротенберга; Ред. В. Доманицького; Тип. И. Когана; (27,5×19), ст. 701, 4^о, ц. 3 крб. Тир.—10000.
- 47) КОБЗАРЬ—1914 р.; в 2-х том. Львів. Вид. «Союза Визволення України»; Друк. Артистично-просвітнього Т-ва; ст. 230; ц. 1 крб.
- 48) КОБЗАРЬ—1914 р. Львів.—Вид. «Учительська Громада».
- 49) КОБЗАРЬ—1914 р. С-Петербург. Изд. т-ва «Деятели»; Ред. П. Зайцева; Тип. В. Шварца; (18×12) ст. V+162, 8^о; ц. 30 к., Тир.—7000.
Мельников Лук.—«Украинская Жизнь»; 1914 р. № 11—12, ст. 108—110; Москва.
- 50) КОБЗАРЬ—1914 р. (фототипія вид. «Кобзаря» 1840 р.) Львів. Вид. Т-ва ім. Шевченка. (18,5×11,5).
- 51) СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ Т. Г. ШЕВЧЕНКО.—1916 р. Петроград. Изд. Т-ва издат. дела «Копейка». Прилож. к журн. «Всемирная Панорама»; Типогр. А. О-ва Изд. дела «Копейка»; (21,5×16); ст. 126.

- 52) КОБЗАРЬ—1917 р. Київ.—Вид. т-ва «Криниця»; Ред. В. Доманицького; Друк. Т-ва «Криниця»; (18×12); ст. XXXI+704, 160; ц. 3 крб. 50 к.; Тир.—25000. Зайцев П. «Книгарь»; Київ, 1918 р. № 8, ст. 470—472.
- 53) КОБЗАРЬ—1917 р.; в 2-х том. Петроград. Вид. т-во «Друкарь»; Ред. В. Доманицького; Друк. А. Ф. Дреслера; (15×10); т. I—ст. XXV+344+15 (Додат. до 1-го тому: Заповіт, Сон, Великий льох, Суботів, Кавказ, Холодний Яр.); т. II—ст. XIII+47; ц. 1 крб. 25 к. кожн. тому; Тир.—10000.
Од видавництва.—Уміщ. в 1-му томі показ. вид. «Кобзаря», ст. 2 (додат.).
- 54) ЗАБОРОНЕНІ ПОЕЗІЇ.—1917 р. Катеринослав.—Українське вид-во у Катеринославі. (19×14,5), ст. 91; ц. 60 к.
- 55) КОБЗАРЬ—1918 р. Херсон. Вид. Коопер. Т-ва «Українська книгарня» в Херс.; Ред. В. Доманицького; З життєписем та примітками. Друк. С. Ольховикова та С. Ходушина. (26,5×18,5); ст. XXIII+272; ц. 4 крб. 50 к.
- 56) КОБЗАРЬ—1918 р. Харків. Изд. П. Д. Калугина; (28×19,5); ст. III+208.
- 57) КОБЗАРЬ—1918 р. Екатеринодар. Изд. Кубанск. Обл. Союза С Хоз. кред. Т-ств. Ред. В. Доманицького.
- 58) КОБЗАРЬ—1918 р. Київ.—Вид. Кн. Є. Череповського; Ред. В. Доманицького; З життєписем, портретами письменника й малюнками хати, де находився Т. Шевченко. й його могила.; Друк. І. І. Чоколова; (22×16), ст. XXVI+575; ц. 6 крб., на кращ. папер. 8 крб.
Паночіні С.—«Книгарь»; Київ, 1919 р. № 19, ст. 1221.
- 59) ТВОРИ.—1918 р.; в 3-х том. Київ-Ляйпціг.—Українська накладня; Ред. Б. Лепкого; Друк-ня Шпамера, Ляйпціг.; (24×17); т. I—ст. 174+(від 176) до 544;
- 60) КОБЗАРЬ—1918 р. Катеринослав. Вид. «Слово». Ред. В. Доманицького. Текст складений в хронологічному порядку по найповнішому другому вид. «Петроградського К-ва ім. Т. Г. Шевченка»; Друк. Еременка-Ларченка-Норевича; (19,5×15); ст. XVI+655; ц. 6 крб.
- 61) КОБЗАРЬ—1918 р. Харків. Вид. «Рух»; Ред. В. Доманицького. Статті: проф. Д. Багалія «Шевченко і Кирило-Методієвське братство»; проф. М. Сумцова «Слобожанщина і Шевченко»; Куншти, різблені на лінолі—К. Неметця. Друк. І. Гесена, в м. Вовча на Слобож.; (27×18,5); ст. LXXVII—501;
Паночіні С.—«Книгарь»; 1919 р. № 19, ст. 1219—1221.
- 62) КОБЗАРЬ—1919 р. Київ. Вид. «Друкарь»; Ред. К. Доманицького; З портретом та життєписем. Друк. (б.) Київ Губ. Нар. Управи; (15,5×10) ст. XXVI+689, 160, ц. 20 крб.
- 63) КОБЗАРЬ—1919 р. Катеринослав.—Українське вид-во в Січеславі. Друк. Запорожської залізниці; (24,5×15); ст. XV+526.
- 64) КОБЗАРЬ—1919 р. Видавнича Комісія при Одеському Українському Секретаріаті.
- 65) КОБЗАРЬ—1920 р. Київ. Вид. «Дніпровськ. Союзу Споживч. Союзу України». («Дніпросоюзу»; Ред. В. Доманицького; Друк. «Дніпросоюзу»; Життєп. Т. Г. Шка; (22×15,5); ст. XXVI+575.
- 66) КОБЗАРЬ—1920 р. Кременчук.—Вид. «Союзу Споживч. Т-в Кременчуцьк. району»; З порт. автора і біографічним нарисом поета, напис. М. О. Китаєвим; (22×16); ст. VII+87.
- 67) КОБЗАРЬ—1920 р. Мелітополь. Повне видання з поясненнями Ю. Л. Охримовича, під ред. Ю. Я. Ясницького; (16,5×13); Друк. «Наша Життя»; т. I (вип. I); ст. : т. I (вип. II) ст. 63; Вийшло лише 2 вип. по 500 примірн. кожний.
- 68) ПОВНЕ ВИДАННЯ ТВОРІВ.—1920 р.; в 5-х том. Київ-Ляйпціг. Українська накладня; Коломия, Галицька накладня; Ред. Б. Лепкого. (24×16,5); т. I—ст. I—518; т. II—ст. 708+XVI; т. III—ст. 452; т. IV—ст. 604; т. V—ст. 514.
Айзеншток И.—«Путь просвещения», педаг. журн. Харк., 1922 р. № 2, ст. 343—344.
Його-ж.—«Шляхи мистецтва» (Від: III, ст. 51—53) Харк., 1922 р. № 2.
- 69) КОБЗАРЬ—1921 р. Київ.—Державне видавництво України; Ред. В. Доманицького; Життя Т. Г. Шевченка; Друк. 7-ма Радянська. (22,5×14,5); ст. II+XXVI+575, 80; ц. 300 крб.
- 70) РЕВОЛЮЦІЙНІ ПОЕЗІЇ.—1921 р. Київ. Держ. вид. України. З передмовою Є. Григорука. Друга Радянська Друкарня. (16,5×12,5); ст. ст. V+XXIV+88, 16; ц. 75 к., Тир.—15000.

- З е р о в М и к. — «Голос Друку», крит.-бібліогр. часоп. (Відд. «Рецензій», ст. 201—202) Харк., 1921 р. № 1.
- 71) КОБЗАРЬ—1921 р. Харкiв. Скорочене ювілейне видання. Державне вид. України. Урядова Друкарня. (18,5×12) ст. XIX+332, 16°; ц. 10000 крб. Тир.—10000.
- 72) КОБЗАРЬ—1921 р. Катеринослав—Кам'янець—Ляйпціг; Народне видання з поясненнями і примітками д-ра Василя Симовича; Українське вид-во в Катеринославі; заходами Є. Вирового; (23×16) ст. XXIX+431, 8°.
- Д о р о ш е н к о Д. — «Хліборобська Україна» (Від: «Нові книжки і рецензії», ст. 211—216); Збірник V і VI, 1921 р. Відень.
- Т и х о в с ь к и й П. — «Червоний шлях» (Від: «Бібліогр. ст. 262 263) Харк. 1924 р. № 7.
- 73) КОБЗАРЬ—1922 р. Берлін. Вид. «Українське слово»; Передм. Б. Лепкого ст. XVІ+312; великої вісімки, в 2 стовпці. (Розкішне ілюстроване видання з кольоровою обгорткою).
- 74) «Поезії—Кобзарь»—Зредагували та примітки додали І. Айзеншток та М. Плевако.—Державне вид-во України. Харків, 1925 р. Друк. Держвид. ім. Петровського (22,5×19) ст. 443, Ц. 2 карб. 50 коп. Тир. 10.000.

ДЕЩО З «КОБЗАРЯ»

- 75) КОБЗАРЬ—1883 р. Для вжитку в школах. Львів.—Коштом В. Нагорного. З передмовою, портретом й примітками; ст. 4+96+3, ц. 30 крб.
- 76) КОБЗАРЬ—1894—95 р.; в 2-х част. Вибір поезій для Народу. Ч. I. Львів.—Коштом т-ва, «Просвіта», № 173 174. (Т. Шевченко. Життєпис з портретом з «Кобзаря» 19 п'єс) ч. I—ст. 115+3, 8°; ц. 25 крб.; ч. II—ст. 136, 8°; ц. 20 крб. Друга част. вийшла в 1895 р.
- Л у к и ч В. «Зоря» 1895 р. № 5.
- 77) КОБЗАРЬ—1898 р. Вибір творів для вжитку молоді. Львів. Видання Руського. Педагогічн. Т-ва у Львові: Життєпис Т. Шевченка і вибір з творів його, в хронологічному порядку з критико-естетичним поясненням; ст. 332+68, 8°; ц. 1 зр. 20 к.
- Й о г о - ж «Л—Н—В»—1898 р. № 8. (Бібліогр.).
- 78) МАЛИЙ КОБЗАРЬ.—1900 р. Черкаси.—Друкарня В. Колодочки. ст. 70, 12°; ц. 5 і 10 коп. (Всіх п'єс 63).
- 79) ДЕЩО З «КОБЗАРЯ»—1901 р. Харків. Изд-ській Комит. Харк. О-ва распротр. в народе грамотности Тип. М. Зильберберга; (17×13,5) ст. 135, 16°; ц. 8 к.
- 80) ДУМКИ ТА ПИСНИ КОБЗАРЯ.—1905 р. Київ. Вид. «Вик.»; Коштом книгари. «Киевской Старины»; Друк. Н. А. Гирича; (18,5×13); ст. 113.
- 81) КОБЗАРЬ—Для малих дітей. 1905 р. Львів. Ст. 63.
- 82) ДУМКИ І ПИСНИ З «КОБЗАРЯ» 1911 р. Вільна. Образцовая библиотека. № 49. Изд. Книгоиздат. Э т и д о р; Тип. Завадзкого; (14×10) ст. 81, 16°; ц. 10 к; Тир. 2000.
- 83) ЗБІРНИК ДРІБНИХ ВІРШІВ ПРО УКРАЇНУ ТА КОЗАЦТВО.—1911 р. С-Петербург.—Изд. В. Яковенко; Тип. Ю. Н. Эрлиха; с рисунк.; ст. 64, 8°; ц. 15 к; Тир. 5100.
- 84) МАЛЕНЬКИЙ КОБЗАРЬ.—1911 р. С-Петербург.—Упорядкував В. Доманицький; Изд. Благотворит. О-ва издан. дешев. книг; З портретом, життєписом і 32 малюнками; Тип. Т-ва п. ф. «Электро-типография Н. Я. Стойковой»; (19×14) ст. VII+143; ц. 25 к; Тир.—10000.
- 85) МАЛИЙ КОБЗАРЬ ДЛЯ ДІТЕЙ.—1911 р. Київ. Вид. Український учитель; Тип. Акц. О-ва Петр Барський. (24×16) ст. 64, 8°; с рис.; ц. 20 к. Тир.—3000.
- К ю б и л е ю Т. Г. Шевченко.—«Утро», Харк., 1911 р. № 1282.
- 86) КОБЗАРИК.—1913 р. С-Петербург. Вид. «Нашим дітям»; Мал. Г. Павловича; Тип. Бр. Линників. (10,5×13); ст. 15; ц. 1 к.
- 87) МАЛИЙ КОБЗАРЬ—1914 р. Львів. Вид. «Українське педагогічне Т-во»;
- 88) ІСТОРИЧНІ ПОЕМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЗІ ВСТУПОМ І ПОЯСНЕННЯМИ НИКОЛИШИНА. (Зміст: 1. Іван Підкова; 2. Гамалія; 3. Тарасова ніч; 4. Вибір Гетьмана; 5. Задача Дорошенка; 6. Іржавець; 7. Чернець і Швачка).—1914 р.—Коломия. Ч. I; Вид. «Загальна Книгозбірня»; ст. 56+26; ц. 50 коп.
- Чепігіа Ів.—«Ілюстрована Україна» (Від: «Серед книг, ст. 151) Львів, 1914 р. № 1.

- 89) КОБЗАРЬ ДЛЯ МАЛИХ ДІТЕЙ.—1914 р. Львів. Вид. «Українське педагогічн. Т-ва»; ц. 30 сот.
- 90) ВИБІР З «КОБЗАРЯ».—1918 р. Уміщено в кн. М. Савицької—«Тарас Шевченко». Полтава. Педагогічн. бюро Полтавськ. Губерн. Народн. Упр.; Друк. Амчиславського; (23,5×18) ст. 72.
- 91) МАЛЕНЬКИЙ КОБЗАРЬ—1918 р. Київ. Вид. 4-е; Вид. «Відродження»; Життя Т. Г. Шевченко, напис. О. Ч-ий; (13,5×9,5); ст. 32; ц. 80 шаг.
- 92) КОБЗАРИК—1918 р. Київ. Вид. «Друкарь»; Мал. Павловича; Заклинський Б.—«Шлях».—1918 р. № 8. Київ.
- 93) МАЛЕНЬКИЙ КОБЗАРЬ.—1919 р. (обгор. 1920 р.). Упорядкував Л. Жичмайло. Кам'янець.—Українське вид-во в Катеринославі. Правобережна філія, № 13; Друк. «Подольский край»; Короткі відомості про Т. Г. Шевченка; (19,5×14,5) ст. 94; ц. 45 х.
- 94) МАЛИЙ КОБЗАРЬ—1919 р. Барішполь.—Вид-ня «Барішпольської учительської спілки». ц. 30 коп.
- 95) ІСТОРИЧНІ ПОЕМИ.—1921 р. Пояснив Дмитро Николишин. Коломия. Друге доповнене видання; ст. 145, 80.
- 96) МАЛИЙ КОБЗАРЬ—1923 р. Вибір для дітей з образками. Львів.—Діточа бібліотека, ч. 33; Накладом вид-ва, «Світ дитини»; (17×9,5) ст. 64+37 ілюстр. 16°;
- 97) ЗАБОРОНЕНІ ТВОРИ. (? рік); [кн. 1—4. Лубни. Вид. Лубенської «Просвіти»; ц. по 5 коп.

«КОБЗАР»—на російській мові. (Повний).

- 98) КОБЗАРЬ—1860 р. С.-Петербург. В переводе русских поэтов: Н. Гербеля, В. Вейнберга, А. Майкова, Мея, Михайлова, Плещеева, и др. Ред. Н. Гербеля; ц. 1 крб. 25 к.
- Чужбинский А.—«С.-Петербургскія ведомости», 1860 р. № 279.
- Чигиринский тарбанист—певец—1867 р.—С.-Петербург. Перев. О. А. Лепко;
- 99) КОБЗАРЬ—1869 р. С.-Петербург. В переводе русских поэтов. Ред. Н. Гербеля. (Повтор. изд. 1860 р.).
- 100) КОБЗАРЬ—1872 р. С.-Петербург, Перев. Чмырева. Изд. Мамонтова; ст. 163. 8°, ц. 1 крб. 50 к.; Тир.—3600.
- 101) КОБЗАРЬ—1876 р. С.-Петербург.—В переводе русских поэтов. Ред. Н. Гербеля. 3-е изд. Повтор. изд. 1860 р.
- 102) КОБЗАРЬ—1900 р. С биограф. очерк. и портрет. Ред. И. А. Белоусова. Москва. Изд. книгопродавц. Ключкина; ст. IV+365. 8°, ц. 1 крб. 50 к., Тир.—2400.
- «Нива»—1900. Литературн. Прилож. № 11.
- «Педагогический листок», 1900 р. № 7.
- «Кіевская Ст.», 1901 р. кн. 5, (Бібл.) ст. 115—116.
- «Л—Н—В»—1901 р. № 4, ст. 9—10. Нові переклади Шевченкових поезій.
- «Приднепровский край»—1901 р. № 1136—Г. О. Чеботарева: «Перелицованный Кобзарь».
- Оранский Н.—«Журнал для всех» (Відд: Бібліогр., ст. 503) С.-Петербург 1901 р. № 4.
- 103) КОБЗАРЬ—1905 р. Москва. В переводе русских поэтов. Ред. Н. В. Гербеля. Т. Г. Шевченко (автобіографія); Біографіч. очерк, напис. Н. Васин.—Изд. 4-е, вновь исправленное и значительно дополнен. Изд. книгопродавц. М. В. Ключкина. (22×15; ст. 366.
- 104) КОБЗАРЬ—1906 р.—В перев. и ред. И. А. Белоусова. Изд. «Знания». Предисловие—Уміщ. в «Кобзарі», в перев. русских писателей Изд. О-ва Любителей Российской словесности. Москва, 1911 г.
- 105) КОБЗАРЬ—1911 р. Москва.—В переводе русских писателей. Изд. Общества Любителей Российской словесности. Тип. Т-ва И. Н. Кушнерев и К°; (26×18); 1 портр. ст. 136, 8°; ц. 1 крб. Тир.—2100.
- Предисловие.—Уміщ. в показ. вид. «Кобзаря».
- 106) КОБЗАРЬ—1911 р. Москва.—В перев. И. А. Белоусова; Тип. т-ва И. Н. Кушнерев и К°. (23×15) ст. 164, 8°; ц. 1 крб.; Тир.—2046.
- 107) КОБЗАРЬ—1911 р. С.-Петербург. В перев.: Пр. Б. Н. Берга, Н. Гербеля, Н. Голованова и др. Ред. М. Славинского. С прилож. біографіч. очерка, напис.

М. Славинский. Тип. М. Стасюлевича; (25×18); ст. XXVIII+252, 8^о; ц. 90 коп. Тир.—6000.

Предисловіе.—Уміщ. в показ. вид. «Кобзаря».

- 108) КОБЗАРЬ.—1919 р. Москва.—В перев. И. А. Белоусова;—Изд. 2-е, Отдела печати Московск. Сов. Раб. и Крестьян. Депут.; исправленное, с дополнением запрещен. стихотворен., с 3-мя портретами и биограф. Шевченка, нап. И. Белоусов; Тип. т-ва Кушнерев и К^о; (24,5×16,5) ст. 3—22+297; ц. 17 р. 50 коп.
- 109) ЗАПРЕТНЫЙ КОБЗАРЬ.—1922 р. Москва.—В переводах собрал И. А. Белоусов.—Изд. 2-е, исправленное и дополненное. Т. Гр. Шевченко (очерк). напис. И. Белоусов; 35-я типогр. «Мосполиграф.». Кооперат. издательство «Земля и фабрика»; (20,5×15) ст. 90; Тир.—3000.

«КОБЗАР» на російській мові. (Скорочений).

- 110) ИЗ «КОБЗАРЯ».—1887 р. Київ.—Ред. И. Белоусова; Типогр. Франcke-вича; ст. 52, 16^о; ц. 50 к.
- 111) ПЕСНИ КОБЗАРЯ.—1894 р. Київ. Тип. Чоколова; ст. 74, 64^о; Тир.—5050.
- 112) МАЛЕНЬКИЙ КОБЗАРЬ.—1898 р. Київ.—Переводы И. А. Белоусова. Изд. Тогаcоnа; (Библиот. крошка); Тип. Чоколова; ст. 54, 64^о; ц. 5 к.
- 113) ПЕСНИ И ДУМЫ КОБЗАРЯ.—В перев. И. А. Белоусова; Тип. Чичерина; ст. 40, 8^о; ц. 20 к. Тир.—2400.
- 114) МОТИВЫ ПОЭЗИИ.—1902 р. Вятка.—Стихотворный перев. «Кобзаря»—С. Дремцова; С иллюстр. художн. Н. Н. Хохрякова, А. А. Рылова и др. и фрагментами музыки к «Кобзарю» Н. Лысенка; Вип. 1—ст. 40, 8^о; ц. 45 к. Ф. М.—«Кіевск. Ст.»—1903 р. № 2. (Библ.) ст. 102—107. Приложения к Вятским Губернским ведомостям», 1903 р. № 4.
- Славинский. М. «Мир божий», 1903 р. № 1. (Библиогр.).
- 115) ПЕСНИ И ДУМЫ КОБЗАРЯ.—1903 р. Москва. В перев. И. А. Белоусова; Изд. 2-е, без перемены с перев. И. Белоусова; Тир.—3000.
- 116) ДУМЫ И ПЕСНИ.—1908 р. С.-Петербург.—(Зміст: 1. Предисловіе; 2. Думы; 3. Исторические песни).—Изд. журн. «Читальня народной школы»; ст. 66.
- 117) МАЛЕНЬКИЙ КОБЗАРЬ.—1911 р. Москва.—Избран. сочинения. На малороссийском языке и в переводах русских поэтов. Состав В. Л.; Изд. журн. «Семья и школа»; Тип. Русск. Т-ва: (19×14) ст. 32 с рис.: ц. 12 к. Тир.—2000.
- 118) СБОРНИК СТИХОТВОРЕНИЙ.—1911 р. С.-Петербург.—В перев. И. Белоусова, Н. Гербеля, А. Плещеева, Н. Пушкарева, И. Сурикова и др. поэтов. Собраны А. Александровыми: «Библиотека Огоньки: Изд. книжн. магаз. В. П. Анисимова; Тип. Ю. Н. Эрлих (Влад. А. Э. Коллинс) (20,5×14,5); ст. 48, 8^о; ц. 10 к.; Тир.—5100.
- 119) СБОРНИК ИЗБРАННЫХ СТИХОТВОРЕНИЙ.—1911 р. Москва.—Ред. Д. И. Тихомирова; Биограф. поэта.—Изд. журн. «Юная Россия»; Тип. К. Л. Меншова; ст. 60, с рис.; ц. 12 к.; Тир.—3600.
- 120) ПЕСНИ.—1911 р. Москва.—Ред. В. В. Вересаева; Перев. И. Белоусова, С. Дрожжина, Л. Мея, А. Плещеева, Ив. Сурикова и др. Т. Г. Шевченко. (очерк), напис. Ив. Белоусов.—Изд. Московского О-ва грамотности; Тип. П. П. Рябушинского. (20×14); ст. IV+40; ц. 6 к. Тир.—10000.
- 121) ЕГО ДУМЫ И ПЕСНИ.—1914 р. Москва.—Перев. П. А. Белоусова. С рис. А. Н. Комарова; Изд. Типогр. И. Д. Сытина; (23×17) ст. 78, 8^о; ц. 25 к.; Тир.—3000.
- 122) СБОРНИК ИЗБРАННЫХ СТИХОТВОРЕНИЙ.—1915 р. Москва.—Биограф. поэта. Ред. Д. Н. Тихомирова;—Дешевая библиотека для семьи и школы. Изд. 2-е, редакц. журн. «Юная Россия»; Тип. К. Л. Меншова; Рис.; (19×13) ст. 60, 16^о; ц. 12 к. Тир.—4800.
- 123) ПЕСНИ И ДУМЫ КОБЗАРЯ.—1916 р. Москва. Сборник стихотвор. Перев. И. Белоусова, И. Бибикова и др. Изд. 6-е, книжн. склада В. М. Клехина; Тип. Вильде; (19×14,5) ст. 64, 16^о; ц. 20 к. Тир.—5000.

М. Яшек.

ЛІТЕРАТУРА ПРО МІЖНАРОДНІЙ ДЕНЬ «ВОСЬМЕ БЕРЕЗНЯ»

«8-е березня—міжнародний день робітниць і селянки».

В цей день тільки в нашій країні, де нове життя настійно прокладає собі дорогу вперед, де закладають великі споруди для наступного покоління, де жіночу справу вважається за одну з головних справ, які виставила Революція, що кличе жінку ступити на путь громадської й державної праці,—тільки в нашій багатомільйоновому союзі РСР на всіх зборах, у клубах, в місцькомах в цей день буде зроблено доповіді, що освітлюватимуть значіння «міжнародного дня жінки й селянки», як для самої жінки, так і для держави.

Освітлити широко значіння цього дня—завдання не легке, бо література в цій справі надто вбога. Справді-ж до 1905 року наша література цілком ігнорувала «жіночу справу» в тому розумінні, в якому ми маємо її зараз. Після 1905 року де-не-де з'являються брошури в цій справі й тільки з 1918 року починає з'являтися література «Про міжнародний день жінки, 8-е Березня». Особливо багато (порівнюючи) книг, присвячених «8-му Березня», з'являється 1924 й 1925 року.

Для тих, що широко вивчають справу «Про міжнародний день жінки й селянки», звичайно, ця література не надто цінна, але для керівників зборами, для проведення дня «8-е Березня» в клубах така література, по-перше, потрібна й, по-друге, цінна, бо дає потрібну дидактику й керівничий матеріал, надто коли цей матеріал влучно підібрано і оброблено.

До цього часу ми маємо такі книжки:

Без автора «Міжнародний день робітниць 8-го Березня». Збірник. Уложено гуртком пролетарських і селянських письменниць при ЦБ по роботі серед жінок. Державне Видавництво України. Харків. 1925 рік. Ціна 50 коп.

В. Л е н і н. «Міжнародний день робітниць». Переклад М. Наконечного. Державне Видавництво України. Харків. 1925 рік. Ціна 03 коп.

Н. А л е к с е е в а. «День Восьмого Марта». Международный день работниц и крестьянок. Издательство «Рабочий Донбасса». Артемовск. 1925 год. Цена 10 коп.

Б. а в т о р а «Международный день работниц в рабочем клубе». Сборник материалов. Государственное Издательство Украины. Харьков. 1925 год цена . . .

В. Л е н и н. «8-е Марта» Международный день работниц. Издание «П р о л е т а р и й» Харьков. 1925 год. Цена 18 коп.

Б. а в т о р а. «Международный день работниц. Сборник статей. Издательство «П р о л е т а р и й» Харьков. 1925 год. Цена 80 коп.

Б. а в т о р а. «8 Марта». Сборник. Составлен Донецким Губкомом РКП. Издательство «Р а б о ч и й Д о н б а с с а» Артемовск. 1925 год. Цена 48 к.

Б. а в т о р а. «8-е Марта». Материалы к проведению международного дня работниц. Издательство «Красная Новь». Москва. 1923 год.

Н. Л е н и н. «О работницах и крестьянках». Предисловие Крупской. Государственное Издательство Р. С. Ф. С. Р. Москва. 1925 год. Отдел работниц ЦК РКП(б). Цена 07 коп.

К а в з. «8-ое Марта». Международный день работниц. Пьеса в 6-ти картинах. Кооперативное товарищество «И с к р а» Курган. 1924 года.

К. Ц е т к и н «Международный женский коммунистический день». Издательство «М о с к о в с к и й Р а б о ч и й» Москва. 1925 г. Отдел работниц МК. РКП(б). Цена 25 к.

Р. К о в н а т о р. «8-ое Марта» Международный женский коммунистический день. Государственное Издательство Р. С. Ф. С. Р. Москва-Ленинград. 1925 год. Цена 30 к.

К. С а м о й л о в а (Испарт). «Борец за раскрепощение женщины». Государственное Издательство Р. С. Ф. С. Р. Москва 1925 г. Цена 40 к.

К а в з. «8-ое Марта». Пьеса. Издание «Красная Новь» Москва. 1923 г.

Б. а в т о р а. «8-ое Марта». Тезисы и материалы к международному дню работниц. Издание «Красная Новь» Москва 1922 г.

Коллонтай М. «Международный День Работницы». Издание Государственного издательства РСФСР. Москва. 1920 г.

Б. автора. «Конспект лекций для организации дня 8-е Марта». К Международному дню работницы. Государственное Издательство РСФСР Москва. 1920 г.

Б. автора. «8 Марта и Работница». Сборник статей. С приложением справочника-указателя о литературе к 8-му Марта. Издание «Московский Рабочий» Москва 1925 г. Отдел Работниц и крестьянок ЦК. РКП(б). Ц. 20 к.

Зиновьев Г. «Работницам и крестьянкам». Речь тов. Зиновьева на совещании при ЦК. РКП(б) по работе среди промышленных районов СССР совместно с активными работниками по работе среди женщин гор. Москвы и представительницами московских фабрик 16 Декабря 1924 года. Кооперативное Издательство «Прибой» Ленинград. 1925 год. Цена 10 коп.

Цеткин К. «Ленин и освобождение женщины». Отдел Работниц и крестьянок ЦК. РКП(б). Издательство «Московский Рабочий». Москва. 1925 год. Цена 08 коп.

Отдел Работниц МК. РКП(б). «Международный день работницы». Сборник материалов к 8-му Марта» Москва. 1924 год.

Н., Ленин. «8-е Марта». Издание «Красная Новь». Москва. 1924 г.

Самойлова, К. «В объединении залог победы». К международному социалистическому дню работницы 8-го Марта. Государственное Издательство РСФСР Москва. 1921 г.

Самойлова, К. «Работница в российской революции». К международному дню работницы 23 февраля 1917 года — 8 Марта 1920 года. Государственное Издательство Р.С.Ф.С.Р. 1920. Москва.

Б. автора. «Сборник материалов к международному дню работниц 8 Марта». 1923 года. ЦК. РКП(б) Москва. 1923 г.

Ярославский Е. «Ленин и раскрепощение женщин». «Популярная брошюра, излагающая взгляд тов. Ленина по вопросу о раскрепощении женщины. Издательство «Московский Рабочий». Москва, 1925 г. Цена 05 к.

Б. автора. «День работницы в клубе». Сборник статей и материалов к Международному дню 8 марта. Издание «Труд и Книга» — МГСПС. Москва. 1925 года. Цена 1-30 коп.

Каспарова В. «Раскрепощение женщин Востока». Популярная брошюра о женском движении на Востоке. Издание «Труд и Книга» МГСПС. Москва. 1925 года. Цена 10 к.

Штрассер, Иза. «Работница производства капиталистических стран. Перевод с немецкого О. Шаргородской. Книга освещает положение женщины в капиталистических государствах. Издание «Профинтерн». Москва 1925 год. Цена 40.

Матюшенко Г. «Международный день работницы. «8-ое марта». Сборник материала. Северо-Кавказское Краевое Партийное Издательство «Буревестник». Ростов на-Дону 1925 год. Цена 90 коп.

Безавтора. «8-ое марта и крестьянка». Долой неграмотность. Отдел работниц и крестьянок ЦК РКП(б) Москва 1925 г. Цена 30 коп.

Безавтора. «Международный день работниц, материалы для комсомольского и пионерского клуба. Библиотека рабоче-крестьянской молодежи. Сборник статей. Издание «Новая Москва», 1925 год. Цена 60 коп.

Ю. М—ов.

ПОПРАВКИ:

В цьому числі в статті М. Могілянського — Ненаписана повість М. М. Коцюбинського на стор. 205 зверху рядок 16 надруковано: тому там за цусто, а треба: тому дам за цусто. Зверху рядок 18 надруковано: раз же гинути, а треба: раз же гинути.

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

ЩОМІСЯЧНИЙ КРИТИКО- БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ЖУРНАЛ НОВА КНИГА

виходить з листопаду 1924 р. за ред. М. Годкевича.

ЖУРНАЛ МАЄ ТАКІ РОЗДІЛИ:

1. Видавнича й друкарська справа.	6. Праця Видавництва і літераторів.
2. Книжковий ринок і читач.	7. Хроніка бюро радянських і партійних видавництв.
3. Критично - рецензійний огляд нових видань.	8. Інформаційно-справочний розділ.
4. Бібліотекознавство.	
5. Літерат.-наукове життя на Україні й на Заході.	

ПЕРЕДПЛАТА НА ЖУРНАЛ:

На 1 місяць	— карб. 50 коп.
" 2 "	1 " — "
" 3 "	1 " 50 "
" 6 "	3 " — "

ДО УЧАСТИ В ЖУРНАЛІ ЗАПРОШЕНІ:

Агуф М., Айзеншток І., Барабашов М., Батюк І., Білик Я., Биковець М., Білокриницький Х., Булаховський А., Бушуєв, Височанський П., Волобуєв М., Воля Т., Ганцов В., Гендриховська, Годкевич М., Горбань М., Дорошкевич С., Доленго М., Дубняк К., Єзерський, Єрофіїв І., Йогансен М., Залізничорський Г., Зільбарфарб Й., Кравців С., Коряк О., Кощуба Г., Курило О., Лавренко Є., Лейтес А., Лепченко Я., Любченко М., Малаго М., Мамонтів Я., Машкин В., Меженко Ю., Міяковський В., Мірза-Авак'янц Н., Німчинов К., Немоловський І., Пакуль Н., Панченко М., Панченко К., Пилипенко С., Платонів Ю., Плевако М., Поліщук В., Полянський М., Попов О., Попов П., Прозоровська А., Равич-Черкаський М., Радлов В., Рижков В., Рохкін В., Русанов А., Самофалов, Синявський О., Слісаренко О., Слабченко, Соловйов А., Соколовський О., Суліма М., Христовий М., Христюк П., Федюченко Ф., Фомицький, Чередниченко В., Яворський М., Якубський Ю., Яната О. й инш.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

Харків, пл. Р. Люксембург, 23
Головна Контора
Періодич. Видань ДВУ.

Там-же приймаються оголошення до журналу:

1 стор.—60 карб.

1/2 " —35 "

